

Ny valgordning til Sametinget

Fagutvalgets rapport

4. april 2007

Til Sametingsrådet

Fagutvalget for utredning om valgordning til sametingsvalget ble nedsatt av sametingsrådet i sak R 098/05. I henhold til mandatet skal utvalget ta utgangspunkt i at Sametinget er et folkevalgt organ for samene som urfolk og at det velges av og blant samene i Norge. Utvalgets arbeid skal danne et godt faglig grunnlag for å vurdere forslag til endringer av samelovens valgbestemmelser. Utvalget legger med dette fram sin innstilling.

Innstillingen er enstemmig.

Karasjok, 4. april 2007

Per Selle
leder

Torunn Pettersen

Bjørn Erik Rasch

Eva Josefsen

Nils Oskal

Innholdsfortegnelse

1. UTVALGET OPPNEVNING OG MANDAT, ARBEID OG KONKLUSJONER	6
1.1. Utvalgets sammensetning og mandat	6
1.2. Utvalgets arbeid.....	7
1.3. Utvalgets tolking av mandatet.....	8
1.4. Rapportens oppbygning.....	10
1.5. Utvalgets anbefalinger	11
1.5.1. Manntallet.....	11
1.5.2. Kretsinnstillingen.....	12
1.5.3. Innflytelse på personvalget.....	14
1.5.4. Valgoppgjøret	15
1.6. De ulike delenes status	15
2. SAMETINGETS VALGMANTTALL	17
2.1. Innledning	17
2.2. Registrering i Sametingets valgmanntall	17
2.3. Manntallet som forutsetning for Sametingets representativitet.....	19
2.4. Ulike endringsforslag.....	19
2.5. Forholdet mellom det subjektive og det objektive kriteriet	20
2.6. Om innskrenkning av rettigheter	21
2.7. Klagemuligheter	23
2.8. Om utvidelse av rettigheter	23
2.8.1. "Samisk tilhørighet"	24
2.8.2. Giftemål, barn, naturalisering og geografi.....	25
2.8.3. Automatisk innføring av barn av manntallsførte ved fylte 18 år	27
2.9. Endring av begrepet samemanntall til Sametingets valgmanntall.....	28
2.10. Endring i manntallsskjemaet	29

2.11. Førning av manntallet.....	31
2.12. Avslutning.....	33
3. KRETSINDELINGEN.....	35
3.1. Innledning.....	35
3.2. Tilbake til 39 representanter.....	35
3.2. Hovedtyper av valgordninger.....	38
3.2.1. Hele landet én valgkrets.....	40
3.2.2. Blandet valgsystem.....	43
3.3. Betydningen av færre valgkretser.....	44
3.3.1. Disproporsjonalitet og valgkretsinnndeling.....	45
3.3.2. Nærmere om kvinnerepresentasjon.....	47
3.3.3. Valgkretser som består av kun én kommune.....	47
3.4. Fra 13 til syv valgkretser.....	48
3.4.1 De nye valgkretsene.....	48
3.4.2. Mandatfordelingen mellom valgkretsene.....	53
3.4.3. Politiske virkninger av færre valgkretser.....	58
3.5. Valgformelen.....	59
3.6. Oppsummering.....	60
4. INNFLYTELSE PÅ PERSONVALGET.....	62
4.1. Innledning.....	62
4.2. Retten til å foreslå valglistene og antall kandidater på listene.....	63
4.3. Listeretting uten praktisk betydning.....	64
4.4. Den tidligere retteordningen ved sametingsvalg.....	67
4.5. Velgerinnflytelse ved andre valg i Norge.....	69
4.6. Nærmere om aktuelle former for personvalg.....	72
4.6.1. Ordning med personstemmer.....	72
4.6.2. Ordning med adgang til endring av kandidatrekkefølgen.....	73
4.7. Konklusjon: Gjeninnføring av tidligere retteordning.....	74

5. VALGOPPGJØRET	76
5.1. Innledning.....	76
5.2. Dagens praksis.....	78
5.2.1 Opptellingen av stemmene	79
5.2.2. Erfaringer med dagens ordning	80
5.3 Muligheter for raskere valgresultat.....	80
5.3.1. Elektronisk stemmegivning og brevstemmegivning.....	85
5.3.2. En løsning for et vesentlig raskere valgresultat	88
5.4. Lokalisering av opptellingsvalgstyret etter den nye valgkretsinnstillingen.....	93
5.5. Avslutning.....	93
 LITTERATUR	 94
 APPENDIKS.....	 97
Lov og forskrift med endringsforslag i uthevet skrift.....	97
LOV 1987-06-12 nr 56: Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven)	97
Kapittel 1. Allmenne bestemmelser.....	97
Kapittel 2. Sametinget.	98
Kapittel 3. Samisk språk.....	102
Kapittel 4. Overgangsregler og ikrafttredelse.....	105
Forskrift om valg til Sametinget	105
Kapittel 1. Forskriftens formål og virkeområde	105
Kapittel 2. Stemmerett og manntall.....	106
Kapittel 3. Valgbarhet og plikt til å ta imot valg	109
Kapittel 4. Valgorganene.....	110
Kapittel 5. Registrering av samepolitiske organisasjoner.....	111
Kapittel 6. Listeforslagene og behandlingen av disse.....	114
Kapittel 7. Utføring og trykking av stemmesedler	117
Kapittel 8. Forhåndsstemmegivningen	119
Kapittel 9. Stemmegivning på valget	122
Kapittel 10. Prøving av stemmegivninger og stemmesedler, opptelling, protokollering m.m.....	125
Kapittel 11. Mandatfordelingen og kandidat kåringen	129
Kapittel 12. Flertallsvalg	131
Kapittel 13. Prøving av valgets gyldighet. Klage	132

Kapittel 14. Nytt valgoppgjør i valgperioden	133
Kapittel 15. Forskjellige bestemmelser	134
Kapittel 16. Ikrafttredelses- og overgangsregler.....	135

Figurliste

<u>Figur 3.1. De nye valgkretsene .....</u>	<u>52</u>
<u>Figur 3.2. Manntallsførte (per 2005) innenfor de nye valgkretsene som foreslås.....</u>	<u>53</u>
<u>Figur 3.3. Mandater fordelt på kretsene med basis i manntallet for 2005, med sikte på valget i 2009. ....</u>	<u>57</u>

Tabeller

<u>Tabell 3.1. Hovedtyper av valgordninger ut fra distriktsstruktur og tildelingsnivåer .....</u>	<u>39</u>
<u>Tabell 3.2. Graden av partimessig disproporsjonalitet (Loosemore-Hanbys indeks) ved sametings- og stortingsvalg i perioden 1989-2005 .....</u>	<u>45</u>
<u>Tabell 3.3: Andel kvinner i Sametinget og Stortinget etter valgene 1989-2005 .....</u>	<u>47</u>
<u>Tabell 3.4. Manntallet og fordeling av mandater på de nye valgkretsene.....</u>	<u>54</u>
<u>Tabell 3.5. Konsekvenser av endringer i første deletall ved valgene i 2001 og 2005 .....</u>	<u>60</u>
<u>Tabell 4.1. Tenkt eksempel med listeretting .....</u>	<u>68</u>
<u>Tabell 5.1. Manntallets størrelse. Kommuner og manntallsførte .....</u>	<u>89</u>

1. Utvalget oppnevning og mandat, arbeid og konklusjoner

1.1. Utvalgets sammensetning og mandat

Sametinget nedsatte i sak R 098/05 følgende fagutvalg for utredning av Sametingets valgordning:

Leder Professor Per Selle, Universitet i Bergen og Norut NIBR Finnmark

Forsker Torunn Pettersen, Sámi Instituhta/Nordisk Samisk Institutt

Professor Bjørn Erik Rasch, Universitetet i Oslo

Forsker Eva Josefsen, Norut NIBR Finnmark

Professor Nils Oskal, Sámi allaskuvla/Samisk høgskole

Utvalget har arbeidet ut fra følgende mandat:

Utvalgets arbeid skal ta utgangspunkt i at Sametinget er et folkevalgt organ for samene som urfolk og at det velges av og blant samene i Norge. Utvalgets arbeid skal danne et godt faglig grunnlag for å vurdere forslag til endringer av samelovens valgbestemmelser. Utvalget skal derfor komme med et forslag til slike bestemmelser.

Demokratiske målsettinger med forslag til nye bestemmelser skal være å:

- Sikre velgernes rettigheter til å stå i samemantallet og delta ved sametingsvalg.
- Styrke Sametingets legitimitet og oppslutningen om sametingsvalget.
- Øke representativiteten i Sametinget for det samiske samfunnet, særlig med tanke på kjønn.

Lovtekniske målsettinger skal være å få bestemmelser som:

- Er lett og forstå og som i seg selv er informative.
- Er effektiv å administrere.

I vurderingen av ordninger for å møte disse målsettingene skal utvalget se på forhold som:

- Manntallskriterier
- Framgangsmåter for føring av manntallet, herunder registrering og former for folketelling
- Antall valgkretser
- Størrelsen på valgkretser
- Mandatfordeling

- Utjevningsmandatorordninger
- Sperregrense
- Tidspunkt for valg
- Gjennomføring av valgoppgjøret, herunder muligheten for elektronisk stemmegivning, forhåndsstemming og opptelling av stemmer.

Utvalget kan ta opp andre forhold omkring valgordninga til sametingsvalget som det ser er av betydning for sametingsvalg, herunder vurdering av behovet for prøveordninger for gjennomføring av valget. Utvalget bør hente inn erfaringer fra ulike deler av det samiske samfunn.

Sekretariatet for utvalget legges til Sametingets administrasjon.

1.2. Utvalgets arbeid

Utvalget startet sitt arbeid i desember 2005. Utvalget har gjennomført ni møter. I prosessen har det vært viktig for utvalget å kunne ha kontakt med aktører som på forskjellige måter er involvert i sametingsvalg. Utvalget har derfor kombinert flere utvalgsmøter med å møte slike aktører, og også med å hente inn spesifikk kunnskap fra inviterte parter.

Utvalget har hatt møter både med Sametingets plenum, med Sametingsrådet og med de ulike politiske grupperingene på Sametinget. Utvalget møtte også opptellingsvalgstyrene for sametingsvalget i 2005 da vi hadde vårt første møte i desember samme år.

Da utvalget hadde sitt møte på Evenes ble det avholdt folkemøte om kvelden. På dagtid var professor Lars Ivar Hansen ved Universitet i Tromsø invitert for å gi innblikk i den samiske historie og situasjon i området.

I Karasjok har utvalget hatt flere møter for å få innsikt i hvordan ulike representanter ser på saken. På ett av disse møtene var historiker Steinar Pedersen invitert for å gi utvalget innsikt i østsamenes historie og situasjon.

Utvalget la ett av sine møter til Oslo for å møte Kommunal- og regionaldepartementets valgseksjon, samt de ansvarlige for sametingsvalgoppgjøret i Oslo kommune som jo er opptellingsvalgstyret for den kretsen med flest kommuner.

Det har i tillegg vært mulighet for alle interesserte til å komme med fortløpende innspill gjennom invitasjon til dette på Sametingets hjemmeside. Denne muligheten har i liten grad vært benyttet.

Utvalget har hatt stor nytte av møtene med medlemmer av Sametinget og med inviterte foredragsholdere. Folkemøtet på Evenes ga også utvalget et direkte innblikk i de forhold og problemer som er spesifikke for dette området. Det har likevel vært opplevd som en mangel at kunnskapen om sametingsvalgene er begrenset, i og med at de i liten grad har vært gjort til gjenstand for forskning. Her er situasjonen en helt annen om vi ser på valg til Storting, fylkesting og kommunestyre.

For utvalgets medlemmer har utvalgsarbeidet vært både inspirerende og lærerikt, og vi vil takke Sametingets sekretariat for svært god tilrettelegging og hjelp i arbeidet.

1.3. Utvalgets tolking av mandatet

Utvalget mener å ha vurdert alle sider ved mandatet. Det gjelder både de mer overordnede hensyn om Sametinget som et folkevalgt organ som skal velges av og blant samene i Norge, og de mer konkrete tema som mandatet ber utvalget se på. Utvalget har hatt som målsetning å komme fram til en valgordning som gir Sametinget en moderne og dynamisk valglov som også i størst mulig grad tar hensyn til særlige utfordringer både i de enkelte samiske områder og i det samiske samfunn samlet. Særlig viktig har det vært å sikre reell representasjon fra hele landet og spesielt fra de ulike tradisjonelle samiske bosetningsområdene.

Det er likevel slik at en valgordning av den type som Sametinget har hatt, og også den modifiserte ordningen som utvalget foreslår, ikke nødvendigvis sikrer at absolutt alle regionale grupper av samer – uansett størrelse – blir representert. Det må i praksis også i stor grad være opp til partiene og listestillerne å bidra til slik representasjon. Vi har i utvalget brukt mye tid på å diskutere slike problemstillinger, men finner det umulig innefor det valgsystem vi foreslår å sikre en hver slik representasjon.

Dette betyr for eksempel at vårt forslag ikke sikrer østsamisk representasjon. Skal dette gjøres må det lages særregler som peker ut over våre forslag (som en kvoteordning), eventuelt i kombinasjon med en sterk oppmodning om å innføre østsamiske kandidater på valglistene fra den kretsen der dette er aktuelt. Det har kommet forslag om slik ”tvang” ved listestilling, men dette vil etter utvalgets syn virke forstyrrende på nominasjonsprosessen og minke den friheten utvalget mener listestillere skal ha i et åpent, demokratisk system.

Utvalget beklager at østsamene er usynliggjort i valgsystemet, men gruppen er så vidt liten at utvalget ikke har funnet noen mulighet for gi den sikker representasjon gjennom det ordinære valgsystemet. Det finnes også andre regionale grupper av samer som er fåtallige, og som ikke i utgangspunktet kan garanteres representasjon. Med utvalgets forslag skulle det likevel være mulig å organisere seg på måter som kan gi veldig små grupper en rimelig mulighet for representasjon, enten ved at de stiller egne lister eller ved at det får innpass høyt opp på andre lister.

I mandatet (se ovenfor) bes utvalget om å se særskilt på representativiteten i Sametinget, spesielt med tanke på kjønn. Slik utvalget ser det viser imidlertid resultatet fra valget i 2005 at det fokus som var på den skjeve kjønnsrepresentasjonen i forkant av dette valget, i seg selv medførte gode resultater ettersom det ble en tilnærmet lik kjønnsfordeling blant representantene. Utvalgets prinsipielle syn er at krav om – og press i retning av – god kjønnsbalanse *primært* må sikres av de som stiller lister, altså av det samiske sivilsamfunn selv, og ikke først og fremst gjennom valglov/forskrift. Det er videre utvalgets syn at de endringene vi foreslår vil gjøre det *lettere* enn i dag å sikre en god kjønnsbalanse, selv om dette ikke blir regulert direkte gjennom lov og forskrift (se særlig 3.2.1, 3.3.2 og 4.3). Når det gjelder kjønnsrepresentasjon har dessuten Sametinget gjennom forskrift mulighet til å gripe inn om ubalansen skulle bli for stor, og utvalget støtter at Sametinget skal ha denne muligheten.

Utvalget vil understreke at alle hensyn som er viktige for sametingssystemet samlet ikke kan reguleres gjennom valgordningen. Men samtidig er en valgordning i seg selv viktig og vil innvirke på hvordan det politiske arbeidet foregår; på forholdet mellom ulike interesser i det samiske samfunn, på hvem som stiller liste, samt på nominasjonsprosessen og selve valgkampen. Valgordningen stiller således en viktig rolle for samisk politisk liv. Den bestemmer selvsagt ikke alt, men den påvirker og gir viktige rammer for den politiske aktiviteten.

Utvalget har som nevnt gått inn i alle de forhold mandatet nevner. Vi har ikke bare vektlagt de mer prinsipielle forhold, men også lagt stor vekt på at forslagene – og den utforming de har fått i lov og forskrift – skal være lette å forstå for velgerne, og enkle og effektive å administrere.

Utvalgets innstilling er enstemmig.

1.4. Rapportens oppbygning

Utvalget er oppnevnt for å foreta en bred faglig vurdering av Sametingets valgsystem. Med utgangspunkt i det oppgitte mandatet har utvalget valgt å presentere sitt arbeid i fire kapitler som samlet dekker de temaer Sametinget ba utvalget om å se på.

I kapittel 2, *Sametingets valgmannstall*, foretas en bred diskusjon om de forutsetninger valgmannstallet hviler på. Dette gjøres ved at vi drøfter og vurderer de ulike forslag til endringer i manntallskriteriene som har vært reist i senere år, og hva disse bygger på. Manntallet står helt sentralt i det samiske demokratiet og det har derfor vært nødvendig å gå grundig inn i de argumentene som har blitt satt frem. Dette fordi det er manntallet som skal sikre en egen og selvstendig samisk stemme, og det er manntallet som er basisen for at ulike samiske stemmer og interesser blir representert gjennom valg.

Kapittel 3, *Kretsinnndelingen*, gir en bred diskusjon om en bør operere med valgkretser, og hvordan denne kretsinnndelingen i så fall bør være. Sentralt i kapitlet står også prosedyrer for fordeling av mandater på (de nye) valgkretsene, og fremgangsmåten ved selve valgoppgjøret. Siden et valgsystem er en ordning for å omsette stemmer ved valg til mandater i en valgt forsamling, må det være avklart både hvilket område valget skal foregå innenfor, hvor stor forsamling som skal velges, hvem som kan delta, hvem som er valgbare personer og hvor lang valgperiodens skal være. Kapitlet diskuterer slike forhold, og vi sammenlikner også sametingsvalget med andre valg i Norge og med valgordninger i andre land.

Kapittel 4, *Innflytelse på personvalget*, handler om i hvilken grad velgerne bør ha innflytelse på hvilke personer som blir valgt – ikke bare hvilke lister som skal være representert – eller om dette skal overlates fullt og helt til de som setter opp valglistene. Ved sametingsvalget i 2005 sto velgerne for første gang uten mulighet for å endre kandidatrekkefølgen på listene og uten mulighet for å foreta strykninger. Hvis en på nytt åpner for velgerinnflytelse på personvalget, slik det var ved sametingsvalgene til og med valget i 2001, hvordan bør dette i så fall gjøres? En av utfordringene er å balansere hensynet til velger- og partiinnflytelse på en god måte.

Kapittel 5, *Valgoppgjøret*, tar utgangspunkt i den sterke kritikken som har kommet mot tidsbruken ved valgoppgjøret. Den lange tida det tar før valgoppgjøret er klart, oppleves av mange som et stort problem. Utvalget tar dels opp hvilke forbedringer og innstramninger som kan gjøres innenfor dagens modell, men vi lanserer også et langt mer vidtfavnende *alternativt* forslag med sikte på å få et vesentlig hurtigere valgoppgjør.

Samlet mener utvalget at disse fire kapitlene dekker de tema som Sametinget har bedt utvalget om å vurdere. Et eget *appendiks* viser hvilke konsekvenser våre forslag til endring i valgordningen vil ha for *lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven)* og for *forskrift om valg til Sametinget*.

1.5. Utvalgets anbefalinger

Utvalget har lagt vekt på å utarbeide en relativt kort rapport, der vi håper at de fire hovedkapitlene på en oversiktelig og innsiktsfull måte gir innblikk i de vurderinger utvalget har gjort. I dette innledningskapitlet gjentas derfor ikke de mer overordnede vurderinger som våre forslag bygger på. Vi anmoder den enkelte leser om å gå til de respektive kapitlene for mer utfyllende informasjon i så måte. I det følgende skal vi med andre ord gå rett til en oversikt over utvalgets forslag. Vi begynner med manntallet.

1.5.1. Manntallet

Utvalget finner ikke grunn til å endre de to hovedkriteriene for innskriving i Sametingets valgmanntall på det nåværende tidspunkt. Retten til å skrive seg inn bør fortsatt være forankret i et subjektivt kriterium om samisk identitet og et objektivt kriterium knyttet til samisk språk, enten hos personen selv eller forankret i slektsmessig tilhørighet.

Utvalget foreslår heller ingen endringer i selve føringen av manntallet, men ønsker å understreke viktigheten av at Sametingets valgmanntall forblir et valgmanntall, altså en oversikt over samer som aktivt har tatt initiativ til å få stemmerett ved sametingsvalg. Dette er også grunnen til at utvalget foreslår at begrepet samemanntall, som nå brukes i sameloven, endres til Sametingets valgmanntall.

Utvalget foreslår også noen mindre endringer i samelovens tekst og i utformingen av teksten i manntallsskjemaet, det vil si det skjemaet som benyttes av de som skal registrere seg i manntallet. I sameloven foreslår vi at uttrykket ”har samisk som hjemmespråk” erstattes med ”har hatt samisk som hjemmespråk under oppveksten”. Når det gjelder manntallsskjemaet er det utvalgets forslag at en selv aktivt skal krysse av på skjemaet at en oppfatter seg som same, samtidig som skjemaet blir tydelig på at det med hjemmespråk menes hjemmespråk under oppveksten (jamfør forslag om endring i sameloven).

Utvalget ser ingen grunn til å endre på fristen for å registrere seg i manntallet for å få stemmerett ved kommende valg. Den blir som før 31. mai i valgåret, altså det året det også blir avholdt stortingsvalg.

Utvalget er kjent med at det har vært forslag om å flytte tidspunkt for sametingsvalget og avholde det samtidig med kommune- og fylkestingsvalget. Dette for å øke oppmerksomheten om valget i media. En har opplevd at sametingsvalget har ”druket” i oppmerksomheten rundt stortingsvalget. Utvalget mener at både sametingsvalgets status som et nasjonalt valg og den praktiske gjennomføringen av valget, er best tjent med at valget gjennomføres parallelt med stortingsvalget.

1.5.2. Kretsinnstillingen

Det er på dette punktet utvalget har de mest omfattende endringsforslag. Det nåværende valgsystemet har nemlig så stor grad av disproporsjonalitet i seg at noe må gjøres for å rette dette opp. Utvalget argumenterer for å opprettholde en inndeling av landet i valgkretser, og ønsker altså ikke å operere med hele landet som en valgkrets. Vi foreslår en struktur som reduserer dagens 13 valgkretser til syv. Forslaget er dels basert på historiske og kulturelle forhold, og dels på praktiske og pragmatiske kriterier. I tillegg kommer det eneste faktiske tallgrunnlag som en kan forholde seg til, nemlig eksisterende manntallsdata. De syv valgkretsene som foreslås er følgende (navnene på kretsene er å betrakte som ”arbeidsnavn” og ikke som endelige):

1. Øst-Finnmark (dagens kretser Varanger og Tana, samt Lebesby kommune)
2. Midt-Finnmark (dagens kretser Karasjok og Kautokeino, samt Porsanger kommune)
3. Nordvestområdet (dagens krets Alta/Kvalsund, samt Måsøy, Nordkapp, Skjervøy, Nordreisa og Kvænangen kommune)
4. Troms (dagens krets Midt-Troms, samt Storfjord, Kåfjord, Lyngen og Sørreisa kommune)
5. Midt-Norge (dagens kretser Sør-Troms uten Sørreisa kommune, Nordre Nordland og Midtre Nordland)
6. Sørsameområdet (uendret)
7. Sør-Norge (uendret)

En viktig premisse i forslaget til ny kretsinnstilling, og de beregningene som skisseres nedenfor, er at ordningen med såkalte utjevningsmandater som ble innført ved valget i 2005 avskaffes. Utvalget foreslår at Sametinget går tilbake til 39 medlemmer, og gir en nærmere begrunnelse for dette i avsnitt 3.2.

Det er nokså stor variasjon i antall manntallsførte i de nye valgkretsene som foreslås (se figur 3.1 og tabell 3.4). Dette kompenseres imidlertid ved at forslaget også innebærer at de ulike kretsene vil få ulikt antall mandater, avhengig av størrelsen på manntallet i hver krets. Dersom en legger en ren forholdsmessighetsbetraktning til grunn ved fordeling av mandater til kretsene, vil imidlertid de samiske kjerneområdene i nord (det vil si kommunene som har flest manntallsførte) få en helt

dominerende stilling i Sametinget (se tabell 3.4). Utvalget mener – i likhet med det samerettsutvalget i sin tid hevdet – at det er rimelig med en viss utjevning, og at kretser utenfor det nordlige kjerneområdet derfor får et visst tillegg. Dette gjelder først og fremst kretser med relativt få manntallsførte, men det omfatter ikke i samme grad kretsen Sør-Norge. Selv om denne valgkretsen ligger under gjennomsnittet i antall manntallsførte, bør kretsen aldri få mer enn sin ”rettmessige andel” av mandatene – og den bør ikke overrepresenteres. Dette fordi kretsen består av kommuner som ligger utenfor de tradisjonelle samiske bosetningsområdene.

Fremgangsmåten for fordeling av mandater på kretsene har flere ledd. Det tas som utgangspunkt at hver krets skal ha minst to mandater, uansett hvor lavt manntallet i kretsen måtte bevege seg; hver valgkrets er garantert minst to representanter i Sametinget. Dette blir 14 mandater til sammen. Gitt at Sametinget har 39 mandater totalt, gjenstår det 25 mandater å fordele. Denne fordelingen foretas på grunnlag av manntallsstørrelse, og det benyttes en metode som gir så proporsjonalt resultat som mulig: De 25 mandatene fordeles ved Sainte-Laguës metode (med deletallene 1 – 3 – 5 – 7 – osv). Hvis kretsen Sør-Norge etter denne fremgangsmåten får flere mandater enn kretsen ville fått dersom Sainte-Laguës metode var brukt på alle 39 mandatene, reduseres Sør-Norges mandatantall ned til dette antallet og den kretsen som ellers står for tur får mandatet i stedet. På denne måten oppnår en at Sør-Norge ikke overrepresenteres, og alle mandatene blir fordelt på en entydig måte. Fremgangsmåten kan synes komplisert rent teknisk, men den bygger på enkle prinsipper.

Med utgangspunkt i manntallet ved siste valg (se figur 3.2) ville dette betydd at valgkretsene Midt-Finnmark og Øst-Finnmark ville fått en underrepresentasjon på henholdsvis to mandater og ett mandat sett i forhold til full proporsjonalitet. Disse tre mandatene ville gått til Sørsameområdet, Midt-Norge og Nordvestområdet. *Det er også denne fordeling av mandater som vil være utvalgets forslag for valg til et Sameting på 39 medlemmer i 2009.*

Etter et valg fordeles mandatene innenfor en valgkrets på valglistene etter deres stemmetall akkurat som i dag. Utvalget finner innen grunn til å gå bort fra at en modifisert variant av Sainte-Laguës metode, med 1,4 som første deletall, benyttes i denne sammenheng.

Sametingets valgmanntall endrer seg i større eller mindre grad over tid, og som vi har sett er kretsenes manntallsstørrelse en viktig komponent ved fordeling av mandater på valgkretsene. *Utvalget foreslår her en nyordning, nemlig at antall mandater i hver krets ikke lenger skal ligge fast, men blir justert etter hvert valg for å fange opp eventuelle endringer i Sametingets valgmanntall.* Utvalget foreslår at slik justering skal foretas av det nyvalgte Sametinget etter hvert valg, med utgangspunkt i manntallet som var lagt til grunn ved det nylig avholdte valget. Ordningen sikrer fleksibilitet, men skaper også nødvendig forutsigbarhet.

En følge av utvalgets forslag til ny kretsinnndeling er at de minste kretsene blir borte. Det gjør at kravene til antall underskrifter m.v. for listeforslag etter utvalgets vurdering bør justeres noe. Utvalget foreslår å øke antallet fra dagens 15 til 30. Styremedlemmer i lokalavdeling i kretsen kan underskrive listeforslag som utgår fra organisasjoner som allerede er registrert hos Sametinget, og som fikk en viss oppslutning ved forrige sametingsvalg. Her foreslår utvalget å heve antall stemmer fra forrige valg fra minst 30 til minst 60 stemmer i valgkretsen, og fra minst 200 til 300 i landet som helhet.

1.5.3. Innflytelse på personvalget

Spørsmålet om innflytelse på personvalget handler om i hvilken grad velgerne bør ha innflytelse på hvilke kandidater som velges inn, eller om dette skal overlates helt og fullt til gruppene som setter opp valglistene, slik det var ved sametingsvalget i 2005. Utvalget mener det er uheldig hvis velgerne ikke har noen mulighet for å avgi noe annet enn en ren parti- eller listestemme. En viss adgang til å uttale seg om kandidatene bør det finnes ved dette som ved andre valg i Norge. Utvalget har kommet frem til at det beste vil være å gjeninnføre den retteordningen som gjaldt ved sametingsvalg til og med valget i 2001 – men med to vesentlige modifikasjoner:

For det første bør det begrenses hvor mange kandidater velgerne skal kunne endre rekkefølge for på valglistene. Utvalget foreslår at dette skal følge kretsstørrelsen: Velgerne tillater å uttale seg om så mange kandidater på valglisten som det totale antall mandater i valgkretsen, men likevel ikke mindre enn fem kandidater i noen valgkrets. Den foreslåtte begrensningen gjør rettemulighetene mer reelle enn tidligere. Jo færre personer rettemuligheten omfatter, desto mindre grunn er det å forvente at eventuelle rettelsler spres på så mange kandidater at de i praksis blir uten betydning.

For det andre foreslår utvalget at adgangen til å stryke navn på valglistene *ikke* gjeninnføres. Dette har sammenheng med at en etter utvalgets mening bør legge vekt på velgernes positive preferanser, samtidig som velgere oppnår mye av det samme ved å endre rekkefølgen på stemmeseddelen som ved å stryke.

Når det gjelder antall kandidater på selve listene foreslår utvalget en moderat endring. I dag skal det være minst ni kandidater på alle lister til sametingsvalg i Norge. I tillegg kan det settes opp seks andre navn. Navnene settes opp i prioritert rekkefølge. Her vil utvalget, som følge av endret kretsstruktur, foreslå at det på listene fortsatt skal stå minst ni kandidater som er valgbare i kretsen i nummerrekkefølge. Lister i større kretser kan inneholde flere navn, men likevel ikke mer enn dobbelt så mange som det totale antallet mandater i kretsen.

1.5.4. Valgoppgjøret

Utvalget har tatt problemene knyttet til valgoppgjøret på stort alvor, da dette har vist seg å være sterkt knyttet til hvordan mange opplever betydningen av sametingsvalget. Vår vurdering er at selv om det kan gjøres visse forbedringer innenfor rammen av dagens system, noe utvalget går detaljert inn på, vil dette langt fra være av en slik karakter at valgresultatet kan komme på valgnatten. Dette er noe mange etterspør og ønsker. Ved å effektivisere opptellingen innenfor nåværende modell er det utvalgets vurdering at en i beste fall kan ha valgresultatet på fredag kveld i valguken. Men bare små uforutsette vanskeligheter vil fort gjøre at en må vente over helgen.

Utvalget går derfor inn for å bryte med dagens hovedmodell for opptelling ved at valgoppgjøret endres på en slik måte at valgresultatet med rimelig grad av sikkerhet kan foreligge på valgnatten. Det er i hovedsak to virkemidler som tas i bruk i denne sammenheng: Mer desentralisert opptelling enn i dag, og en begrensning til kun forhåndsstemmegivning i kommuner med svært få manntallsførte. Forslaget innebærer at i kommuner med 30 eller flere i manntallet skal kommunene selv telle opp stemmene og rapportere resultatet elektronisk på valgkvelden. I kommuner med under 30 registrerte i manntallet skal det bare være anledning til å forhåndsstemme. Siden forhåndsstemmene skal være opptellingsvalgstyret i hende valgdagen, vil dette sikre at valgresultatet også for disse kommunene vil foreligge valgnatten. Det betyr at samlet resultat for sametingsvalget kan foreligge på valgnatten.

1.6. De ulike delenes status

Det har vært stor enighet i utvalget om at Sametinget trenger et nytt og mer dynamisk valgssystem. Utvalget tror vi har kommet frem til et forslag som på en god måte balanserer vesentlige prinsipielle hensyn med det mer praktiske og hensiktsmessige. Til slutt i denne innledningen vil vi derfor komme med noen betraktninger om de ulike delene (kapitlene) og forholdet mellom dem. Rapporten kan på mange måter leses som å bestå av tre deler: (I) forutsetningen for i det hele tatt å kunne arrangere valg til Sametinget, nemlig et valgmanntall (kapittel 2), (II) selve valgordningen med kretsinndeling, fremgangsmåte ved mandatberegning og muligheter for innflytelse på personvalget (kapittel 3 og 4), og (III) gjennomføring av valget med opptelling (kapittel 5).

Disse tre delene kan sees som relativt atskilte. Om Sametinget etter høring finner ut at det likevel er ønskelig å gjøre endringer i manntallet, vil ikke det ha konsekvenser for det utvalget har foreslått i de andre kapitlene. Det samme gjelder for valgoppgjøret. Om en istedenfor å gå for vårt forslag heller ønsker en viss innstramming og forbedring av dagens hovedmodell, får det ingen konsekvenser for våre forslag i de andre kapitlene. Når det gjelder kapittel 3 og 4 er situasjonen en annen. For det første avhenger de forslagene vi kommer med om velgernes innflytelse på personvalget (kapittel 4) i noen

grad av at det gjøres endringer langs de hovedlinjer vi har foreslått i kapitlet om kretsinnndelingen (kapittel 3). Men enda viktigere, kapitlet om kretsinnndelingen er bygd opp slik at dersom det her foreslås store endringer, for eksempel ved å basere fastsettelse av kretsenes størrelse på skjønn heller enn en formalisert metode av den typen utvalget går inn for, faller mange av forutsetningene som dette kapitlet bygger på bort. Deler av utvalgets forslag er slik sett å anse som en helhetlig ”pakke”.

Utvalget vil påpeke at det er flere fordeler med å etablere en formell prosedyre for kretsens mandatfordeling. For det første sikrer det ”gjennomsiktighet” og etterprøvbarehet, noe som er vanskelig å oppnå fullt ut ved en skjønnsmessig fremgangsmåte. For det andre innebærer det at kretsene behandles på samme måte; små kretser favoriseres uansett hvor i landet de måtte finnes (med et visst unntak for Sør-Norge), og de største kretsene får redusert uttelling nettopp fordi de er store – uansett hvilke kretser det er tale om. For det tredje blir det mulig å foreta en kontinuerlig justering av mandatfordelingen til kretsene i takt med endringer i manntallet.

Skulle Sametinget velge å heller gå i retning av mer skjønnsbaserte og mindre formelle ordninger vil en i realiteten havne tilbake til start. Det vil etter utvalgets syn være mer enn synd, for som et relativt nytt parlament trenger Sametinget et moderne og dynamisk valgsystem. Dagens system er ingen av delene. Utvalget tror at de forslagene som her legges fram vil sikre at det blir det.

2. Sametingets valgmanntall

2.1. Innledning

Det er valgmanntallet som er selve fundamentet for det som kan kalles for det samiske demokratiet. Opprettelsen av Sametinget skal sikre den samiske befolkning en egen og selvstendig stemme, og en større grad av likeverdighet med majoritetsbefolkningen. Samtidig skal det sikre at ulike samiske stemmer og interesser blir representert gjennom valg. Dette forutsetter at det finnes kriterier for hvem som er stemmeberettiget og at det føres et eget manntall over disse. Sametingets valgmanntall er således et register over de samene i Norge som aktivt har tatt initiativ til å få stemmerett ved sametingsvalg. Det å melde seg inn i Sametingets valgmanntall er samtidig den eneste måten en person i en formell sammenheng kan tilkjenne og få registrert sin samiske tilhørighet.

Utvalget har fått en rekke ulike innspill til endringer av valgmanntallet. Etter å ha vurdert disse innspillene har utvalget konkludert med at vi *ikke* vil foreslå endringer når det gjelder selve *kriteriene* for innskrivning i valgmanntallet. Fordi manntallet er av en så grunnleggende betydning, blir de ulike innspillene likevel gjennomgått i dette kapittelet.

Ut over det å ikke gå inn for endringer i valgmanntallets innmeldingskriterier foreslår utvalget fire endringer knyttet til formuleringer i lov og forskrift:

- Begrepet *samemanntall* endres til *Sametingets valgmanntall* (i lovteksten).
- Utrykket ”har samisk som hjemmespråk” erstattes med ”har hatt samisk som hjemmespråk under oppveksten” (i lovteksten).
- Det tas inn en presisering om at det med *hjemmespråk* menes at språket ble brukt i hjemmet under oppveksten (i forskriftene og på innmeldingsskjemaet).
- Manntallsskjemaet endres slik at det må foretas aktiv avkryssing også av det subjektive kriteriet.

2.2. Registrering i Sametingets valgmanntall

Sametingets valgmanntall blir til ved at de som registrerer seg for innmelding skriver under på et *subjektivt* kriterium knyttet til identitet og et *objektivt* slekts- og språkkriterium. Dette reguleres i dag slik i samelovens § 2-6 Samemanntallet:

§ 2-6. Samemanntallet.

Alle som avgir erklæring om at de oppfatter seg selv som same, og som enten

a) har samisk som hjemmespråk, eller

b) har eller har hatt forelder, besteforelder eller oldeforelder med samisk som hjemmespråk, eller

c) er barn av person som står eller har stått i manntallet kan kreve seg innført i samemanntallet.

Begjæring om innføring i samemanntallet rettes til Sametinget.

Utvalget vil påpeke at det er viktig at det framgår klart at det subjektive og det objektive kriteriet for innskriving i Sametingets valgmanntall er likeverdige kriterier.

Det foretas ingen offisiell registrering av borgernes etniske tilhørighet i Norge. Dermed finnes det heller ingen offisiell statistikk over det totale antall samer i Norge, og det er ingen som med sikkerhet kan vite hvor mange som formelt sett har mulighet til å registrere seg i valgmanntallet.¹ På bakgrunn av fornorskningsprosessen som ble ført fra midten av 1800-tallet og vel hundre år fram i tid, kan det antas at det i dag er langt flere som oppfyller det objektive enn det subjektive kriteriet, men akkurat hvor mange dette gjelder i de ulike geografiske områdene vites altså ikke.²

I tillegg til samelovens bestemmelser om valgmanntallet finnes det supplerende bestemmelser om dette i forskrift om valg til Sametinget.³ Det framgår blant annet at manntallet ikke skal brukes til annet formål enn det som er strengt nødvendig i forbindelse med valg, og eventuelt til andre formål etter tillatelse fra Sametinget. Utvalget ser det som viktig at Sametinget ikke lar det skje utglidninger i bruk av valgmanntallet til andre formål enn valg.

---

¹ Se Pettersen (2006).Kap. 3 i NOU 1984: 18 inneholder trolig den mest omfattende gjennomgang som er gjort av eksisterende grunnlagsdata for å vurdere hvor mange samene er. Se også www.sami-statistics.info for eksempler på overslag over samenes antall.

² Ulike sider ved manntallet er også drøftet i rapporten fra Sametinges valgregelutvalg (2001), spesielt kap. 2.3, 3.3, 6.2 og hele kapittel 7.

³ nr.2004-12-10-1641, §§ 3-13 og § 81.

2.3. Manntallet som forutsetning for Sametingets representativitet

Det første samerettsutvalget forankret sitt forslag om et samisk valgmanntall slik: ”Skal et direkte valgt samisk sentralorgan kunne sies å være representativt for den samiske befolkning, forutsetter det at valget er begrenset til samer”.⁴ Det subjektive og det objektive kriteriet skal til sammen bidra til at Sametinget velges av og blant samer. Sametingets legitimitet som et *samisk* folkevalgt organ er dermed forankret i valgmanntallet. Etersom den samiske befolkningen alltid vil være i mindretall i majoritetssamfunnets valgkanaler (med unntak av i noen få kommuner ved kommunevalg), vil Sametinget som en samisk stemme være avhengig av at manntallet ikke gir grunnlag for å tvile på om stemmen er samisk eller ikke. Det er samtidig viktig å understreke at valgmanntallet ikke er et register over alle som oppfyller kriteriene for å kunne stå i manntallet, men over de som oppfyller kriteriene og som *i tillegg* selv velger å registrere seg for å kunne stemme ved valg og/eller stå på valglister.

I dag er det for øvrig formelt slik at alle kandidater på valglister skal være manntallsregistrert og folkeregistrert i den valgkretsen hvor de stiller til valg. Det samme gjelder de som skriver under på listeforslag. Utvalget ser ingen grunn til å gå bort fra denne ordningen.

Utvalget ser heller ingen grunn til å endre fristen for registrering i manntallet for å få stemmerett ved kommende valg. Denne fristen er 31. mai i valgåret, altså det året det også blir avholdt stortingsvalg. Det har kommet forslag om å legge fristen nærmere selve valget. Slik utvalget ser det er det både gode administrative og politiske grunner til å ikke foreta en slik endring.

Selv om utvalget ikke foreslår endringer i samelovens kriterier for innskriving i Sametingets valgmanntall, vil vi likevel drøfte de endringsforslag som har vært fremme i debatten rundt dette tema. Dette gjøres fordi forslagene om endring av manntallskriteriene berører helt sentrale prinsipper knyttet til manntallets status som valgmanntall og som et *samisk* valgmanntall.

2.4. Ulike endringsforslag

Manntallskriteriene har blitt endret kun én gang. Det skjedde i 1997 da det objektive språkkriteriet i loven ved en lovendring ble utvidet fra besteforeldre- til oldeforeldrenivå. Grunnlaget for dette var et

---

⁴ Se NOU 1984:18, side 535.

vedtak i Sametinget. Det har imidlertid over tid framkommet flere forslag om endringer.⁵ Dette har vært forslag om :

- å beholde kun det subjektive kriteriet
- å beholde kun det objektive kriteriet
- å reversere det objektive kriteriet fra oldeforeldre- til besteforeldrenivå
- å endre det subjektive kriteriet fra å ”oppfatte seg” som same til å ha ”en samisk tilhørighet”
- gi rett til innskriving i manntallet av inngiftede uten samisk slektsbakgrunn (dels inngifte i seg selv, men de fleste er særlig opptatt av dem med felles barn).
- gi stemmerett til naturaliserte samer
- gi stemmerett til alle i utvalgte geografiske områder
- automatisk innskriving av manntallsførtes barn ved fylte 18 år

Reglene for innskriving i valgmanntallet konstituerer som nevnt en individuell rettighet som den enkelte kan velge om hun eller han ønsker å benytte seg av. Å foreta endringer i kriteriene for innskriving innebærer å endre disse rettighetene ved å enten innskrenke eller å utvide kretsen av rettighetshavere. Vi skal i den videre diskusjonen ta utgangspunkt i endringsforslag som har kommet. Forholdet mellom det subjektive og det objektive kriteriet blir særlig vektlagt.

2.5. Forholdet mellom det subjektive og det objektive kriteriet

Utvalget vil understreke betydningen av å holde fast ved at oppfyllelse av det subjektive og det objektive kriteriet skal opprettholdes som likeverdige kriterier ettersom det er selve kombinasjonen av de to kriteriene som gir rett til å stå i manntallet. Med oppfyllelse av det subjektive kriteriet menes stemmerettsvilkår som først og fremst kommer til uttrykk i en persons egenoppfatning. Med det objektive kriteriet menes forhold som lar seg fastslå av andre enn vedkommende person selv. Utvalget støtter her de vurderinger som er gjort i Ot.prp. 33 for 1986-1987 om sameloven, spesielt kapittel 5.5. Dersom bare det objektive kriteriet skulle gjelde, kunne kretsen av potensielle manntallsførte lett bli svært omfattende og kan hende også inkludere personer med liten tilknytning til

---

⁵ Siden Sametinget første gang behandlet regler for valg til Sametinget er det flere av disse forslagene som har vært diskutert, jf plenumssakene 25/91, 38/91, 35/92, 31/95 og 35/02 samt administrasjonens drøftelsesnotat om sametingsvalget av 17.07.1991.

det samiske og liten interesse for Sametinget som samisk organ. Det ville også kunne være lettere å registrere seg av strategiske eller kortsiktige politiske grunner, noe vi ikke tror sametingssystemet vil være tjent med.

Når det gjelder det subjektive kriteriet er det noen prinsipielle utfordringer som vi her bare kort skal kommentere. Det er i dag økende forståelse for og økt vektlegging av at egen identitet er noe som den enkelte selv må avklare. Samtidig erkjennes det at en person kan ha flere etniske identiteter på en og samme tid. Dette er viktig for vurderingen av det subjektive kriteriet: En trenger ikke *utelukkende* oppfatte seg som same selv om en skriver under på at ”jeg oppfatter meg selv som same”.⁶

I forlengelsen av dette vil utvalget understreke at hvis det subjektive kriteriet ikke knyttes til et objektive kriterium for å stå i manntallet – et kriterium som ikke framstår som særlig sterkt – vil dette kunne stille en del personer i en vanskelig valg situasjon ved at det blir uklart hva de egentlig skal bygge sitt valg på. I tillegg vil det nærmest umuliggjøre kontrollen med manntallsregistreringene. Også i dag kan det i noen tilfeller være vanskelig å kontrollere om det objektive kriteriet er oppfylt. Utvalget ser at det i noen geografiske områder ville forenkle saken dersom språkkravet ikke måtte dokumenteres. Men dette ville også åpne for at personer uten noen som helst samisk slektsbakgrunn vil kunne melde seg inn i valgmanntallet ved å underskrive på at de har en samisk identitet. Det er utvalgets syn at en slik ordning over tid ville kunne sette et økt press på selve ideen om samene som et historisk – kulturelt fellesskap og som urfolk. Dette fordi begrepet urfolk forutsetter sterke nåtidige tilknytningspunkter bakover i tid, og forestillinger om ansvar for en felles fremtid.

2.6. Om innskrenkning av rettigheter

Endringen av det objektive kriteriet fra besteforeldre- til oldeforeldrenivå i 1997 innebar at potensialet for innskriving i manntallet ble større. Grunnen til at Sametinget så tidlig som i sak 38/91 gikk inn for å utvide språkkriteriet var en oppfatning om at språk er det kulturelle uttrykk som endres raskest i assimilasjonsprosesser. Dette innebærer blant annet at mange kan beholde sin samiske identitet, selv om den ikke fremstår i en samisk språkdrakt.

---

⁶ Siden dette er subjektive vurderinger som den enkelte selv tar kan vi ikke ut fra selve registreringen avgjøre i hvilken grad dette betyr at den enkelte primært oppfatter seg som same, altså at den samiske identiteten nødvendigvis er sterkere enn andre identiteter.

I ettertid har noen tatt til orde for å reversere vedtaket fra 1997 fordi de har ment at kriteriene ble for ”utvannet” og vanskelige å kontrollere. Det argumenteres blant annet med at utvidelsen innebærer at de nye rettighetshaverne kan ha stor distanse til sitt samiske opphav og i mange tilfeller ikke ha en samisk kulturforankring.⁷

Utvalget har forståelse for argumentasjonen rundt en reversering av det objektive kriteriet og er slett ikke sikker på at det var en god ide å utvide språkkriteriet fra besteforeldre- til oldeforeldrenivå. Det har gjort språkkravet mindre etterprøvbart og medført en svekkelse av det objektive kriteriet. Men å reversere rettigheter er vanskeligere enn å utvide rettigheter ettersom det innebærer å frata enkeltpersoner rettigheter som de alt er tilkjent. Dette gjelder både for dem som allerede har skrevet seg inn i manntallet og for dem som (eventuelt) ennå ikke har brukt denne rettigheten.

Ved en reversering av kriteriene for innskriving vil man óg måtte revurdere rettighetene for dem som allerede er innskrevet i manntallet på grunnlag av oldeforeldrekriteriet. Det vil være problematisk dersom det står personer i manntallet som ikke oppfyller de nye kravene for hvem som er stemmeberettiget etter loven. Selv om utvalget ser at det kan finnes grunner til en reversering av språkkriteriet, reiser dette så mange praktiske og normative utfordringer at utvalget ikke vil foreslå slik reversering.

Eventuell manglende respekt for det subjektive kriteriets betydning for retten til å skrive seg inn i manntallet vil heller neppe løses ved å reversere det objektive kriteriet. Det subjektive kriteriet er basert på tillit og folks ”ære og samvittighet”. Det objektive kriteriet er enklere å kontrollere, i alle fall i de områder hvor det ble foretatt registrering av samer folketellingene fram til 1930. En slik kontroll er imidlertid svært ressurskrevende. Det fins likevel muligheter for å klage inn enkelttilfeller dersom noen mener en person er urettmessig registrert.

---

⁷ Se f.eks. Hætta, Odd Mathis (2005): ”Samer og manntallssamer”, innlegg i avisa Ságat 13. mai 2005.

2.7. Klagemuligheter

I samelovens § 2-6 og i forskrift om valg til Sametinget er det en bestemmelse som kan benyttes i tilfeller hvor det er tvil om en person oppfyller kriteriene for innskriving. Dette er forskriftens § 9, første ledd hvor det står:

”Den som mener at vedkommende selv eller noen annen uriktig er blitt innført eller utelatt fra samemantallet i kommunen, kan kreve at Sametinget retter opp feilen. Kravet må være skriftlig og begrunnet”.

Det har hittil vært få klager av dette slag.⁸ I hvilken grad dette kommer av at folk ikke er klar over at en slik mulighet foreligger vites ikke. Utvalget vil anbefale at denne bestemmelsen gjøres bedre kjent. Å opprette en egen kontrollkomisjon, slik enkelte har tatt til orde for, anser imidlertid utvalget som lite hensiktsmessig. Utvalget tror en slik komisjon ville skape langt flere problemer enn den løser.

Utvalget vil for øvrig understreke at Sametingets valgmannstall, på samme måte som manntallet til kommune- og stortingsvalg, fremdeles bare bør sammenstilles og legges til gjennomsyn i forkant av hvert valg. Dette vil bidra til å forhindre misbruk av manntallet og til at det ikke brukes til annet enn det opprinnelige formålet.

2.8. Om utvidelse av rettigheter

De fleste som har tatt til orde for å endre kriteriene for manntallsinnskriving har ønsket å utvide omfanget av rettighetshavere. Endringer som er foreslått har blant annet vært:

- å endre det subjektive kriteriet slik at man ikke trenger å skrive under på at man ”oppfatter seg” som same, men at en ”føler en samisk tilhørighet”.
- å åpne opp for at inngiftede personer uten samisk slektsbakgrunn (med eller uten barn) skal kunne melde seg inn.
- å gi naturaliserte samer stemmerett.

---

⁸ I valgoppgjøret fra 1993 framkom det en klage på at en person er innført i manntallet på manglende vilkår. Klagen ble avvist fordi klagen ikke ble fremmet innenfor fristen. I valgoppgjøret fra 2005 var det ingen klager på at personer urettmessig skulle ha blitt registrert.

- å gi alle i visse geografiske områder stemmerett.
- å åpne for automatisk innskriving i manntallet av barn av manntallsførte ved fylte 18 år.

Alle disse forslagene innebærer at innmeldingskriteriene vil omfatte også personer som ikke selv identifiserer seg som same og/eller har en samisk tilhørighet gjennom sin slektsbakgrunn.⁹ I det følgende blir det knyttet noen kommentarer til hvert av forslagene.

2.8.1. "Samisk tilhørighet"

Å endre det subjektive kriteriet fra å "oppfatte meg selv som same" til "å føle en samisk tilhørighet" har blitt begrunnet med at det er mange som oppfyller det objektive kriteriet som mener at de ikke kan skrive under på at de oppfatter seg som samer. Til det er deres identitetsbilde for komplekst: Å skrive under på at de oppfatter seg som same er vanskelig fordi det oppleves som at de fraskriver seg andre etniske identiteter som de også kan ha. Denne forståelsen av identitet som noe enten-eller er fortsatt utbredt i samfunnet og i debatter rundt identitetsspørsmål. Det er likevel som nevnt blitt økt aksept for at det er fullt mulig å ha flere samtidige etniske identiteter. Personer som står i valgmanntallet kan derfor godt ha andre etniske identiteter i tillegg til sin samiske. Dette hindrer likevel ikke at dette fremdeles kan være vanskelige spørsmål for mange.

Forslaget om "samisk tilhørighet" som kriterium må blant annet ses i lys av den fornorskningspolitikken som staten førte, og som har medført at mange ennå har et ambivalent forhold til etnisk identitet generelt og til det å offentlig tilkjenne en samisk identitet spesielt. Å bruke uttrykket "å føle samisk tilhørighet" vil i praksis være en svakere versjon av det subjektive stemmerettsvilkåret. Det skal være nok å ha samisk slektsbakgrunn og en følelse av tilhørighet til det samiske. Selv om noen argumenterer på en slik måte at de objektive kriterier framstår som viktigere enn de subjektive, har begrepet "samisk tilhørighet" definitivt også en subjektiv dimensjon. Det er altså fremdeles snakk om både et subjektivt og et objektivt kriterium.

Utvalget ser at en endring av formuleringen å "oppfatte meg selv som same" til å "føle en samisk tilhørighet" vil kunne gjøre det lettere for noen å melde seg inn. Men bruk av begrepet "samisk tilhørighet" vil óg kunne forstås som en formell aksept av at arbeidet for vektlegging av personlig samisk identitet tones ned, eller til og med nøytraliseres. Dette vil kunne oppfattes som en

---

⁹ Flere av disse spørsmålene ble drøftet allerede i *Sametingsvalget. Administrasjonens drøftingsnotat, 17.07.1991*.

nedvurdering og svekkelse av den identitetsmessige modningsprosessen som mange manntallsførte og andre samer har gjennomgått siden valgmanntallet ble opprettet i 1989. Utvalget tror ikke samepolitikken på sikt vil være tjent med en slik utvikling og vil ikke anbefale at formuleringen endres.

2.8.2. Giftemål, barn, naturalisering og geografi

Forslag om at inngifte, barn, naturalisering og geografisk bosted skal gi rett til å bli manntallsført, er forslag som i varierende grad utfordrer valgmanntallet som et manntall basert på felles kriterier for samiskhet med sikte på sametingsvalg. Forståelse av hva som skal til for å bli anerkjent som same varierer innenfor ulike samiske felleskap. Skal en valgordning fungere må det likevel være felles, konsistente og håndterbare kriterier for hvem som skal ha stemmerett, og det må finnes et manntall over disse. Enkelte kriterier som av hensiktsmessighetsgrunner kunne vært benyttet i denne sammenheng er problematiske fordi de berører grunnlaget for å bli oppfattet som en troverdig samisk stemme både internt og eksternt. Generelle kriterier for innskriving i valgmanntallet av personer uten samisk slektsbakgrunn kan derfor være vanskelig å komme fram til.

Ideen om naturaliserte samer kan settes inn i et husholdningsperspektiv (familietilknytning) og et lokalsamfunnsperspektiv (bostedstilknytning), samt kombinasjoner av disse. Argumentene for naturalisering går på at en gjennom nær tilknytning til samiske miljø og/eller inngifte blir del av samisk kultur og tar opp i seg en samisk selvforståelse, altså identitet. Naturalisering som kriterium for innskriving i Sametingets valgmanntall vil innebære at en uten å kunne vise til samisk slektsbakgrunn tilkjennes en rett til å registrere seg i manntallet. Vi snakker altså her om naturalisering i første generasjon.

Det er selvsagt ikke umulig å tenke seg en slik naturalisering, kanskje særlig der en lever i samiske miljøer og også tilegner seg samisk språk. Men det finnes også motargumenter mot at dette skal gjøres relevant i en valgsammenheng. I dagens (samiske) samfunn, hvor både bosteds- og samlivsmønstre er i endring, vil samliv (ekteskap og samboerskap) etter utvalgets syn være en for ustabil samfunnsinstitusjon å tildele stemmerett etter. Videre bor stadig flere samer i ikke-samiske lokalsamfunn hvor de samiske innslagene ofte er relativt spredte og usynlige i det offentlige rom. Naturalisering vil derfor trolig ikke være relevant for så veldig mange, mens retten til å skrive seg inn i manntallet uten samisk slektsbakgrunn altså vil omfatte *alle* inngiftede og samboere.

En særordning som utvalget har vurdert er om inngiftede/samboere, med eller uten barn, som er bosatt i de samiske "kjerneområdene" og samtidig benytter samisk som hjemmespråk, skal kunne stå i manntallet. Utvalget mener at dette i praksis ikke vil gjelde særlig mange, men det *har* vært ulike

synspunkt i utvalget på om hvorvidt første generasjons naturaliserte på legitimt grunnlag ”kan oppfatte seg selv som same” og dermed kunne skrive under på det subjektive kriteriet. Utvalgets konklusjon medfører likevel at det fremdeles ikke vil være mulig å registrere seg i manntallet på grunnlag av førstegenerasjons naturalisering, men har likevel forståelse for at deler av dagens ordning kan oppleves som urettferdig for noen.

Et både normativt og praktisk problem i forbindelse med de endringsforslag som er nevnt ovenfor, vil være om retten til å stå i manntallet skal opprettholdes for dem uten samisk slektsbakgrunn også *etter* et eventuelt samlivsbrudd eller utflytting fra et bestemt geografisk område. Spørsmålet som reiser seg er om de manntallsregistrerte i slike tilfeller skal betraktes som selvstendige rettighetsbærere, eller om det utelukkende er gjennom sine ektefeller/samboere og/eller via sine barn (som jo automatisk vil få en rett til å stå i manntallet) at de har rettigheten. Vil det være mulig – og eventuelt ønskelig – å frata personer stemmerett fordi de har gått gjennom et samlivsbrudd eller skiftet bosted? Og hvis de skulle beholde denne retten, er dette da rimelig i forhold til at de i så fall vil stille likt med de andre i valgmanntallet og vil kunne være bærere av rettigheter også for framtidige partnere og barn?¹⁰

Er det for øvrig fornuftig å skille mellom de som har barn og de som ikke har det når det gjelder disse kompliserte spørsmålene? Dette påpekes fordi deler av argumentasjonen har vært koblet direkte til å være foreldre til et barn som har rett til å registrere seg i manntallet ved fylte 18 år. Ved felles barn er inngifte (og samboere) uten samisk slektsbakgrunn med på å oppdra samiske barn. Bør de ikke derfor også kunne delta i et politisk organ som er med på å legge premisser for deres barns framtid? Utvalget ser dette som vanskelige spørsmål ikke bare normativt, men også praktisk. Aktuelle problemstillinger vil være om disse foreldrene må være gift eller samboende med den samiske forelderen eller om det er *barna* som konstituerer ens rett til innskriving. I dagens samfunn hvor mange biologiske foreldre ikke bor sammen med sine barn fra fødselen vil dette gi en tilleggsutfordring, for eksempel i forhold til om barn og foreldre må ha felles adresse for at rettigheten skal tre i kraft. Etter en samlet vurdering er utvalget kommet til at en ikke bør gi foreldre med samiske barn, men uten en samisk slektsbakgrunn, rett til å stå i manntallet.

---

¹⁰ Det tenkes her på at barn av manntallsførte har automatisk rett til å skrive seg inn i valgmanntallet, og på at prinsippet om like rettigheter for alle manntallsførte også vil gjelde for inngiftede slik at disse etter et eventuelt samlivsbrudd vil være bærere av rettigheter i forhold til nye partnere.

Med utgangspunkt i punktene diskutert overfor har det ellers vært foreslått å innføre et skille mellom det å ha *stemmerett* og det å være *valgbar*. Konkret har dette gått ut på å fravike prinsippet om at Sametingets representanter skal være valgt av samer, men ikke fravike prinsippet om å være valgt *blant* samer ved at personer uten samisk slektsbakgrunn vil ha stemmerett, men ikke selv kunne velges. En slik ordning vil etter utvalgets oppfatning medføre at grunnlaget for Sametinget som et samisk organ vil kunne svekkes. Etableringen av en slik permanent ulikhet i de manntallsførtes status vil også medføre et demokratisk problem knyttet til at manntallsførte velgere vil komme til å ha ulike rettigheter og dermed ulik status som velgere.

Utvalget har også vurdert et forslag om å ha *geografi alene* som manntallskriterium. Forslaget innebærer at alle som bor innenfor det samiske språkforvaltningsområdet – i alle fall i de kommuner der lokal kunnskap tilsier at samer er i klart flertall – automatisk får rett til å stå i manntallet. Etter utvalgets vurdering vil et slikt forslag komme i konflikt med prinsippet om valgmanntallet som et samisk manntall, basert på underskriving av både et subjektivt og et objektivt kriterium. Forslaget har heller ikke i seg krav om at velgerne skal føle noen som helst slags tilknytning til samisk kultur og levemåte. Det er selvsagt ikke usannsynlig at noen får tilknytning til samisk kultur og samfunnsliv ved å bo i slike områder, men da det er bosted som vil være det formelle innmeldingskriteriet, er det ikke den samiske tilknytningen som gir grunnlag for å ha retten til å stå i manntallet. Utvalget ser ikke grunn til å foreslå en slik ordning.

2.8.3. Automatisk innføring av barn av manntallsførte ved fylte 18 år

Det har vært fremmet ønske om at barn av manntallsførte automatisk skal innføres i valgmanntallet.¹¹ En begrunnelse for dette er at man da over tid vil få et valgmanntall ”som avspeiler generasjonsskiftene på en naturlig måte” slik det uttrykkes i rapporten fra Sametingets valgregelutvalg (side 55, se note 11). Samtidig vil automatisk innføring kunne innebære at Sametinget får en naturlig plass i den oppvoksende generasjons bevissthet, og automatisk innføring vil dermed bidra til å ”reversere den utviklingen som assimilasjonen av samene satte i gang” (side 55).

I Samerettsutvalgets utredning om opprettelse av Sametinget påpekes at den enkelte selv må ha frihet til å forholde seg til egen etniske identitet og tilhørighet, og dermed også frihet til selv å velge

---

¹¹ Blant annet av Sametingets valgregelutvalg (2001) og av Sametinget i plenumssak 35/02.

eventuell innmelding i valgmanntallet.¹² Utvalget stiller seg bak dette synet og vil minne om at prinsippet om frivillighet og eget initiativ er selve kjernen i det subjektive kriteriet for manntallsinnskriving. Innskriving i – og utskriving fra – manntallet må derfor være frivillig, også for barn av manntallsførte. Ikke alle barn av manntallsførte vil nødvendigvis vokse opp med en avklart samisk identitet, og aktiv innmelding bidrar til at det bak en slik handling ligger en stillingstaken til egen identitet. Det understrekes at barn av manntallsførte jo har en *rett* til å bli innført, men at de altså fortsatt selv bør ha kontroll med innmelding i og utmelding fra manntallet.

2.9. Endring av begrepet samemanntall til Sametingets valgmanntall

Etter fagutvalgets syn tilsier sameloven at manntallets primære funksjon er å være et valgmanntall hvor de manntallsførte, gjennom sin valgdeltakelse, setter sammen samenes folkevalgte organ. De som føres inn i manntallet har derfor ingen andre rettigheter gjennom denne registreringen enn retten til å avgi stemme til sametingsvalget. De som står i manntallet har heller ikke gitt noen andre rett til å bruke manntallet til andre formål.

Samtidig vil det å skrive seg inn i valgmanntallet for noen kunne ha en tilleggsverdi - for enkelte kan det til og med være *primær* verdien – ettersom slik innskriving er den eneste måten å *formelt* tilkjenne og få registrert en samisk identitet.¹³ Selve innskrivingen kan på den måten markere en personlig og offentlig stillingstaken til egen etniske identitet og gi et signal om kollektiv tilhørighet til det samiske samfunnet. I blant kan innskriving også fungere som en protest mot hemmelighold om "det samiske" i familien eller lokalsamfunnet, noe som ikke har vært uvanlig.¹⁴

Det er en utbredt oppfatning at det er relativt mange personer som oppfyller både det subjektive og det objektive innmeldingskriteriet, men som av ulike årsaker velger å *ikke* registrere seg i valgmanntallet. Årsakene til dette er ikke systematisk studert i større omfang, men det antas at dette blant annet kan skyldes forhold som motstand mot Sametinget som sådan, manglende politisk interesse generelt, manglende interesse for å delta ved sametingsvalg, eller motvilje mot registrering av

---

¹² Se NOU 1984:18, side 384, se også Ot.prp. nr. 33 og særlig kapittel 5.

¹³ For en diskusjon av dette, se for eksempel Bjerkli og Selle (2003).

¹⁴ Agenda Utredning & Utvikling AS (2002), side 25.

samisk tilhørighet. Det må derfor framgå tydelig for alle at det aktuelle manntallet *ikke* er et register over den samiske befolkning, men et *valg*manntall til bruk for de som ønsker å gjøre sin samiske identitet politisk relevant ved sametingsvalg hvert fjerde år. For å tydeliggjøre denne funksjonen, foreslår utvalget at begrepet *samemanntall* i sameloven endres til begrepet *Sametingets valgmanntall*.¹⁵

Utvalget vil i tilknytning til poenget overfor, det vil si at betegnelsen samemanntall ikke betyr at alle samer nødvendigvis er registrert der, ta opp et forhold av mer praktisk karakter knyttet til bruk av manntallet på valgdagen. I ”Innstilling fra forberedende fullmaktskomité” for sametingsvalget i 2005 framkommer det at det hender en velger avgir stemme til sametingsvalget uten at velgeren faktisk er registrert i valgmanntallet. Stemmen tas likevel i mot, men legges tilside i egen konvolutt for deretter å forkastes. I henhold til Samelovens § 2-5 er det kun personer som står innført i valgmanntallet som har stemmerett, og etter loven skal ikke uregistrerte personer få avgi stemme. Utvalget vil påpeke at i slike tilfeller *plikter* valgarbeiderne å oppgi at personen ikke står i valgmanntallet og dermed ikke kan stemme.

Fra minst en av valgkretsene er det fortalt at det er blitt tatt i mot stemmer uten at vedkommende har blitt gjort oppmerksom på at han eller hun ikke står oppført i manntallet. Når opplysningsplikten om dette ikke overholdes, tror vedkommende rimeligvis at han eller hun har stemt og at stemmen blir talt opp. Når vedkommende kommer igjen ved neste valg, gjentar det samme seg. Vedkommende har heller ikke mulighet til å klage, ettersom underkjenningen av stemmen forblir ukjent.

Utvalget ser på dette som en svært uheldig praksis som i alvorlig grad svekker rettssikkerheten til den enkelte velger. Samtidig vil utvalget understreke at valgmanntallet jo legges ut til gjennomsyn i valgåret, og at det er den enkeltes ansvar å selv påse at en er registrert.

2.10. Endring i manntallsskjemaet

Det har fra tid til annen framkommet at det er ulik kunnskap om kriteriene for registrering i Sametingets valgmanntall. Blant annet synes noen å tro at det kun er det objektive kriteriet som

---

¹⁵ Dette vil også være i samsvar med etablert språkbruk på samisk og engelsk, hvor det benyttes henholdsvis Sámi jienastuslohku og Sámi electoral register.

"egentlig" trenger å være oppfylt, mens det subjektive nærmest fremstår som "tilleggsinformasjon".¹⁶ Utvalget vil derfor foreslå at registreringsskjemaet tydeliggjøres i forhold til at det subjektive og det objektive kriteriet er likeverdige kriterier. Dette gjøres ved at skjemaet endres slik at det finner sted en *aktiv avkrysning* for begge kriteriene, jf. forslaget nedenfor.

Utvalget vil også ta opp at i det skjemaet som nå er i bruk, er det en fotnote til det objektive kriteriets punkt A) som omhandler samisk som hjemmespråk. Noten har følgende tekst:

"Med hjemmespråk menes det språket som du brukte i hjemmet under oppveksten. Ofte brukes ordet morsmål. Dersom det er /var brukt flere språk i hjemmet under oppveksten, skal samisk være/ha vært et av disse".

Utvalget ser det som svært uheldig at denne presiseringen står i note og ikke i hovedteksten. Slik skjemaet nå er utformet kan det skje at enkelte ikke oppdager eller tar seg tid til å lese fotnoten og dermed komme til å overse at det skilles mellom det som er hjemmespråk *nå* og det som var hjemmespråk *under oppveksten*. Det foreslås derfor at innholdet i noten innarbeides i bokstavepunktene.¹⁷

Det er uansett en lang og fast praksis for at uttrykket hjemmespråk i sameloven betyr "hjemmespråk under oppveksten". Dette er også i samsvar med det første samerettsutvalgets intensjon bak formuleringen. Etter utvalgets oppfatning er det uheldig at denne presiseringen ikke fremgår av loven selv (eller valgforskriften). Utvalget foreslår derfor at dagens § 2-6 pkt. a) "har samisk som hjemmespråk", erstattes med formuleringen "har hatt samisk som hjemmespråk under oppveksten". Det er ikke utvalgets mening at denne endringen har substansiell betydning, men at den utelukkende er å anse som en tydeliggjøring (kodifisering) av gjeldende praksis.

Utvalget foreslår at innmeldingsskjemaet blir sendt ut som nedenfor:

---

¹⁶ Se eksempelvis Agenda Utredning og Utvikling AS (2002).

¹⁷ I praksis vil dette bety at informasjonen som nå står i note om at "dersom det er/blir brukt flere språk i hjemmet under oppveksten, skal samisk være/ha vært ett av disse", ikke lenger vil stå på innmeldingsskjemaet. Det er viktig at Sametingets administrasjon informerer om at dette likevel fremdeles er regelen.

Registrering i Sametingets valgmanntall.

Sett kryss:

- Jeg oppfatter meg selv som same, og

Sett kryss for enten A, B, eller C:

- A) jeg har hatt samisk som hjemmespråk (morsmål) under oppveksten
- B) Jeg har, eller har hatt forelder, besteforelder eller oldeforelder med samisk som hjemmespråk (morsmål) under oppveksten
- C) Jeg er barn av person som står eller har stått i Sametingets valgmanntall

2.11. Førings av manntallet

Da manntallsregistrering ble innført i 1989 var det kommunene som førte manntallet. De som skulle registrere seg til sametingsvalget, måtte sende begjæring om innføring til bostedskommunen. Samevalgstyret i bostedskommunen behandlet så søknaden. Manntallet i de enkelte kommunene ble ikke slått sammen til et felles manntall.

Denne ordningen medførte mange feilkilder. Når en person flyttet fra en kommune til en annen, skulle fraflyttingskommunen gi beskjed til tilflyttingskommunen om at denne personen skulle innføres i manntallet i sin nye bostedskommune. I mange tilfeller skjedde ikke dette, og mange falt dermed ut av manntallet. Det skjedde også at velgere var registrert i flere kommuner.

Valget i 2001 var det første valget der manntallet ble ført ved hjelp av EDB og der Sametinget fikk det overordnede ansvaret for manntallet, mens kommunen hadde ansvaret for den praktiske føringen. Dette ble regulert i samelovens § 2-6. Manntallet ble i praksis utarbeidet av Sentralkontoret for folkeregistrering, på grunnlag av manntallene i kommunene. Manntallet hadde "pekere" inn i det

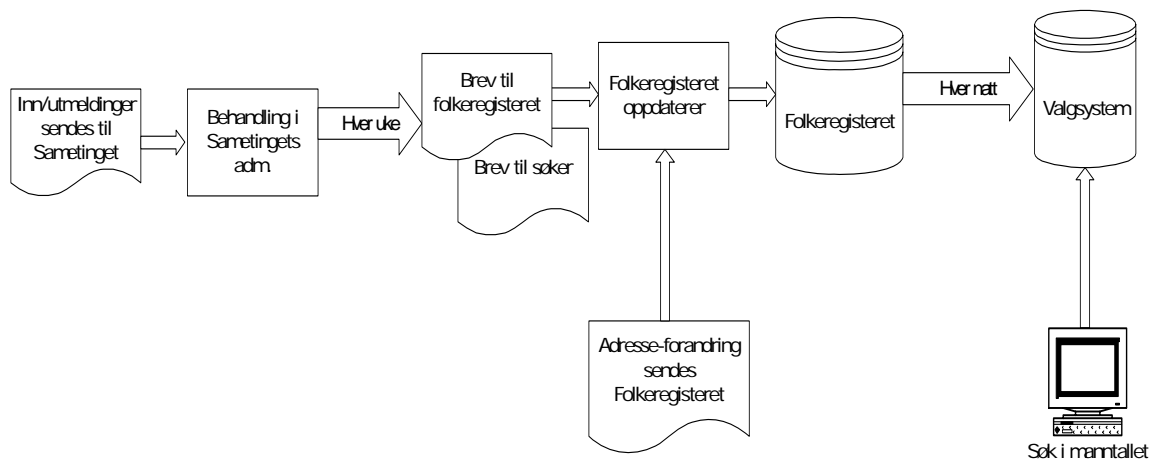
ordinære folkeregisteret, men ikke omvendt. Dette betydde at endringene i folkeregisteret ikke automatisk ble oppdatert før utarbeidelsen av manntallet i valgåret.¹⁸

Ved valget i 2005 overtok Sametinget også selve føringen av manntallet. Stortinget vedtok i mars 2004 en endring i samelovens § 2-6 som innebar at Sametinget overtok bostedskommunenes ansvar for føring og strykinger i manntallet på grunnlag av mottatte begjæringer. Sametinget har med dette fått ansvar for den samlede manntallsføring, der manntallet føres kommunevis. Denne lovendring trådte i kraft 14. mai 2004.

Opplysningene om at man er registrert i manntallet er nå direkte knyttet opp mot personopplysninger i folkeregisteret slik at flytting automatisk blir registrert. Dette kan illustreres slik:

---

¹⁸Det elektroniske valgmanntallet viste seg å ha sine mangler. Ikke alle kommunene ga en fullstendig rapportering av sine manntallsførte. Kommunene rapporterte ikke alltid de endringer som kom inn i siste del av registreringsperioden til folkeregisterkontorene. Det førte til at det elektroniske samemanntallet ikke ble ajourført. Det fantes også kommuner som ikke tok utgangspunkt i det elektroniske manntallet i sin utarbeiding av manntall for kommunen, men utarbeidet manntallet på bakgrunn av egne data. Dette kunne resultere i at de som hadde meldt flytting til kommunene ikke kom med i kommunens eget valgmanntall.

Til hjelp i dette arbeidet har Sametinget knyttet til seg driftsoperatøren ErgoGroup. Denne operatøren kan hente opplysninger fra folkeregisteret, i motsetning til Sametinget som av personvernmessige grunner ikke skal ha direkte innsyn i folkeregisteret.

Både det at Sametinget nå fører manntallet og selve måten det blir gjort på har styrket kvalitetssikringen av manntallet. Utvalget har inntrykk av at dette foregår på en profesjonell og kompetent måte og ser derfor ingen grunn til å foreslå endringer i måten manntallet blir ført på.

2.12. Avslutning

Etter en samlet vurdering har ikke utvalget funnet at det er grunnlag for å endre kriteriene for innskriving i Sametingets valgmanntall. Utvalget foreslår heller ingen endringer i selve føringen av manntallet, men ønsker å understreke viktigheten av at Sametingets valgmanntall forblir et valgmanntall; altså en oversikt over samer som aktivt har tatt initiativ til å få stemmerett ved sametingsvalg. Dette er også bakgrunnen for at utvalget foreslår at begrepet samemanntall som nå er i bruk i sameloven, endres til Sametingets valgmanntall. I tillegg foreslår utvalget at "har samisk som hjemmespråk", erstattes med formuleringen "har hatt samisk som hjemmespråk under oppveksten" i sameloven. Utvalget foreslår også endringer i selve utformingen av teksten i manntallsskjemaet. Etter utvalgets forslag skal en selv aktivt krysse av på skjemaet at en oppfatter seg som same, samtidig som skjemaet blir tydelig på at det med hjemmespråk menes hjemmespråk under oppveksten.

Utvalget har falt ned på at det å endre kriteriene langs noen av de linjer som er diskutert i dette kapittelet vil gi for stor grad av tilfeldighet i forhold til hvem som manntallsføres, noe som vil kunne

skape både praktiske problemer og politiske utfordringer. Det vil også kunne sette press på selve legitimitetsgrunnlaget for Sametinget som et samisk organ valgt *av og blant samer*. Når det gjelder automatisk innskriving av barn av manntallsføre, er dette et brudd med forutsetningen om aktiv selvidentifikasjon som det subjektive kriteriet bygger på, og utvalget kan ikke gå inn for en slik praksis.

Samlet sett mener altså utvalget at kriteriene for manntallsinnskriving ikke bør endres på det nåværende tidspunkt. Retten til å skrive seg inn bør fortsatt være forankret i en *subjektivt* kriterium om samisk identitet og et *objektivt* kriterium knyttet til samisk språk, enten hos personen selv eller forankret i slektsmessig tilhørighet. Utvalget vil likevel påpeke at dersom Sametingets samfunnsmessige rolle i framtida skulle bli vesentlig endret, bør kriteriene for manntallsregistrering kunne vurderes på nytt.

3. Kretsinnndelingen

3.1. Innledning

Et valgsystem er en ordning for å omsette stemmer ved valg til mandater i en valgt forsamling. I forkant må det blant annet være avklart hvilket område valget skal foregå innenfor, hvor stor forsamling som skal velges, hvem som kan delta ved å avgi stemme, hvem som er valgbare personer og valgperiodens lengde. Hovedformålet med dette kapitlet er å diskutere valgkretsutformingen og hvor mange representanter som bør velges fra hver valgkrets, gitt at sametingsvalg fortsatt skal foregå som forholdstallsvalg innenfor en ordning der landet er delt inn i et antall kretser.

Vi åpner kapitlet med en begrunnelse for å gå tilbake til 39 representanter i Sametinget, altså fire færre enn det som var tilfelle ved valget i 2005. Alle forslag om valgkretsinnndeling senere i kapitlet bygger på denne forutsetningen. I avsnitt 3.3 finnes en kort redegjørelse for ulike hovedtyper av valgordninger. Sametingsvalgene er et valg av nasjonal karakter som skiller seg ut ved å omfatte svært få manntallsførte. Likevel er det stort sett de samme overveielser, hensyn og prinsipper som må prege utformingen av dette valgsystemet som systemene ved ordinære parlamentsvalg. I avsnitt 3.4 presenteres det nye forslaget for kretsinnndeling, mens avsnitt 3.5 omhandler begrunnelsen for å bygge videre på samme valgformel for fordeling av mandater på valglister i hver valgkrets som i dag.

3.2. Tilbake til 39 representanter

I 2005 ble sameloven endret slik at Sametinget fra og med valget samme år skulle ha 43 i stedet for 39 representanter. Dette skjedde ved at det ble innført en ordning med fire ”utjevningsmandater” som skulle fordeles på de fire valgkretsene som fikk flest godkjente stemmer.¹⁹ Forslaget om å innføre utjevningsmandater var imidlertid opprinnelig knyttet til et ønske om å bedre kjønnsbalansen på Sametinget, jf. at Sametinget 19. september 2002 (sak 35/02) hadde fattet vedtak om at det burde innføres fire utjevningsmandater forbeholdt det underrepresenterte kjønn.

---

¹⁹ Se Ot. prp. nr. 21 for 2004-05 og Innst. O. nr. 55 for 2004-05.

Departementet anførte mot Sametingets vedtak at en ikke ved lov bør regulere sammensetningen i folkevalgte organer, at bestemmelser om kjønnskvoltering ikke finnes ved noe annet valg i Norge, og at partiene (listestillerne) selv bør ha ansvar for å sikre en balansert kjønnsmessig representasjon på listene. Stortinget var delt under behandlingen av saken. Et stort mindretall – bestående av representanter fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti – ønsket å følge Sametingets vedtak, og fremmet et forslag i samsvar med dette. Regjeringen fikk imidlertid flertall for sitt syn under avstemningen i Stortinget (Bondevik II-regjeringen).

Utvidelsen av antall representanter i Sametinget kom altså på bakgrunn av et ønske om å bedre kjønnsbalansen, men ordningen som ble vedtatt var i stedet slik at den i noen grad jevnet ut litt av det manglende samsvaret mellom antall stemmer og antall valgte i kretsene.²⁰ Det finnes ingen argumentasjon fra Sametinget selv (eller valgregelutvalget), eller fra Storting og regjering, i retning av at 39 representanter *i seg selv* er for få, og at Sametinget *derfor* bør utvides med fire representanter. Fraværet av slike argumenter må bety at dette ikke har vært noe selvstendig moment i prosessen.

For utvalget er endring av kretsinnstillingen et svar på det manglende samsvaret mellom antall manntallsførte og mandater i kretsene, og den disproportjonaliteten dette i sin tur gir opphav til. I det nye kretssystemet som foreslås er de fire ”geografiske” utjevningsmandatene ikke lenger nødvendige, og utvalget foreslår derfor at en går tilbake til et Sameting på totalt 39 mandater.

Antall manntallsførte ved sametingsvalget i 2005 var så vidt over 12.500 personer. Selv om Sametingets valgmanntall har hatt en kontinuerlig økning fra de om lag 5.500 registrerte ved det første valget i 1989, særlig i enkelte kretser, må det sies at dette fremdeles er et relativt lite valgmanntall. Samtidig er det en utbredt oppfatning at det er et betydelig potensial for manntallsvekst i en del geografiske områder. Men selv om slik vekst skulle finne sted, mener utvalget likevel at et

---

²⁰ Her ble det vist tilbake til Innst. S. nr. 110 for 2002-03, hvor et bredt flertall påpekte at valgordningen må sikre større samsvar mellom stemmer i valgkretsene og antallet representanter som velges. Et misforhold av denne typen påvirker også graden av representativitet i Sametinget. Det må antas å være bakgrunnen for følgende formulering: ”Flertallet erkjenner at det er et problem hvis misforholdet mellom flertallet av velgere og flertallet i Sametinget blir for stort” (side 11).

Sameting på 39 valgte medlemmer gir et meget godt grunnlag for å sikre bredde og representativitet i forsamlingen, forutsatt at kretsorganiseringen tar høyde for dette.²¹

Til sammenligning kan det nevnes at sametingene både i Sverige og Finland har færre representanter enn Sametinget i Norge (henholdsvis 31 og 21). Men i begge landene er det også klart færre stemmeberettigede (rundt 7.100 i Sverige og 5.100 i Finland). Slik sett er det rimelig at Sametinget i Norge er noe større enn de øvrige.

De er selvsagt også mulig å sammenligne Sametinget med nasjonale parlamenter. I så måte fremstår antall representanter på Sametinget som stort i forhold til dagens manntall – og trolig også i forhold til et antatt samisk befolkningsunderlag. I praksis har det vist seg at det er en sammenheng mellom befolkningsstørrelse og parlamentsstørrelse, og at antall parlamentsmedlemmer som oftest ligger i nærheten av tredjeroten av befolkningsstørrelsen.²² Benyttes denne formelen vil en for eksempel i utgangspunktet forvente at en befolkning på 4,5 millioner har en nasjonalforsamling på 165 representanter; Stortinget har nylig økt antallet fra 165 til 169 representanter, og ligger med andre ord ganske nær hva en skulle forvente.

Hvor mange som tilhører den samiske befolkningsgruppe i Norge, definert på grunnlag av de gitte manntallskriteriene, er usikkert. Hvis vi som et forsiktig eksempel antok at dette antallet var det tredobbelte av dagens manntall, altså omlag 37.000, ville formelen gi en forsamlingsstørrelse på 33.²³ Et antall på 50.000 ville tilsvare nær 37 representanter; ved 60.000 gir formelen 39 representanter.

---

²¹ Som vi skal se er det størrelsen på valgkretsene som er den avgjørende faktor her; større kretser – med mandatantall som står i et rimelig forhold til manntallsstørrelsen i kretsen – er det som skal til for bedret proporsjonalitet. Opereres det med hele landet som én valgkrets, er vilkårene for proporsjonalitet i utgangspunktet de aller beste. Mandater (representanter) kan kun tildeles som hele enheter, og det er en viktig grunn til svak proporsjonalitet når det er mange små valgkretser.

²² Se Taagepera og Shugart (1989: 173-183). Dette er en empirisk sammenheng eller regularitet, men forfatterne underbygger den med kommunikasjons- og representasjonsteoretiske resonneringer.

²³ Det vil si at tredjeroten av 37.000 er om lag 33. En vil altså ut fra det empiriske materiale som finnes, forvente at parlament på 33 representanter i en befolkningsgruppe på 37.000 personer.

Beregningene ovenfor må ikke trekkes for langt. For utvalget tjener de kun som en illustrasjon. Likevel mener utvalget at et Sameting på 39 medlemmer synes rimelig, alt tatt i betraktning.

3.2. Hovedtyper av valgordninger

Valgsystemer er komplekse, og det finnes knapt to parlamenter som velges på nøyaktig samme måte. Noe av bakgrunnen for dette er at landene har stått overfor ulike utfordringer, og at de hver for seg har funnet dekkende løsninger som det har vært tilstrekkelig oppslutning om i det politiske miljø.

Det er vanlig å trekke et grunnleggende skille mellom valgordninger som baserer seg på flertallsvalg i enkeltkretser og former for forholdstallsvalg.²⁴ Særlig når det gjelder forholdstallsvalg – som er den valgmåten som har størst interesse i vår sammenheng – er det stor variasjon å spore. Forholdstallsvalg forutsetter at det er flere mandater som skal fordeles i den aktuelle valgkretsen (minst to), og at det skjer på en slik måte at mandattildelingen tilsvarer eller står i forhold til stemmeandelen bak valglistene eller partier. I tabell 3.1 gis det en oversikt over de mest sentrale alternativene på området (jf. Rasch 2004). Ordningene skiller seg fra hverandre når det gjelder overordnet *distriktsstruktur* – det vil si hva slags kretser valget foregår innenfor og om disse danner flere nivåer.

---

²⁴ Begrepene valgdistrikt og valgkrets brukes om hverandre i denne fremstillingen, og har samme betydning.

Tabell 3.1. Hovedtyper av valgordninger ut fra distriktsstruktur og tildelingsnivåer. Eksempler på bruk av ordningene er satt i parentes. PR står for forholdstallsvalg (proporsjonal representasjon).

	BARE ETT NIVÅ	FLERE NIVÅER	
		SEPARATE	POLITISK UTJEVNENDE
BASISMANDATER: ENKELTKRETSE	Flertallsvalg (Storbritannia, Frankrike)	Blandet system (Russland, Japan, Ungarn)	Blandet PR (Tyskland, New Zealand)
BASISMANDATER: FLERPERSONS- KRETSE	Ordinær PR (Norge 1921-1985, Finland, Spania, Sametinget 1989-2001)	PR (Sametinget 2005)	PR (Norge fra 1989, Sverige, Danmark, Sør-Afrika)
	PR med hele landet som en valgkrets (Israel, Nederland, Slovakia; svenske Sametinget)		

Den ene dimensjonen i tabellen skiller mellom ”basismandater” i enkeltkretser og flerpersonskretser – i det mest ekstreme tilfellet med hele landet som ett valgdistrikt. I mange tilfeller har valgsystemet bare én type eller ett nivå av mandater, det vil si utelukkende det vi her kaller basismandater. Dette gjelder både ordningene med flertallsvalg i enkeltkretser av britisk eller fransk type, og den ordinære eller enkle formen for forholdstallsvalg som stortingsvalgsordningene i tiden 1921-1985 er eksempel på. Flertallsvalg benyttes i nær 20 prosent av alle land i verden, og disse omfatter litt over halvparten av verdens befolkning.

Dermed er vi over på den andre dimensjonen i tabellen, som har å gjøre med om mandater tildeles på ett eller flere nivåer. Dersom det finnes både distriktsmandater og utjevningsmandater som fordeles i ulike operasjoner, som tilfellet for eksempel har vært ved stortingsvalgene fra 1989, har man en valgordning med flere (her to) nivåer. De såkalte utjevningsmandatene som kom inn ved sametingsvalget i 2005 hadde ikke som formål å jevne ut skjevheter i den politiske sammensetningen

som fordelingen av de 39 basismandatene i 13 små valgdistrikter hadde skapt. Likevel må en si at valgsystemet fikk to nivåer.

Det er mange modeller en kunne anvende ved utforming av valgordning for Sametinget, og utvalget har drøftet flere av dem underveis i arbeidet. Vi skal nevne noen eksempler.

3.2.1. Hele landet én valgkrets

En mulig modell er å oppheve dagens valgkretser, og gjennomføre valgene med hele landet som én stor valgkrets på 39 mandater. En slik ordning benyttes ved sametingsvalg i Sverige og Finland.²⁵ Ellers benyttes den ved parlamentsvalg tre steder – i Israel, Nederland og Slovakia. Det som taler for et slikt system er at det er enkelt og at det behandler alle velgere likt uansett hvor i landet de bor eller stemmer. Terskelen for representasjon vil også være lik over hele landet, altså ikke avhengig av hvor mange mandater en valgkrets er tilført. Inndelingen i valgkretser innebærer i praksis at det vanskelig vil kunne være nøyaktig samme antall personer med stemmerett (manntallsførte) bak hvert mandat.

Systemet med hele landet som én valgkrets innebærer også at en velger som er manntallsført i Sør-Norge, kan stemme på en liste som har sitt opphav i Nordland eller Finnmark (eller omvendt); alle lister sanker velgere nasjonalt, noe som selvsagt også kan gjelde høyst lokale lister. Den lave terskelen for representasjon innebærer også lett at mange grupperinger faktisk vil få plass i den valgte forsamlingen.²⁶ Dette må antas å være positivt i den grad det primært er et rådgivende organ som skal settes sammen, og når en ønsker at så mange grupperinger som mulig skal få sete i forsamlingen og dermed en plattform for å gi uttrykk for sitt syn.

---

²⁵ Det gjøres oppmerksom på at hele Finland i utgangspunktet utgjør en valgkrets. Men den finske samelovens § 4 fastslår videre at av de ordinære representantene skal det være minst tre representanter og en vararepresentant fra hver av kommunene innenfor det samiske ”hembygdsområdet”, som omfatter kommunene Enontekiö, Enare, Utsjoki, og reinbeiteområdet i Sodankylä kommune.

²⁶ Her kunne en jo tenke seg at en ved sametingsvalg innførte en relativt høy sperregrense, for å forhindre slik oppsplitting. Men de landene som har hele landet som en valgkrets har enten en svært lav sperregrense eller ikke sperregrense i det hele tatt.

Legger en derimot vekt på hensynet til styringsdyktighet, og forsamlingens evne til å etablere flertall bak beslutninger og uttalelser, er det å operere med hele landet som en valgkrets mindre egnet; oppflisingen av partisystemet blir lett for stor.²⁷

Videre er det neppe tilfeldig at de to eneste landene som over lengre tid har brukt en valgordning uten distriktsinndeling, nemlig Israel og Nederland, begge er små i utstrekning. Den geografiske variasjonen er følgelig også begrenset, og det blir mindre viktig å garantere at alle deler av landet blir representert. Nettopp det å sikre representasjon fra alle landsdeler er selve hovedpoenget med en distriktsinndeling. I tillegg vil distriktsinndelingen påvirke graden av representativitet ved valgene – altså samsvaret mellom velgernes stemmegivning og den politiske sammensetningen av den valgte forsamlingen – så fremt distriktene ikke er få og veldig store.²⁸

I samerettsutvalgets innstilling fra 1984 ble spørsmålet om distriktsinndeling drøftet nokså utførlig. Det ble lagt vekt på at det representative organet ”får medlemmer som avspeiler den geografiske spredningen av den samiske bosetting i Norge” (NOU 1984: 3, side 517). Det er vanskelig å tenke seg at en kan oppnå dette på annen måte enn å dele landet inn i flere valgdistrikter. Videre sies det i innstillingen at ”(m)ed mindre særskilte forhold gjør seg gjeldende, synes det (...) naturlig at hver krets kan sende det samme antall representanter” (side 518). Samtidig påpekes det at hver krets av hensyn til representativiteten i den valgte forsamling må ha en viss størrelse; det bør være mer enn én representant fra hvert distrikt ut fra den tankegang at ”også mindretallsoppfatninger blant samene innenfor den enkelte valgkrets” (side 518) skulle kunne bli representert. På denne bakgrunn ble det altså etablert 13 valgkretser med tre representanter hver.

Hvordan ville sammensetningen av Sametinget vært hvis valget i 2005 hadde vært gjennomført uten valgkretsinnndeling? Et første svar vil være at prosentandelen mandater som en valgliste oppnår, typisk vil ligge mye nærmere opp til andelen stemmer på landsbasis enn det som er tilfellet i dag. I 2005 fikk

---

²⁷ Slovakia opphevet inndelingen i fire valgkretser i 1998, og gjennomfører nå valg med hele landet som én valgkrets. Israel og Nederland har hatt en tilsvarende ordning over lang tid, men i begge land pågår utførlige diskusjoner om innføring av en distriktsinndeling.

²⁸ Jo større valgkretsene er i gjennomsnitt, desto mindre betydning får distriktsinndelingen (under ellers like vilkår) på graden av representativitet.

NSR vel 2.300 stemmer (26 prosent) og Arbeiderpartiet i overkant av 2.800 (32 prosent). Dette ga listene henholdsvis 14 (36 prosent) og 16 (41 prosent) rene distriktsmandater.²⁹ Med hele landet som valgkrets ville begge grupperingene tapt mandater (inntil 3-4 mandater hver), og overrepresentasjonen ville blitt kraftig redusert.³⁰ Samtidig er det all grunn til å tro at denne typen endring av valgordningen (overgang til bare én valgkrets) også ville påvirke stemmefordelingen mellom partiene. Blant annet vil det for velgerne ikke være noe å hente på taktisk stemmegivning. I dagens system kan velgere som aller helst foretrekker en valgliste som ikke har muligheter for å bli representert, stemme på den de synes er best av listene som faktisk har en sjanse til å oppnå mandat. Denne formen for taktisk stemmegivning benyttes i så fall for å unngå å ”kaste bort” stemmen på noen som er sjanseløse. Av samme grunn kan en likevel risikere å få en god del lister som ikke kommer over terskelen for representasjon, og dette kan svekke den samlede representativiteten.

Representasjon av kvinner har vært et viktig tema i forbindelse med sametingsvalg de senere årene. Generelt er det slik at det er lettere å sikre en relativt balansert kjønnsfordeling når valgkretsene blir større. Det gjelder også tilfellet med hele landet som én valgkrets. Hovedgrunnen er at det vil komme inn flere personer fra hver av valglistene, og de aller fleste listene vil normalt forsøke å få både kvinner og menn på listene; det blir – sammenlignet med en situasjon med bare tre mandater til fordeling i hver valgkrets – ikke lenger så avgjørende om det er en kvinne eller mann på toppen av listen. I tillegg kan det være et moment at hvis hele landet utgjør valgkretsen, blir det vanskelig å finne ordninger som gir velgerne effektive muligheter for å rette på listene (jf. neste kapittel om velgerinnflytelse på personvalget). Listeretting er noe som erfaringsmessig har bidratt til skjevere kjønnsfordeling enn det en ellers ville fått ved valget, selv om det ikke på noen måte trenger å være tilsiktet.

Utvalget mener imidlertid at hensynet til å sikre representasjon fra alle deler av landet er så tungtveiende at en form for distriktsinndeling må opprettholdes. Det som er nevnt om

---

²⁹ De fire såkalte utjevningsmandatene er holdt utenom (NSR og DNA fikk to hver av dem), og prosenten er beregnet av de 39 distrikts- eller basismandatene. Her er NSR gitt 0 mandater i både Varanger og Tana. Kilde for beregningen er programmet Celius, som professor Bernt Aardal har utviklet.

³⁰ Det forutsettes at ikke noe annet enn distriktsinndelingen endres.

representativitet og balansert kjønnsfordeling blant valgte representanter er ikke tilstrekkelig tungtveiende til å endre på dette.

3.2.2. Blandet valgsystem

En annen valgordningsmodell vi vil nevne spesielt er blandede valgsystemer. De kalles blandede fordi de både har enkeltkretser med flertallsvalg, og et øvre nivå med forholdstallsvalg (ruten øverst til høyre i tabell 3.1). Dette er den typen valgordning som er i sterkest vekst rundt om i verden i dag.³¹ I forbindelse med sametingsvalg kunne en tenke seg at valget ble gjennomført på følgende måte: De 13 valgkretsene opprettholdes (antallet kunne både økes eller reduseres noe), og fra hver av dem velges én representant. De øvrige 26 mandatene omgjøres til nasjonale utjevningsmandater. Velgerne har to stemmer – en kandidatstemme til bruk i egen valgkrets (en av de 13) og en listestemme med sikte på utjevningsmandatene.

Det er særlig to forhold som trekkes inn for å begrunne blandingssystemer av den skisserte typen. For det første bidrar enkeltkretsene til geografisk spredning av representasjonen, og at hvert område får ”sin” ene representant i den valgte forsamlingen. Person- eller kandidatvalget får en helt annen betydning enn det som er vanlig ved rene forholdstallsvalg, og det kan utvikle seg tettere bånd mellom representant og velgere. For det andre bidrar de nasjonale utjevningsmandatene til en relativt høy grad av representativitet, men uten den samme faren for oppflising av partisystemet som ordningen med hele landet som en valgkrets innebærer.

Personfokuseringen i et blandet valgsystem vil kunne bli sterkere enn det som har vært tradisjonen ved valg her til lands, og dette kan bli vurdert som negativt. Et blandet system vil også måtte være relativt komplisert, og det kan være vanskelig for velgerne å forstå. Valgordningen skiller seg også klart fra de som benyttes ved andre valg i Norge, og det er noe som kan føre til vanskeligheter ved valggjennomføringen.

Mot denne bakgrunn finner utvalget ingen grunn til å utrede et blandet valgsystem nærmere.

---

³¹ Se M.S. Shugart og M.P. Wattenberg eds. (2001) og J. Colomer (2004). I en internasjonal spørreundersøkelse blant eksperter på valgordninger var det flest som mente at blandingssystemet var det beste (mixed member proportional system). Se S. Bowler, D.M. Farrell og R.T. Pettitt (2005), side 3-19.

3.3. Betydningen av færre valgkretser

Det største problemet med den eksisterende valgordningen er det dårlige samsvaret mellom valglistenes stemme- og mandatandeler. Vi vet at dette først og fremst skyldes inndelingen i mange valgkretser med få manntallsførte i hver. Utvalget mener likevel at det er gode grunner for å opprettholde en inndeling i valgdistrikter, men vil foreslå at antallet kretser – og også antall mandater til fordeling i hver krets – blir justert noe. Dette sikrer at det fortsatt blir en geografisk spredning og forankring av representasjonen til Sametinget.

I samerettsutvalgets innstilling fra 1984 (NOU 1984: 18 *Om samenes rettstilling*) fant en ikke ”særskilte forhold” som tilsa at det skulle velges ulikt antall representanter fra valgkretsene. Samerettsutvalget var imidlertid sterkt splittet når det gjaldt spørsmålet om den nærmere kretsinnndelingen (side 534-535). En viktig del av premissgrunnlaget for diskusjonen var oversikter over samisk befolkning og bosetting (side 519-534). Finnmarks posisjon ble viet spesiell oppmerksomhet i og med at fylket ble antatt å ha om lag halvparten av den samiske befolkningen. Det ble argumentert for at øvrige områder ble ”innrømmet et visst, men begrenset ’distriktstillegg’ i forhold til det nordligste fylket” (side 531). Indre Finnmark måtte anses som ”sentrum fra et samisk synspunkt”; ”(s)amene er her, i motsetning til i andre samiske bosettingsområder, en majoritetsbefolkning, og samisk språk og kultur har en sterk posisjon i lokalmiljøet” (side 519). Likevel understrekes det som sentralt at ”det befolkningsgrunnlag som står bak de forskjellige representanter, ikke varierer for sterkt i størrelse” (side 518).

De fleste av hensynene som vektlegges i samerettsutvalgets diskusjon har fortsatt stor vekt. Det er vanskelig å komme utenom et visst samsvar mellom velgerbefolkning og antall representanter. Samtidig må det godtas at enkelte – men ikke nødvendigvis alle – områder utenfor (indre) Finnmark gis noe tilleggsrepresentasjon. Dette gjelder særlig samiske områder med en relativt fåtallig befolkning (for eksempel sørsameområdet).

Spørsmålet om valgkretsinnndeling kan i dag diskuteres i lys av de erfaringene som er gjort gjennom fem sametingsvalg. Manntallsstatistikk gir et bedre grunnlag for å vurdere kretsinnndelingen enn den relativt usikre befolkningsstatistikken som samerettsutvalget hadde å forholde seg til på 1980-tallet, selv om det antas at det i enkelte områder fortsatt er et uforløst manntallspotensial. Men heller ikke det faktum at en har manntallsdata å forholde seg til, gjør det forsvarlig med en ”millimeterrettferdighet” når det gjelder antall representanter i forhold til stemmeberettigede i hver valgkrets.

3.3.1. Disproporsjonalitet og valgkretsinnndeling

Som nevnt er det et hovedproblem ved dagens sametingsvalg at mandatfordelingen samsvarer dårlig med fordelingen av stemmer på partier eller lister. Med andre ord er graden av politisk disproporsjonalitet ved valgene høy.

Manglende samsvar mellom stemmer og mandater kan måles på ulike måter. Ett eksempel er å bruke *Loosemore-Hanbys indeks* (i litteraturen kalt D). Dette målet på disproporsjonalitet fremkommer ved å summere det absolutte avviket mellom stemme- og mandatandel for hver enkelt liste, og dividere på to: $D = \frac{1}{2} \sum |s_i - m_i|$ der s_i er liste i 's andel av stemmene og m_i er liste i 's andel av mandatene. Målet varierer mellom 0 (full proporsjonalitet) og 100 (full disproporsjonalitet), og normalt er det ønskelig at D ligger så lavt som mulig. I et system med forholdstallsvalg vil det kunne bli oppfattet som problematisk dersom det samlede avviket mellom stemme- og mandatandeler er et tosifret tall. Hvis en ser på *stortingsvalg*, varierte D mellom 13,9 og 28,2 i årene med flertallsvalg fra 1906 til 1918. Etter at forholdstallsvalg ble innført, har disproporsjonaliteten tippet over 10 prosentpoeng kun et par ganger (12,0 i 1949-valget og 10,2 i 1977). Ved siste stortingsvalg var D nede i 3,8, og det har ellers ligget på 5-7 prosentpoeng etter 1989 (da utjevningsmandater ble innført).

Tabell 3.2. Graden av partimessig disproporsjonalitet (Loosemore-Hanbys indeks) ved sametings- og stortingsvalg i perioden 1989-2005.

	1989	1993	1997	2001	2005
Sametingsvalg	—	—	—	15,4	23,2
Stortingsvalg	5,1	6,4	6,1	7,6	3,9

Kilder: Celius (tall for 2001 og 2005) og Aardal 2003.

Ved de to siste *sametingsvalgene* har indeksen vist 15,4 (2001) og 23,2 (2005), noe som må sies å være høye tall. Sammenligner en med europeiske parlamentsvalg i etterkrigstiden, er det bare Storbritannia og Frankrike – begge med flertallsvalg i enkeltkretser – som gjennomgående ligger på et tilsvarende nivå for disproporsjonalitet; i disse landene er da heller ikke hensikten å skape et godt samsvar mellom andelen stemmer og andelen mandater. Da hadde en form for forholdstallsvalg blitt brukt i stedet. Det er svært sjelden at forholdstallsvalg gir en disproporsjonalitet på nivå med det en kan

observere for sametingsvalgene, men spredte valg i Hellas, Spania og Luxemburg kunne trekkes frem.³²

Det er selvsagt ikke opplagt at tallene som er presentert skal tillegges stor vekt. Det kan hevdes at Sametinget ikke kan sammenlignes direkte med nasjonale parlamenter, og at det ikke i samme grad er utviklet et partivesen som tilsier et en-til-en forhold mellom stemmer og mandattildeling. Formålet kunne i så måte heller være å legge grunnlag for at så mange (samiske) stemmer som mulig skulle få en plattform og talerstol, enn at representasjonen fremstår som ”rettferdig” i forhold til stemmegivningen. Utvalget mener likevel at graden av representativitet er et relevant og viktig anliggende i et folkevalgt organ som Sametinget.

Hva er grunnen til dårlig samsvar mellom listestemmer og mandattildeling? Svaret er kretsinnstillingen. Her er det to mekanismer som trekker i samme retning. For det første vil få mandater til fordeling i hver krets i seg selv gjøre det vanskelig å få en høy grad av proporsjonalitet. Erfaring viser at en gjennomsnittlig distriktsstørrelse på 3-4 representanter er for lav til å skape god forholdsmessighet.³³ For det andre forsterkes disproporsjonaliteten ved at det står et veldig ulikt antall stemmeberettigede og velgere bak mandatene i en krets.

Dette kan illustreres ved noen enkle tall for avgitte stemmer bak representanter innvalgt på Sametinget. Ved det første valget i 1989 varierte dette antallet fra 205 til 14; 14 stemmer viste seg å være nok til å sikre et mandat i Nordre Nordland. Det høyeste stemmetallet for en urepresentert liste ved det samme valget var 105. Ved de to siste valgene har støtten bak representantene variert mellom 300 og 26 i 2001, og 265 og 29 i 2005. Uansett hvordan en ser på dette rent normativt, er store variasjoner noe som med nødvendighet gir redusert (partimessig) representativitet. Oppfattes dette som problematisk i større velgergrupper, kan det være egnet til å svekke sametingssystemets legitimitet. *Ønsker en å gjøre noe med representativiteten, er det ingen annen farbar vei enn via kretsinnstillingen og antall mandater i hver krets.*

---

³² Se for eksempel Lijphart (1994).

³³ Se Taagepera og Shugart (1989) og Benoit (2000).

Det er med andre ord slik at disproporsjonalitet i forholdet mellom stemmeberettigede og antall mandater i en valgkrets som regel også fører til disproporsjonalitet i forholdet mellom stemmer på valglistene (partiene) og listenes representasjon i Sametinget. I den videre diskusjonen er det viktig å huske på begge trinnene: Forholdsmessighet i fordelingen av mandater på valgkretsene (før valget), og forholdsmessighet i fordelingen av sametingsplasser på valglistene (etter valget).

3.3.2. Nærmere om kvinnerepresentasjon

Det er godt dokumentert i faglitteraturen at graden av kvinnerepresentasjon i parlamenter har sammenheng med valgordningen; kvinneandelen er høyest der det gjennomføres listevalg med høy grad av representativitet (Matland 1998). Som oftest sørger partigruppene for at det etableres interne normer eller regler om at valglistene skal ha en viss balanse når det gjelder kjønn, men myndighetene kan også gi felles bestemmelser om kjønnsfordelingen ved nominasjon (Norris 2004). Full effekt av dette får en bare hvis valgkretsene er over en viss størrelse. Det er grunn til å anta at en gjennomsnittsstørrelse på tre mandater i hvert valgdistrikt i denne sammenheng er for lite, selv om kjønnsbalansen etter sametingsvalget i 2005 ble svært god. Bedringen i kjønnsfordelingen var resultat av omfattende diskusjon og målrettet innsats for å få opp kvinneandelen, og ikke av spesielle ”kvinneregler” i valgordningen. Det at velgerne ikke kunne rette på valglistene i 2005 *kan* ha spilt en rolle. Dette temaet kommer vi tilbake til i neste kapittel.

Tabell 3.3. Andel kvinner i Sametinget og Stortinget etter valgene 1989-2005.

	1989	1993	1997	2001	2005
Sametinget	36 %	30 %	23 %	18 %	51 %
Stortinget	36 %	39 %	36 %	36 %	38 %

I forlengelsen av dette kan det dessuten påpekes at en rekke analyser har vist at også representasjon av etniske minoriteter kan ha sammenheng med valgordningen. Og helt i samsvar med det som ble nevnt om kvinnerepresentasjon, er det de mest proporsjonale listevalgssystemene som legger best til rette for minoritetsrepresentasjon (Kostadinova 2006). Hvis en overfører dette til vår sammenheng, vil et system med høy grad av samsvar mellom stemme- og mandatandeler være det som gir best vilkår for representasjon også for det en kan kalle *minoriteter innenfor den samiske minoritet*.

3.3.3. Valgkretser som består av kun én kommune

I tillegg til graden av disproporsjonalitet er det et annet aspekt ved dagens valgordning som gir grunnlag for å redusere antall valgkretser, nemlig det at to av dagens kretser består av kun én kommune (Karasjok og Kautokeino). Et slikt sammenfall anses som uheldig først og fremst ut fra

erfaringer med at når en valgkrets sammenfaller med en kommune, kan det politiske arbeidet i kretsen lett bli preget for mye av lokale/kommunale problemstillinger på bekostning av Sametinget som et nasjonalt organ. Samtidig kan det gå utover Sametingets troverdighet hos svært lokalt orienterte velgergrupper når helt lokale saker i praksis sjelden er det som står høyest på Sametingets dagsorden. Generelt vil det være ugunstig for Sametingets prinsipielle debatter hvis for mange aktører primært har et begrenset lokalt fokus, spesielt hvis dette faller sammen med lite aktivt engasjement for Sametingets totale saksområde.

3.4. Fra 13 til syv valgkretser

Ut fra en samlet vurdering går utvalget inn for å redusere antall valgkretser ved sametingsvalg i Norge. Samtidig skal ordningen i størst mulig grad legge til rette for at samiske bosettingsgrupper i alle deler av landet får mulighet til representasjon. De nye valgkretsene vil ha ulikt antall mandater, men fordi det er tale om forholdstallsvalg, utgjør to mandater en nedre grense for kretsstørrelsen.

I vurderingen av ny kretsutforming med tilhørende mandatfordeling har utvalget lagt til grunn at det ikke finnes noen "eneste rette" løsning. Forslaget som framsettes er således dels basert på historisk-kulturelle forhold og dels på praktisk-pragmatiske kriterier. I tillegg kommer det eneste faktiske tallgrunnlag man har å forholde seg til, nemlig eksisterende manntallsdata.

Utvalget understreker at ikke alle sider ved geografisk, kulturell, kjønnsmessig og annen representativitet kan ivaretas av den foreslåtte valgordningen; fortsatt vil nominasjonsprosessene og overveielserne til de som setter opp valglistene være vesentlig. I tillegg kan representativitet ivaretas ved at Sametinget etablerer egne ordninger for grupper som det eventuelt er ønskelig at skal høres særskilt, eksempelvis i form av konsultasjonsprosedyrer eller ulike former for utvalg og komiteer.

Et vesentlig – og nytt – moment i ordningen som foreslås er at den har innebygd en mekanisme (formel) for at mandatfordelingen mellom kretsene skal justeres dersom det skjer vesentlige endringer av antall manntantallsførte i en eller flere kretser.

For øvrig er det ingen av de foreslåtte valgkretsene som følger dagens fylkesgrenser, men på grunn av den praktiske valgavviklingen kan ingen valgkrets bryte med eksisterende kommunegrenser.

3.4.1 De nye valgkretsene

Når det gjelder å få redusert dagens 13 valgkretser til et mer hensiktsmessig antall basert på de premisser utvalget har lagt til grunn, er det først og fremst i den nordlige delen av landet at det er noe

å oppnå ved å slå sammen valgkretser og/eller justere kretsgrenser. De to sørligste kretsene – krets 12 Sørsameområdet og krets 13 Sør-Norge – foreslås derfor opprettholdt som i dag. Det er særlig to begrunnelser for dette. For det første omfatter begge disse kretsene i dag et stort antall kommuner og en ytterligere sammenslåing vil derfor lett kunne få uheldige følger for gjennomføringen av valgoppgjøret. For det andre er det et poeng i seg selv å beholde krets 12 Sørsameområdet intakt som egen valgkrets for å sikre sørsamisk representasjon, selv om antall manntallsregistrerte i en slik krets fortsatt vil fremstå som relativt lavt.

Når det gjelder de 11 øvrige kretsene har utvalget tatt utgangspunkt i de to omtalte hovedutfordringene med dagens kretsinndeling, nemlig disproporsjonaliteten i forholdet mellom stemmer og mandater, og dernest det uheldige ved at to valgkretser kun omfatter én kommune. Følgende resonneringer legges til grunn for forslaget til kretsutforminger:

(1) En måte å komme vekk fra de to enkeltkommunekretsene Kautokeino og Karasjok er å slå sammen disse to kretsene til en. Men ettersom en valgkrets bestående av *to* kommuner fortsatt kan oppfattes som å invitere til for lokal vektlegging i det sametingsrelaterte politiske arbeidet, foreslås det at det etableres en valgkrets som i tillegg omfatter Porsanger kommune. Utvalget går derfor inn for at en av de nye valgkretsene skal bestå av de tre kommunene Kautokeino, Karasjok og Porsanger. En slik krets samsvarer både med det historisk-kulturelle fellesskapet som Kistrand kommune i sin tid utgjorde (unntatt Nordkapp), og med den samarbeidsregionen som de tre aktuelle kommunene i dag er i ferd med å etablere, nemlig Ávjovárre urfolksregion. Manntallsmessig blir dette en relativt stor krets, men dette løses ved at antall mandater justeres tilsvarende, noe som er i samsvar med det nye prinsippet om mulighet for ulikt mandatantall i de ulike kretsene.

(2) For å komme vekk fra de sterkeste utslagene av disproporsjonalitet ved dagens ordning er det nødvendig å justere grensene for de kretsene som i dag har færreste manntallsførte, nemlig kretsene 9 Sør-Troms, 10 Nordre Nordland og 11 Midtre Nordland. Utvalget har kommet til at en hensiktsmessig måte å gjøre dette på, er å slå disse tre kretsene sammen til én krets. Det foreslås imidlertid at Sørreisa kommune som i dag inngår i krets 9 Sør-Troms holdes utenfor den nye kretsen ettersom denne kommunen historisk-kulturelt kan sies å ha et sterkere fellesskap mot områdene nord for kommunen. En ny valgkrets med et omfang som det omtalte vil omfatte både det pitesamiske, lulesamiske og markasamiske området. Utvalget mener at disse ulike samiske bosettingsområdene på den ene siden i gitte tilfeller vil kunne ha samepolitiske utfordringer som er av samme prinsipielle karakter og som det derfor kan være fruktbart for områdene å samarbeide om. På den andre siden vil antall mandater som kan velges fra en slik sammenslått krets være så vidt stort at det likevel vil være mulig med lokal mobilisering for å få innvalgt representanter for eventuelle områdebaserte lister. Den

sammenslåtte kretsen vil, som vi redegjør nærmere for senere, komme ut med færre mandater samlet enn det området har i dagens valgsystem. Dette er ikke til å unngå hvis en ønsker bedre samsvar mellom stemmer og mandater på landsbasis.

(3) Gitt etableringen av de fire valgkretsene som hittil er beskrevet, gjenstår to geografiske områder som må innpasses i en framtidig valgordning basert på færre kretser enn dagens. Det ene området er det som utgjør Norge nordøst for kommunene Karasjok og Porsanger. Det andre området er det som ligger mellom kommunene Kautokeino/Porsanger i nord og kommunene Sørreisa/Bardu/Dyrøy/Salangen i sør.

(4) Det nordøstlige området utgjøres av de eksisterende kretsene 1 Varanger og 2 Tana, samt av kommunen Lebesby i dagens krets 3 Porsanger. Ut fra en totalvurdering av a) områdets historisk-kulturell fellesskap, b) dagens geografiske og kommunikasjonsmessige forhold, samt c) antall manntallsførte i de aktuelle kommunene, anser utvalget dette området som å utgjøre en hensiktsmessig ramme for én av de nye, større valgkretsene. Utvalget foreslår således at en av valgkretsene i den nye valgordningen skal bestå av kommunene Sør-Varanger, Nesseby, Vadsø, Vardø, Båtsfjord, Tana, Berlevåg, Lebesby og Gamvik. Utvalget er innforstått med at en slik krets omfatter det østsamiske bosettingsområdet, men vil påpeke at hensynet til østsamisk representasjon ikke kan bygges inn i selve kretsstrukturen. Til det er antallet østsamer for lavt.

(5) Det gjenstående geografiske området mellom Kautokeino/Porsanger i nord og Sørreisa/Bardu/Dyrøy/Salangen i sør består av totalt 22 kommuner. Ett alternativ er at hele dette området etableres som én valgkrets. Utvalget har imidlertid funnet at det vil være mer hensiktsmessig å dele området i to valgkretser. Den nordligste av disse to kretsene bør bestå av dagens krets 6 Alta/Kvalsund, kommunene Nordkapp og Måsøy fra nåværende krets 5 Porsanger, samt kommunene Skjervøy, Nordreisa og Kvænangen fra nåværende krets 7 Nord-Troms. Den sørligste kretsen vil dermed utgjøres av eksisterende krets 8 Midt-Troms, kommunene Storfjord, Kåfjord og Lyngen fra dagens krets 7 Nord-Troms, samt Sørreisa kommune fra dagens krets 9 Sør-Troms. En slik inndeling er valgt fordi den for det første tar hensyn til det (sjø)samiske fellesskap i den nordlige kretsen. For det andre gir dette to kretser som i utgangspunktet har nokså lik manntallsmessig og geografisk størrelse, og som begge omfatter enkeltkommuner som utgjør tyngdepunkter i samepolitisk og manntallsmessig forstand (Tromsø og Kåfjord i sør og Alta i nord). Kretsene synes også hensiktsmessige ut fra kommunikasjonsmessige forhold.

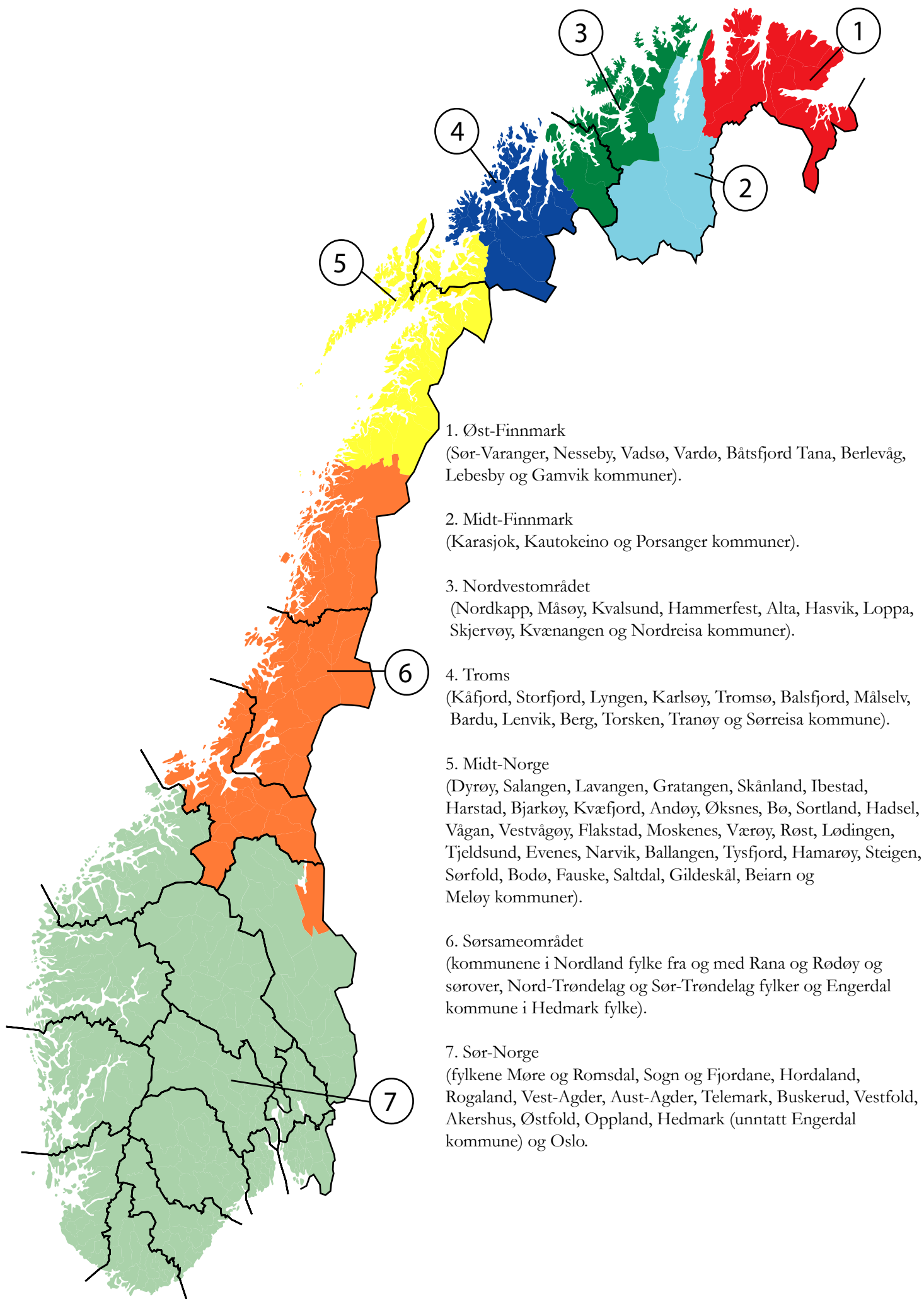
På grunnlag av de resonnementer som her er gjengitt foreslår utvalget at det etableres syv nye valgkretser til bruk ved sametingsvalg. Disse er nedenfor listet opp og nummerert fra nordøst mot

sør. Det er satt navn på kretsene for at det skal være lettere å holde dem fra hverandre i teksten (de to sørligste er de samme som dagens kretser 12 og 13), men det understrekes at navnene på kretsene fra utvalgets side er å anse som foreløpige "arbeidsnavn".

1. Øst-Finnmark (dagens kretser Varanger og Tana, samt Lebesby kommune)
2. Midt-Finnmark (dagens kretser Karasjok og Kautokeino, samt Porsanger kommune)
3. Nordvestområdet (dagens krets Alta/Kvalsund, samt Måsøy, Nordkapp, Skjervøy, Nordreisa og Kvænangen kommune)
4. Troms (dagens krets Midt-Troms, samt Storfjord, Kåfjord, Lyngen og Sørreisa kommuner)
5. Midt-Norge (dagens kretser Sør-Troms uten Sørreisa kommune, Nordre Nordland og Midtre Nordland)
6. Sørsameområdet (uendret)
7. Sør-Norge (uendret)

På neste side finnes et kart over de nye valgkretsene.

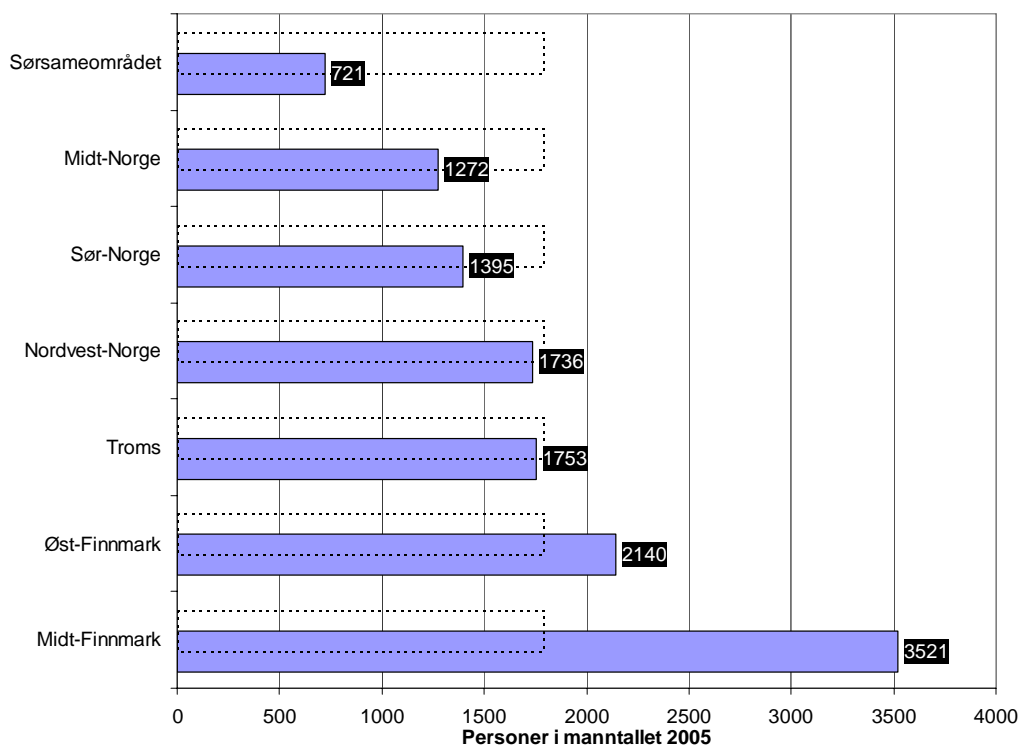
Figur 3.1 De nye valgkretsene

3.4.2. Mandatfordelingen mellom valgkretsene

Det er til dels stor variasjon i antall manntallsførte mellom de nye valgkretsene som foreslås, jf. figur 3.1. Den største kretsen (Midt-Finnmark) er over fire og en halv gang større enn den minste (Sørsameområdet). Dersom en legger en *ren* forholdsmessighetsbetraktning til grunn ved fordelingen av mandater til kretsene, vil de samiske kjerneområdene i nord få en helt dominerende stilling i Sametinget. Dette er vist i den andre kolonnen i tabell 3.4, hvor en ren oddetallsmetode (Sainte-Laguës metode med første deletall 1) er benyttet.

Figur 3.2. Manntallsførte (per 2005) innenfor de nye valgkretsene som foreslås. Gjennomsnittstørrelsen er om lag 1.790 manntallsførte (vist som stiplede stolper).

Som nevnt mener vi – i likhet med det samerettsutvalget i sin tid hevdet – at det er rimelig med en viss utjevning, og at kretser utenfor det nordlige kjerneområdet bør få noe som ligner på et ”distriktstillegg”. Med dette tenker vi særlig på tynt befolkede eller relativt små samiske bosettingsområder. Her bør valgordningen være slik at disse områdene får en rimelig representasjon selv om de er små; områdene bør få en viss overrepresentasjon. Dette omfatter ikke Sør-Norge kretsen. Selv om den ligger under gjennomsnittet i antall manntallsførte, bør kretsen ikke få mer enn sin ”rettmessige andel” av mandatene – og aldri overrepresenteres. Grunnen er at kretsen består av kommuner som ligger utenfor de tradisjonelle, samiske bosettingsområdene. Dette kompliserer

beregningen noe, men er vurdert som et viktig element så lenge Sør-Norge kretsen ligger under gjennomsnittet i manntallsstørrelse.

Siden det er forholdstallsvalg som gjennomføres, må det minst være to mandater i en krets. Det gjelder uansett hvor lavt manntallet måtte bevege seg. Utvalget setter dette som en nedre grense: *Uansett størrelse er en valgkrets garantert minst 2 representanter i Sametinget.*

Tabell 3.4. Manntallet og fordeling av mandater på de nye valgkretsene. Siste kolonne inneholder utvalgets forslag beregnet på grunnlag av manntallet i 2005. Det foreslås også at det foretas nye beregninger etter hvert valg for å fange opp endringer i Sametingets valgmanntall.

	Manntall 2005	Ren odde- tallsmetode (Sainte- Laguë)	Beregningsgrunnlag for mandater til kretsene		Utvalgets forslag for valget i 2009 (a+b)
			a. Minimums- tildeling	b. Manntallsbasert tildeling med ren odde- tallsmetode	
1. Øst-Finnmark	2 140	7	2	4	6
2. Midt-Finnmark	3 521	11	2	7	9
3. Nordvestområdet	1 736	5	2	4	6
4. Troms	1 799	6	2	4	6
5. Midt-Norge	1.226	4	2	3	5
6. Sørsameområdet	721	2	2	1	3
7. Sør-Norge	1 395	4 ³⁴	2	2 ³⁵	4
Sum	12.538	39	14	25	39

³⁴ Dette tallet angir maksimal tildeling til Sør-Norge.

³⁵ Sør-Norge skulle ved denne fordelingen egentlig hatt 3 mandater, men det ville samlet gitt kretsen ett mandat mer enn maksimaltildelingen på fire. Dette mandatet går i stedet til den neste kretsen som står for tur (i dette tilfellet krets 5).

På dette grunnlaget (7 valgkretser, minst to mandater hver, ikke overrepresentasjon av Sør-Norge) kan en gå videre og tildele kretsene mandater ut fra skjønn eller uformelle rimelighetsbetraktninger.³⁶ Det har utvalget valgt å *ikke* gjøre. I stedet foreslår utvalget en enkel prosedyre (formel) for fordelingen av mandater mellom kretsene: Etter at de 14 garanterte mandatene er fratrukket, fordeles de øvrige 25 ved bruk av oddetallsmetoden (ren variant av Sainte-Laguës metode),³⁷ men slik at Sør-Norge ikke får flere mandater enn kretsen oppnår ved bruk av oddetallsmetoden på alle 39 mandatene. Det er altså nødvendig å benytte oddetallsmetoden i to operasjoner: Først på alle 39 mandater for å finne øvre grense for mandater til Sør-Norge, og dernest på de 25 mandatene som skal fordeles etter at alle kretsene har fått to hver. De aktuelle tallene finnes i tabell 3.4. Her fremgår det hvor mange som sto i valgmanntalet i de syv kretsene ved valget i 2005, hvor mange representanter hver krets vil få ved full proporsjonalitet (i forhold til valgmanntallet) og utvalgets forslag til mandatfordeling for kretsene ved valget i 2009.

Utvalget vil påpeke at det er flere fordeler ved å etablere en formell prosedyre for kretsenes mandattildeling. For det første sikrer det ”gjennomsiktighet” og etterprøvbarehet, noe det er vanskelig å oppnå fullt ut ved en skjønnsmessig fremgangsmåte. For det andre innebærer det at kretsene behandles på samme måte; små kretser favoriseres uansett hvor i landet de måtte finnes (med et visst unntak for Sør-Norge), og de største kretsene får redusert uttelling nettopp fordi de er store – uansett hvilke kretser det er tale om (her vil det ikke være noe unntak for Sør-Norge dersom kretsens manntall vokser, relativt sett). For det tredje blir det mulig å foreta en kontinuerlig justering av

---

³⁶ Dette er hva samerettsutvalget i sin tid gjorde, selv om mye statistisk og annet materiale lå til grunn for vurderingen.

³⁷ Dette er ensbetydende med å si at de 39 mandatene skal fordeles ved bruk av deletallene 0-0-1-3-5-7-9-osv. Denne deletallsrekken kunne også vært brukt direkte i forslaget til formuleringer i lov og forskrift som følger senere, selv om utvalget har valgt ikke å gjøre dette. Fremgangsmåten er inspirert av metoden som går under navn av Adams’ metode, som kan forstås som bruk av deletallsrekken 0-1-2-3-4-5-osv. (jf. Balinski og Young 1982). Denne prosedyren er blant de få som har til hensikt å overrepresentere mindre kretser. Adams’ metode er diskutert noe i faglitteraturen, og har vært benyttet et kort periode ved fordeling av mandater på delstatene ved valg til Representantenes hus i USA. Metoden som utvalget går inn for gir imidlertid en sterkere favorisering av de minste kretsene enn det Adams’ metode ville gitt.

mandattildelingen til kretsene i takt med endringer i manntallet. Utvalget foreslår at slik justering foretas av det nyvalgte Sametinget etter hvert valg, med utgangspunkt i det manntallet som var lagt til grunn for valget og etter forarbeid som gjøres av (forberedende) fullmaktskomité. Sametinget som konstitueres etter ett valg bestemmer altså kretsstørrelsen ved neste valg. Ordningen gir fleksibilitet, men skaper også nødvendig forutsigbarhet.

Gitt fordelingsprosedyren som det er redegjort for, vil en valgkrets aldri tape på at kretsens manntall utvides (alt annet konstant). Slik sett får også kretsene et insitament til aktiv innsats for å øke registreringen i manntallet i egen krets.

Når det gjelder det å benytte oddetallsmetoden på den måten utvalget anbefaler (snarere enn en annen metode), har det sammenheng med at dette en metode hvis grunntrekk allerede er velkjente i norsk og samisk sammenheng. Forskjellen er at det ligger to mandater til hver krets i bunnen *før* øvrige mandater fordeles. Dernest er det viktig å merke seg at det er en *ren* oddetallsrekke som foreslås, slik at første deletall er 1 og ikke 1,4 (som brukes ved fordelingen av mandater mellom listene innen kretsen).³⁸ Dette er begrunnet med at etter at alle kretsene har fått sitt minimum av representanter, bør fordelingen av de øvrige mandatene skje på en måte som er nøytral og som ikke systematisk favoriserer noen type krets (enten den er liten eller stor). Oddetallsmetoden er velegnet for å sikre dette.

Rent teknisk skal altså mandatfordelingen fremkomme på denne måten:

- (1) Hver valgkrets får en minimumstildeling på 2 mandater.
- (2) Ren oddetallsmetode benyttes for å finne ut hvor mange mandater Sør-Norge maksimalt kan tildeles.

---

³⁸ Det er i denne sammenheng ikke hensiktsmessig å blande inn en "arealfaktor" slik det i dag blir gjort ved fordeling av mandater på fylkene ved stortingsvalg. Også her skjer imidlertid selve fordelingen med bruk av ren oddetallsmetode.

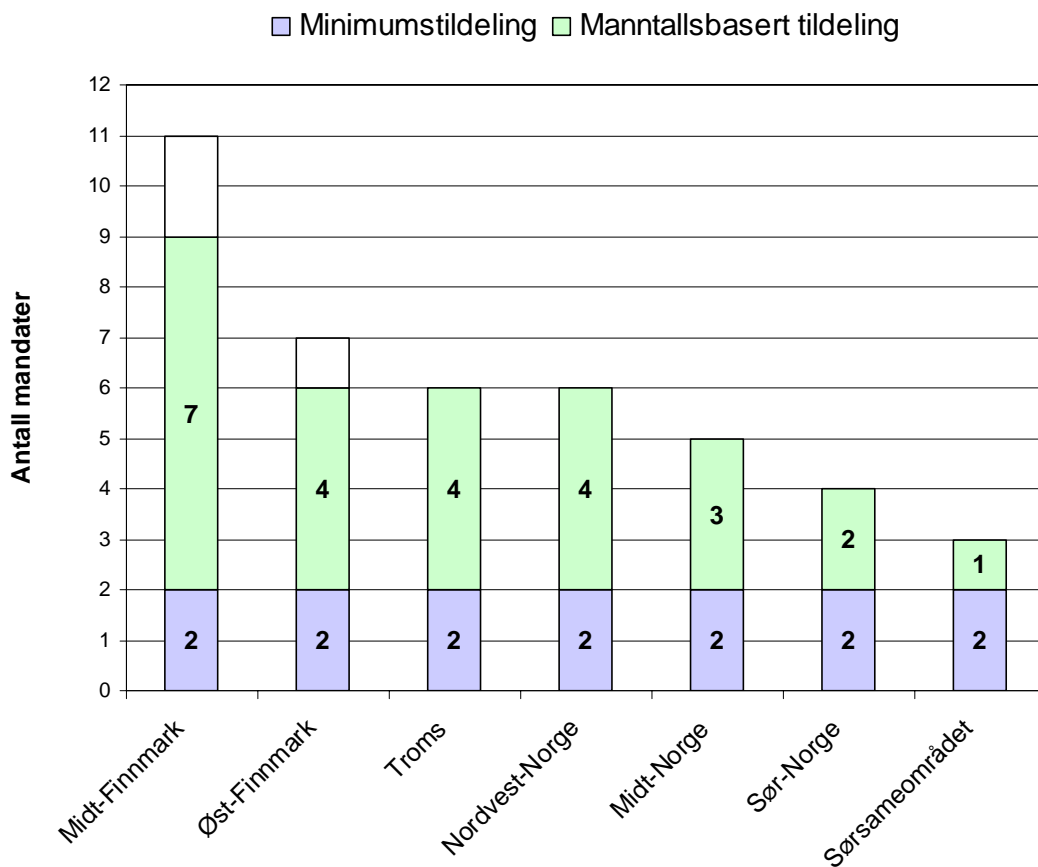
(3) Ren oddetallsmetode benyttes for å fordele de 25 mandatene som kommer i tillegg til de 14 som allerede er garantert som minimumstildeling til kretsene.

(4) Mandattallet for en krets er summen av minimumstildelingen på 2 mandater (av 14 mandater totalt) og de mandatene (i alt 25) som fordeles på grunnlag av manntallet i kretsene.

(5) Etter at Sør-Norge eventuelt har nådd maksimumsantallet etter punkt 2 ovenfor, ses det bort fra Sør-Norge i den videre fordelingen av mandatene.

Figur 3.3 viser mandatfordelingen for de nye kretsene med basis i manntallet for 2005. Valgkretsene Midt-Finnmark og Øst-Finnmark får i realiteten en underrepresentasjon på henholdsvis to mandater og ett mandat, sett i forhold til full proporsjonalitet ut fra dagens manntall. Disse tre mandatene går til Sørsameområdet, Midt-Norge og Nordvestområdet. De tre valgkretsene får slik sett en *overrepresentasjon* sammenlignet med det oddetallsmetoden *uten* en ordning med minimumsmandater i bunnen tilsier.

Figur 3.3. Mandater fordelt på kretsene med basis i manntallet for 2005, med sikte på valget i 2009.

3.4.3. Politiske virkninger av færre valgkretser

Endring i valgkretsinnndelingen vil ha politiske og andre virkninger. En vesentlig begrunnelse for å foreslå reduksjon i antall valgkretser har vært å bedre samsvaret mellom valglistenes eller partienes oppslutning ved valget og tildeling av plasser i Sametinget, dvs. bedre den partimessige proporsjonaliteten. Det å gå over til færre og større valgkretser er av de få effektive virkemidlene som kan benyttes for å bedre forholdsmessigheten, gitt at valget allerede i utgangspunktet gjennomføres som forholdstallsvalg. Den umiddelbare politiske virkningen av dette, er at partier eller grupperinger som i dag er overrepresentert *vil kunne* tape mandater, mens det er grupperinger som er underrepresentert som mest sannsynlig vil ha noe å vinne. Akkurat hvor markant en slik effekt vil være, og hvordan dette eventuelt vil utvikle seg over tid, er det vanskelig å si på forhånd. Fortsatt er det slik at gjennomsnittlig distriktsstørrelse er relativt lav, og det er derfor neppe grunn til å vente særlig store utslag.³⁹

Siden forslaget fra utvalget er mer komplekst enn å utelukkende slå sammen eksisterende kretser, kan vi ikke beregne nøyaktig hvordan for eksempel partifordelingen i 2005 ville blitt med de nye valgkretsene. Det ville krevd valgstatistikk på kommunenivå. En pekepinn kan vi likevel få ved å se på virkningen av å slå sammen enkelte kretser. La oss si at stemmetallene for Varanger og Tana ble slått sammen før beregning av mandater til valglistene. Disse kretsene har i dag 6 mandater samlet, og i 2005 gikk 4 plasser til DNA og 2 plasser til NSR/SáB. Dersom en innenfor et nytt system fordelte 6 mandater med utgangspunkt i de samlede stemmetallene (tilsvarer nesten den nye kretsen Øst-Finnmark), ville DNA og NSR/SáB få 3 plasser hver. I dette tilfellet ville altså Ap tape et mandat, men resultatet kan sies å gjenspeile stemmegivningen i området på en bedre måte enn i dag.

Hvis vi tenkte oss en sammenslåing av de nåværende kretsene Karasjok, Kautokeino og Porsanger og beregnet mandatfordelingen på basis av de totale stemmetallene i området, ville det også ha skjedd enkelte endringer. De tre kretsene har 9 mandater til sammen i dag om vi ser bort fra to utjevningsmandater (som gikk ett til hver av de to store gruppene). La oss si at det fortsatt er 9

---

³⁹ Med 39 representanter og 7 valgkretser blir det 5,6 representanter per krets i snitt.

mandater som fordeles, men da ut fra samlede stemmetall (tilsvarer nesten den nye kretsen Midt-Finnmark). I så fall vinner NSR et mandat fra DL, som ender opp uten representasjon sammenlignet med dagens situasjon.

Som nok et eksempel kan vi tenkes oss at kretsene Sør-Troms, Nordre Nordland og Midtre Nordland slås sammen, og at området fordeler 5 mandater (mot 9 til sammen i dag). I dag har NSR 6 mandater og DNA 3 mandater. Innenfor den nye enheten med bare 5 plasser til fordeling, ville NSR fått 3 plasser og DNA 2 plasser – alt annet likt. I dette tilfellet er det altså NSR som går på det kraftigste tapet.

En skal ikke betrakte beregningene ovenfor som annet enn illustrasjoner på at valgkretsinnndelingen kan påvirke valgresultatet på forskjellig vis. Samtidig må vi huske på at endring av valgkretsene også vil påvirke både partiene og de som stiller lister – herunder hvilke samarbeidskonstellasjoner som fremstår som interessante – og velgernes stemmegivning. Dette gjør beregninger av den typen som er vist ekstra usikre.

3.5. Valgformelen

Etter et valg fordeles mandatene innenfor en valgkrets på valglister etter deres stemmetall. Dette kan gjøres på mange måter, men forskriften om valg til Sametinget har hele tiden sagt at Sainte-Laguës ”modifiserte metode” skal benyttes (§68). Med dette menes oddetallsmetoden med 1,4 som første deletall. Dette er samme valgformel som har vært brukt ved stortingsvalg siden 1953 (Narud og Valen 2007: 56). I dag brukes samme metode også ved kommune- og fylkestingsvalg. Utvalget ser ingen grunn til å foreslå noen annen fremgangsmåte enn oddetallsmetoden eller Sainte-Laguës metode. Dette er en metode med gode egenskaper, og det er dessuten fordelaktig å bruke samme fremgangsmåte ved fordelingen av mandater på valglister som ved øvrige valg i Norge.

Et element som likevel kan vurderes separat er om *første deletall* bør justeres litt ned eller opp i forhold til det som er praksis ved øvrige valg. Ved å sette første deletall til 1,4 i stedet for 1 (som ved den rene oddetallsmetoden), heves *terskelen* for representasjon noe. En kan si at det her ligger en viss sperre mot mindre lister og oppflising av partisystemet. Tabell 3.5 illustrerer betydningen av første deletall ved de to siste valgene. Ved valget i 2005 ser vi at antall lister med representasjon, som er et uttrykk for politisk oppflising, klart påvirkes av størrelsen på første deletall; antallet grupper går fra 12 til 8 når deletallet går fra 1,0 til 1,8. Når det gjelder valget i 2001 holder antallet lister i Sametinget seg konstant, men antall representanter til de små listene reduseres. (Fra deletallet 1,9 reduseres antallet lister fra 11 til 9.) Vi ser også at antallet representanter for de to største grupperingene også påvirkes

ganske klart av det første deletallet. Samlet mandattall til de to store gruppene øker klart i takt med økningen i første deletall, og grunnen er at smågrupperinger svekkes eller faller ut.

Tabell 3.5. indikerer hvilke konsekvenser en justering av første deletall ville ha. Her er beregningene foretatt på basis av de 39 distriktsmandatene innenfor den gamle strukturen med 13 kretser, men konsekvensene vil være likedan innenfor den strukturen med 7 kretser som utvalget foreslår. Effekten vil imidlertid kunne være noe mindre markant.

Et første deletall på 1,4 representerer en form for ”kompromiss” mellom proporsjonalitet og styringsdyktighet. Et lavere første deletall er bedre ut fra hensynet til forholdsmessighet og små listers mulighet for å oppnå representasjon, mens et høyere første deletall gir en mer styringsdyktig og mindre oppfliset forsamling. Utvalget mener at et første deletall på 1,4 utgjør en rimelig balansert løsning, og foreslår derfor at denne videreføres.

Tabell 3.5. Konsekvenser av endringer i første deletall ved valgene i 2001 og 2005. I begge tilfeller er det benyttet en valgordning med 39 distriktsmandater og ingen utjevningsmandater. Kilde: Mandatberegningsprogrammet Celius.

	Første deletall 1,0		Første deletall 1,4		Første deletall 1,8	
	2001	2005	2001	2005	2001	2005
Antall lister representert	11	12	11	11	11	8
Prosentandel mandater til DNA og NSR (av 39)	67	72	69	77	74	85

3.6. Oppsummering

Hovedformålet med dette kapitlet har vært å diskutere valgkretsinnndelingen ved sametingsvalg. Utvalget argumenterer for å opprettholde en inndeling av landet i valgkretser, men foreslår en struktur med syv valgkretser av varierende størrelse. Ulike hensyn har spilt inn ved utformingen av en egen fremgangsmåte for å fastlegge valgkretsenes størrelse. Utvalget går inn for at kretsstørrelsen justeres etter hvert valg for å fange opp eventuelle endringer i Sametingets valgmannntall. Ordningen med utjevningsmandater som ble innført før valget i 2005 avvikles, noe som innebærer at en går tilbake til 39 mandater i Sametinget.

Metoden for å fordele mandater på valglistene etter valget beholdes som i dag, dvs. at forholdstallsvalg med modifisert Sainte-Laguë (oddetallsmetode) benyttes ved selve valgoppgjøret. Samtidig gjøres det

oppmerksom på at både når det gjelder fordelingen av mandater på valgkretser og fordeling av mandater på valglister, benyttes beregningsmetoder innenfor valgsystemet for Sametinget som i hovedsak er identiske med de en finner for tilsvarende deler av stortingsvalgsystemet (det vil si Sainte-Laguës metode med første deletall 1,0 og 1,4).

4. Innflytelse på personvalget

4.1. Innledning

Valg til Sametinget gjennomføres som forholdstallsvalg basert på (parti)lister med kandidatnavn. Bør velgerne ha innflytelse på personvalget, eller skal dette overlates helt og fullt til de gruppene som setter opp valglistene? Hvis en åpner for velgerinnflytelse på personvalget, hvordan bør dette i så fall gjøres? Dette er generelle spørsmål som gjerne kommer opp når en valgordning settes under lupen. Det gjelder også Sametingets valgordning, og det er denne typen spørsmål som er tema i dette kapitlet.

Sentrale begreper, ordninger, hensyn og argumenter vedrørende innflytelse på personvalg ble drøftet i valglovutvalgets utredning, og spesielt i et grundig vedlegg skrevet av professor Aanund Hylland.⁴⁰ Her vil en også finne detaljerte beskrivelser av måten personvalg gjennomføres på ved parlamentsvalg i en rekke land. Personvalg har ved flere anledninger vært gjenstand for diskusjon i regjerings- og stortingsdokumenter de senere årene, og det er foretatt en evaluering av hvordan ordningen med personvalg ved kommune- og fylkestingsvalg fungerte i 2003.⁴¹ Mot denne bakgrunn finner utvalget det her unødvendig å ta opp temaet personvalg i større bredde. Vi konsentrerer oss derfor om de ordningene som vil være mest relevante ved sametingsvalg. Vi begynner med kravene som stilles til listeforslag.

---

⁴⁰ Se NOU 2001:3 kapittel 8 (side 140-197) og vedlegg 8 (side 521-541) ”Personvalg – ved forholdstallsvalg basert på partilister” av Aanund Hylland.

⁴¹ Evalueringen av 2003-valget finnes i en rapport av Christensen m.fl. (2004). Her finnes også videre referanser til aktuelle dokumenter.

4.2. Retten til å foreslå valglister og antall kandidater på listene

De som ønsker å stille liste ved valg til Sametinget må levere listeforslaget innen 31. mars i valgåret. Listeforslagene må oppfylle en rekke vilkår for å bli godkjent av Sametingets valg nemnd. Utvalget ønsker å beholde de fleste vilkårene uendret. Det gjelder blant annet bestemmelsen i forskriften om at ”Sametinget kan bestemme at hvert kjønn skal være representert med minst 40 prosent blant de foreslåtte kandidatene på hver liste” (valgforskriften § 28, pkt. 2c).

En følge av utvalgets forslag til nye valgkretser er at de aller minste kretsene blir borte. Dette gjør i sin tur at kravene til antall underskrifter m.v. for listeforslag bør justeres noe. I dag forutsettes det at et listeforslag er underskrevet av minst 15 personer som er innskrevet i Sametingets valgmanntall i den aktuelle kretsen. Dette tallet foreslås hevet til 30 personer.⁴² Styremedlemmer i lokalavdeling i kretsen kan underskrive listeforslag som utgår fra organisasjoner som allerede er registrert hos Sametinget, og som fikk en viss oppslutning ved forrige sametingsvalg. Her heves antall stemmer ved forrige valg fra minst 30 til minst 60 stemmer i valgkretsen, og fra minst 200 til minst 300 i landet som helhet.

Utvalget ser det som viktig at terskelen for å stille liste ved sametingsvalg holdes lav. Samtidig bør en se til at listeforslagene har et reelt grunnlag blant samene i kretsen. Ved siste sametingsvalg – med en valgdeltakelse på 65 prosent av 12.538 manntallsførte⁴³ – sto det i snitt vel 190 velgere bak hver representant. Sørsameområdet blir den minste valgkretsen i det nye systemet, og her var det 139-184 velgere bak de tre representantene ved valget i 2005. Den forsiktige oppjusteringen av kravene til støtte bak listeforslag som utvalget går inn for, kan mot denne bakgrunn ikke anses som problematisk i forhold til det å opprettholde en fri og åpen adgang til å delta i konkurransen om stemmer ved valgene.

På listeforslaget skal det etter valgforskriftens § 28 c være navn på 9 kandidater som er valgbare i kretsen. Forslaget kan i tillegg inneholde inntil 6 andre navn. Navnene settes opp i prioritert rekkefølge. Her vil utvalget, som følge av endret kretsstruktur, foreslå at det på listene skal stå navn

---

⁴² I sak 35/02 den 19. september 2002 vedtok Sametinget at kravene om antall underskrifter på listeforslag burde heves til 50. Dette forslaget ble ikke senere fulgt opp av regjeringen.

⁴³ Tallet for valgdeltakelsen er basert på innstillingen fra forberedende fullmaktskomité.

på *minst* ni kandidater som er valgbare i kretsen i nummerrekkefølge. Lister i større kretser kan inneholde flere navn, men ikke mer enn dobbelt så mange som det totale antallet mandater i kretsen. Det følger av dette at i kretser med 3 og 4 mandater til fordeling, vil listene ikke ha mer enn 9 navn.

4.3. Listeretting uten praktisk betydning

Ved sametingsvalget i 2005 hadde velgerne ingen mulighet til å endre på valglistene ved valget og dermed påvirke kandidatkåringen. Retteadgangen ble tatt ut av valgforskriften i desember 2004, og samtidig ble Sametinget gitt anledning til å kreve at hvert kjønn skal være representert med minst 40 prosent av kandidatene på hvert listeforslag. Dette må ses i sammenheng med den diskusjonen av virkemidler for å bedre kjønnsbalansen i Sametinget som pågikk på dette tidspunktet. Etter valget i 2001 var det bare 7 kvinner blant de 39 representantene, og kvinneandelen hadde gått jevnt nedover siden det første valget i 1989 (se tabell 3.3 i forrige kapittel).

Ved valget i 2005 gikk kvinneandelen markant opp, fra 18 til 51 prosent. I innstillingen fra den forberedende fullmaktskomiteen i 2005⁴⁴ ble det understreket at økningen var resultat av målrettet, langsiktig arbeid (side 9), men det er ikke så langt klarlagt hvilken betydning forskriftsendringene som ble nevnt ovenfor eventuelt har hatt. Samtidig uttalte Fullmaktskomiteen også at det ”er kommet tilbakemelding fra velgere om at dette var en begrensning i deres mulighet til å påvirke valgresultatet og dermed kandidatkåringen” (side 9). I konklusjonen anbefales det at retteadgangen vurderes på nytt i forbindelse med spørsmålet om større valgkretser (side 11).

I valgregelutvalgets første rapport⁴⁵ til Sametinget fra 26. januar 2000 står det om personvalg og anledningen til å rette på listene:

”Utvalget ønsker på nåværende tidspunkt ikke å anbefale at det gis anledning for velgerne å rette på listene. Dette fordi all erfaring viser at dette vil gå ut over kvinnerepresentasjonen.”

---

⁴⁴ Se innstillingen fra forberedende fullmaktskomité i 2005.

⁴⁵ Se første rapport fra Sametingets valgregelutvalg fra 26. januar 2000.

Så langt vi har brakt i erfaring, er det ikke dokumentert at rettinger på valglistene ved sametingsvalg har hatt noe stort omfang. Vi har heller ikke sett materiale som viser at rettinger ”rammer” kvinner mer enn menn. Det avgjørende for sammensetningen av Sametinget er imidlertid om rettelsener har hatt et så stort omfang at det har påvirket kandidatkåringen. Etter valget i 2001 rapporterte fullmaktskomiteen om én retting som hadde konsekvenser for resultatet: I valgkrets 11 Midtre Nordland ble førstekandidaten på Gasska Nordlánda Sijddas liste strøket på mer enn 50 prosent av listestemmene, slik at kandidaten ikke kom i betraktning og nummer to på listen rykket opp. Det var en kvinne som ble strøket, og en mann som rykket opp. Dette er det eneste tilfellet vi kjenner til hvor listeretting har fått konsekvenser for sammensetningen av Sametinget. Mot denne bakgrunn er det riktig å si at listeretting *ikke* har vært årsaken til lav kvinnerepresentasjon ved valget i 2001 eller de nærmeste valgene før dette. (Listerettinger kan selvsagt være ubehagelige for enkelte kandidater selv om de ikke har betydning for valget, men dette er noe som vanskelig kan tillegges spesiell vekt.)

Likevel kan det være et vanskelig avveiningsforhold på dette området. På den ene siden er det et viktig *demokratibensyn* at velgerne skal kunne gi uttrykk for sitt syn eller sine preferanser på best mulig måte innenfor den rammen som valgsystemet etablerer. Ved forholdstallsvalg basert på valg- eller partilister er det fullt mulig å gi velgerne innflytelse på personvalget, og det må antas at det må særlige grunner til for å begrense velgernes innflytelse til utelukkende å gjelde partivalget. Det kan hevdes at i siste instans må det være velgerne selv som har det avgjørende ord når det gjelder hvem som skal representere dem på Sametinget. Dette er nok også noe av bakgrunnen for at relativt åpne lister (listevalg med en viss rettheadgang for velgerne) har blitt stadig vanligere internasjonalt og på alle nivåer de siste tiårene.⁴⁶

På den annen side kan det være at mange velgere også har oppfatninger om at den valgte forsamlingen skal sammensettes på en balansert måte ut fra visse bakgrunnskjenntegn, som for eksempel kjønn, og at de er villige til å begrense sin egen handlefrihet ved selve valget dersom dette er noe som må til for å oppnå balansert sammensetning. Hvis det er et stort flertall av velgerne som har denne holdningen, blir det mindre betenkelig å beskjære mulighetene for listeretting. Dette er et indirekte demokratiargument, og den vekten det har avhenger av hva velgernes holdning egentlig er.

---

⁴⁶ Se Karvonen (2001) for en grundig gjennomgang.

Et beslektet, men litt annerledes, argument som er relevant i denne sammenheng gjelder partienes (listestillernes) plass og rolle. I nominasjonsprosessene er det vanlig å legge vekt på mange hensyn – herunder kjønn, geografi og politisk tilhørighet – slik at listen som presenteres for velgerne utgjør et mer eller mindre balansert hele. Hvis alle velgerne har full frihet til å endre listen, vil de eventuelt gjøre endringer (ved valget) uten informasjon om hva andre foretar seg, og summen av rettelser kan snu helt om på den kabalen som ble lagt i nominasjonsprosessen – og sluttresultatet kan faktisk i realiteten bli noe som ingen av dem som stemte på listen vil foretrekke fremfor den listesammensetningen som forelå opprinnelig. Dette taler for at konkrete ordninger for personvalg bør søke å balansere hensynene til parti- og velgerinnflytelse. Det vil også være utvalgets utgangspunkt.

Valglovutvalget, og senere regjering og Storting, trakk frem flere forhold ved vurderingen av velgerinnflytelsen ved norske valg.⁴⁷ Et moment er at velgerkorpset er blitt mer kunnskapsrikt og kompetent, og at medbestemmelse anses som stadig mer verdifullt. Videre er det slik at andelen partimedlemmer går ned, og dermed risikerer en at de som deltar på nominasjonsmøter og er med på å sette opp valglistene blir færre. I dette perspektivet er det rimelig at velgerne får innflytelse på hvem som skal representere dem.

I valglovutvalget ble det understreket at vervet som folkevalgt er et personlig verv. Det gjelder også sametingsrepresentantene. En person som forlater valglisten eller partiet hun eller han er valgt inn på, beholder plassen i Sametinget. Det at velgerne mangler mulighet for å påvirke personvalget samsvarer dårlig med denne situasjonen. Endelig vet vi at politiske konflikter kan gå gjennom partigruppene, ikke bare mellom dem. Retteordninger gir velgerne mulighet til å støtte dem på den foretrukne valglisten som en er mest enig med i de stridsspørsmål som er oppe ved valget.

Utvalget vil understreke at en ikke ser det som et mål i seg selv at velgere retter på valglistene, eller at rettelser skal slå ut ved kandidat kåringen. Dersom formålet hadde vært at det primært skulle være velgerne som bestemte personvalget, burde en vurdere å benytte noe annet enn forholdstallsvalg med

---

⁴⁷ Jf. NOU 2001: 3, Ot. prp. nr. 45 for 2001-02 og Innst. O. nr. 102 for 2002-03.

partilister; en kandidatssentrert valgordning eller *helt* åpne lister hadde vært svaret.⁴⁸ I vår sammenheng må en heller se på en eventuell retteadgang for velgerne som en *sikkerhetsventil* innenfor valgsystemet. Rettemuligheter tillater velgerne å *uttrykke egne preferanser* på en mer dekkende måte enn kun gjennom et liste- eller partivalg, men rettinger bør bare få betydning dersom de er utslag av bred og omfattende misnøye med kandidatrekkefølgen på en liste. Dette innebærer også at en eventuell personstemme bør være frivillig for velgeren; velgeren skal ha full anledning til å levere en urettet stemmeseddel, og derigjennom kun foreta et liste- eller partivalg.

4.4. Den tidligere retteordningen ved sametingsvalg

Den tidligere personvalgordningen ved sametingsvalg var beskrevet i valgforskriften § 45 (velgernes adgang til å endre stemmeseddels innhold) og § 54 (kåring av representantene). Det fremgår at velgerne kunne endre rekkefølgen på kandidatene ved markering på stemmeseddelen, det vil si ved å sette inn tall som endrer opprinnelig listerekkefølge. Det var også mulig å stryke kandidater på listen. Det var imidlertid ikke adgang til å gi tilleggsstemmer, føre opp navn flere ganger, føre opp *slengere* (navn fra konkurrerende valglistene) eller sette opp navn som ikke står på noen offisiell valgliste.

Etter at det var klart hvor mange mandater en valgliste skulle ha, var neste skritt å finne frem til hvilke kandidater som var valgt. Systemet var enkelt. Først så en på hvor mange navn som var ført opp som nr. 1 på stemmesedlene. Den av kandidatene med flest førsteplasser til sammen på de urettede og rettede valglistene ble valgt. Hvis listen hadde rett til flere mandater ble det gjennomført en opptelling av nummer 2 på listene. Den kandidaten som nå ble stående med flest stemmer *sammenlagt* ved opptellingen av første- og andre plasseringer, når en ser bort fra den som allerede er valgt, tildeles det andre mandatet. Slik fortsatte en til alle mandatene listen skulle ha var besatt. Med totalt tre mandater til fordeling på alle listene i hver valgkrets, var det normalt ikke så mange opptellingsrunder som var nødvendig.

---

⁴⁸ Ved parlamentsvalg i Finland benyttes åpne lister. Velgerne må stemme på en kandidat (ved å krysse av et navn på stemmeseddelen) heller enn et parti, eller partivalget følger av kandidatens partitilknytning. Motsatsen til ”åpne lister” er ”lukkede lister”, dvs. lister der velgeren kun foretar et partivalg og ikke har noe innflytelse på personvalget.

Tabell 4.1. Tenkt eksempel med listeretting. Det er 210 velgere som har avgitt stemme, og 110 av dem (et flertall) har ført opp en annen kandidat enn partiets listetopp på førsteplass.

	1. plasser	2. plasser	Sum
1. Kandidat A	100	40	—
2. Kandidat B	30	90	120
3. Kandidat C	70	70	140
4. Kandidat D	10	10	20

I tabell 4.1 ser vi et tenkt eksempel med de fire kandidatene A, B, C og D, som også har stått oppført på valglisten i denne rekkefølgen. Anta at listen de står på skal ha to mandater, og at det i utstrakt grad har forekommet listerettinger. Hvis en følger den prosedyren som er beskrevet, er det kandidat A og kandidat C, opprinnelig plassert som nummer 1 og 3 på valglisten, som blir valgt. Det er avgitt totalt 210 stemmer.

Det er tre ting vi kan merke oss ved den angitte prosedyren for kandidatføring – i tillegg til at den er enkel og lett å forstå for velgerne. For det første ser vi at beslutningsregelen er *simpelt flertall*. Det avgjørende er *flest* førsteplasser, og ikke et flertall av førsteplasser. I eksemplet er det følgelig et flertall som foretrekker en annen kandidat enn A, men A er den som står på toppen av flest stemmesedler. For det andre legger vi merke til at det *ikke* er den med flest andre plasser som blir valgt (det har kandidat B), men den som har flest stemmer når første- og andre plasser ses samlet. Kandidatene bærer med andre ord med seg tidligere plasseringer ved senere opptellinger (og hver plassering er like mye verdt). For det tredje legger vi merke til at det skal mye til før listeretting får effekt. Holder vi oss til førsteplassen, er det ikke nok at et flertall setter en annen kandidat på topp. Velgerne må rette på en tilstrekkelig ensartet måte for at det skal få betydning for kandidatføringen. Hvis det er slik at valget i realiteten står mellom de to øverste på listen, må et flertall rangere nummer to øverst for at denne kandidaten skal få førstemandatet. Når det gjelder senere listeplasseringer, er de tallene som er ført opp i tabell 4.1 lite sannsynlige; de er konstruert for å få frem en teoretisk mulighet. Realiteten er at det skal svært mye til for at øvrige plasseringer endres som følge av listerettinger.

Det var tidligere også adgang til å *stryke* navn på stemmeseddelen. Her er det tilstrekkelig at (minst) halvdelen av velgerne stryker en kandidat for at denne skal falle ut og den neste på listen rykke opp. Dette har som nevnt forekommet bare én gang ved sametingsvalg. Det er selvsagt også slik at hvis et flertall av velgerne stryker kandidater, men ikke de samme kandidatene, så trenger ikke dette ha noen betydning for utfallet.

Ordningen som er beskrevet er én måte å balansere parti- og velgerinnflytelse på. I dette tilfellet vil velgerinnflytelsen i praksis være svært begrenset, både fordi mange velgere ikke vil endre på listene og

fordi endringene kan gå forskjellige veier. Det er imidlertid mange måter en kan endre balanseforholdet på, og enten styrke partiene (ved å gjøre det enda vanskeligere å endre) eller styrke velgerne (la rettinger slå ut lettere).

4.5. Velgerinnflytelse ved andre valg i Norge

Av valgloven⁴⁹ § 7-2 første ledd og § 11-5 fremgår det at ved *stortingsvalg* gjelder samme ordning som gjaldt ved sametingsvalg tidligere; reglene for velgerinnflytelse ved stortingsvalg – innført allerede i 1921 – ble bare overført til forskriften for sametingsvalg før valget i 1989. Velgerne kan endre rekkefølgen på navnene som står på valglisten, og de kan stryke kandidater. Det er ikke anledning til å gjenta navn flere ganger eller føre opp nye navn; dette er former for retting på stemmeseddelen som ikke vil ha betydning ved opptellingen, men er slike endringer likevel gjort, fører det ikke i seg selv til vraking av stemmeseddelen (jf. § 10-3 om godkjenning av stemmesedler).

Det skal ikke ha forekommet at listerettinger ved stortingsvalg har hatt betydning for valget (Hylland 2001: 529). Dette har også vært anført som et argument mot hele ordningen: Velgerne inviteres til å foreta listerettinger, men det er svært liten sannsynlighet for at slike rettelser påvirker rekkefølgen til kandidater på valglistene. Etter Hyllands mening innebærer reglene ved stortingsvalg at ”man fører velgerne bak lyset. Man gir inntrykk av at de har innflytelse over personvalget, men det har de i praksis ikke” (side 529).

Et mulig motargument i forhold til dette er at partiene søker å ta hensyn til antatte velgeroppfatninger allerede ved oppstilling av listene. Personer som ville være så kontroversielle at de skapte velgerreaksjoner i form av omfattende listeretting (eller velgerflukt), blir ikke ført opp på listene – i alle fall ikke høyt opp. Hvis dette er tilfellet, har rettereglerne en indirekte, ”disiplinerende” betydning selv om de ikke utnyttes i særlig grad ved selve valget. En rekke analyser fra inn- og utland viser en sterk positiv sammenheng mellom kandidaters listeplassering og andelen personstemmer som de får; typisk oppnår listetopper langt flere personstemmer enn kandidater som er plassert under toppen.⁵⁰ Dette er et empirisk mønster som samsvarer med det nevnte argumentet.

---

⁴⁹ Lov om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre av 28. juni 2002 nr. 57.

⁵⁰ Se Christensen m. fl. (2004) side 25-26 for detaljer og videre referanser.

Ved fylkestingsvalg ble stort sett de samme reglene som ved stortingsvalg benyttet tidligere, men nå er det slik at velgerne kan gi kandidater en personstemme eller tilleggsstemme. Det gjøres ved å sette et merke ved kandidatens navn (valgloven § 7-2 annet ledd). Ved kandidatkåringen er det i realiteten lagt inn noe som kan oppfattes som en *sperregrense*: ”Kandidater på listen som har oppnådd et personlig stemmetall på minst åtte prosent av listens stemmetall, kåres i rekkefølge etter antall mottatte personlige stemmer. Øvrige kandidater kåres på grunnlag av deres rekkefølge på listen.” (Valgloven § 11-10 annet ledd) Sperregrensen innebærer at personstemmer er uten betydning hvis grensen på åtte prosent ikke nås av noen kandidat. Men hvis en kandidat oppnår flere tilleggsstemmer enn åtte prosent, rykker denne kandidaten forbi alle kandidater foran på valglisten som ikke har – eller har færre – personstemmer. Personvalgordningen ble første gang brukt ved fylkestingsvalget i 2003.

Et opplegg for personvalg som det som benyttes ved fylkestingsvalg foreslo valglovutvalget også for stortingsvalg.⁵¹ I det opprinnelige forslaget var sperregrensen for personstemmene satt til fem prosent, men regjeringen hevet den til åtte prosent – det ble ansett tilstrekkelig for å hindre ”tilfeldige utslag” og at organiserte retteaksjoner skulle få betydning. Et flertall i Stortinget (Ap, FrP og SV) mente imidlertid at små, bevisste mindretall kunne få uforholdsmessig stor makt, og avviste regjeringens forslag. Planen er at ordninger for personvalg skal behandles på nytt etter valget i 2007.

Kommunevalg gjennomføres med nok en variant av velgerinnflytelse, i og med at velgerne også kan gi en personstemme til kandidater på andre valglistene enn den de stemmer på (slengere). Antallet slengere er begrenset til maksimalt en fjerdedel av det antall representanter som velges til kommunestyret (minimum inntil fem kandidater). En følge av å føre opp slengere, er at velgeren også overfører noe av stemmen sin til det eller de partiene som slengerkandidatene tilhører. Den listen det stemmes på får med andre ord ikke full uttelling ved valgoppgjøret. I tillegg er det ved kommunevalgene beholdt noe som ligner på – men som er svakere enn – forhåndskumulering. De som setter opp valglistene har anledning til å gi noen av kandidatene et *stemmetillegg* ved å føre dem opp med uthevet skrift på stemmeseddelen. Stemmetillegget er på 0,25 per urettet stemmeseddel, altså langt mindre enn to oppføringer ved forhåndskumuleringen som forekom tidligere, og en velgers personstemme til en slik partiprioritert kandidat teller 1,25 (mens øvrige personstemmer teller

---

⁵¹ Se NOU 2001: 3, Ot. prp. nr. 45 for 2001-02 og Innst. O. nr. 102 for 2002-03.

1,00). Antall kandidater som kan gis forsprang i form av stemmetillegg varierer med kommunestørrelse, dvs. med hvor mange representanter som velges.

Som vi forstår er personvalgreglene langt mer kompliserte ved kommunevalg enn ved fylkestings- og stortingsvalg. Reglene ved kommunevalg gjør ikke bare at velgerne får flere muligheter å forholde seg til, men også at opptellingen og kandidatkåringen kompliseres. Det blir også vanskeligere for interesserte velgere å sette seg inn i hvordan opptellingen faktisk foregår.

I evalueringsrapporten fra Christensen m.fl. (2004) fremgår det at mange velgere rettet på listene ved valget i 2003. I det hele tatt har det vært en langsiktig trend ved lokalvalg at flere og flere velgere benytter seg av adgangen til å rette. Ved kommunevalg er det en klar sammenheng mellom listeretting og kommunestørrelse; det *rettes langt hyppigere i mindre kommuner enn i større*. Likevel er det imidlertid fortsatt slik at det er et mindretall av velgerne som forandrer på listene, og mye tyder på at ”listeretterne utgjør en nokså snever lokalpolitisk elite” (Christensen m.fl. 2004: 20). For eksempel er det slik at partimedlemmer og de som står eller har stått på valglister selv, retter hyppigere enn andre velgere. Bjørklund (1999) går så langt som å antyde at listeretting fremstår som en forlengelse av partiens nominasjonsprosess.

Det er lignende tendenser ved fylkestingsvalg som ved kommunevalg, selv om personvalgssystemet er langt enklere. På landsbasis var det 23 prosent av stemmesedlene ved fylkestingsvalget i 2003 som inneholdt minst én personstemme, men det var store variasjoner fylkene mellom. Finnmark lå betydelig over gjennomsnittet (og høyest av fylkene), i det 40 prosent av velgerne leverte en endret stemmeseddel.

Selv om det forekom et stort antall listemarkeringer og -endringer i 2003, hadde aktiviteten ikke særlig store konsekvenser for kandidatkåringen. Ved fylkestingsvalget var det få kandidater som fikk så mange personstemmer at de kom over sperregrensen, og de fleste av de som gjorde det ville blitt innvalgt uansett. Det skjedde noe oftere ved kommunevalget, men det var likevel slik at kandidater som partiene valgte å prioritere ved å gi tilleggsstemme, og som var plassert høyt nok på listene, ble valgt. Når det gjelder kvinnelige kandidater fikk de i gjennomsnitt færre personstemmer enn mennene. Etter kontroll for listeplassering, viste det seg at velgernes retting ikke favoriserte noe kjønn.

4.6. Nærmere om aktuelle former for personvalg

En personvalgordning bør være enkel å forstå for velgerne, og enkel å forholde seg til ved opptellingen. Det kan være en fordel både for velgerne og det valgadministrative apparatet at ordningen er kjent fra andre valg. Terskelen for at personvalget skal få betydning bør ikke være så høy at ordningen kun får symbolsk verdi, men heller ikke så lav at små velgergrupper kan påvirke valget gjennom organiserte aksjoner. Personvalget bør også utformes på en måte som lar velgernes positive preferanser – ikke negative ytringer som strykninger – stå i fokus.⁵² Slik utvalget ser det peker dette enten i retning av å gjeninnføre rettemulighetene som fantes ved sametingsvalg tidligere (og ved stortingsvalg i dag), eller – som den andre muligheten – i retning av personvalgordningen som benyttes ved fylkestingsvalg. Vi skal her diskutere behovet for modifikasjoner i disse to alternativene som følge av eventuelle særtrekk ved sametingsvalgene, før vi konkluderer med en anbefalt ordning.

Utvalget ønsker ikke å anbefale den sammensatte listerettingsordningen som brukes ved kommunevalg (stemmetillegg, personstemme, slengere). Hovedgrunnen er at det kompliserer opptellingen, og vil kunne forsinke et valgoppgjør som allerede i utgangspunktet er sterkt presset på tid. Det er særlig slengere som ville være problematisk i denne sammenheng.

4.6.1. Ordning med personstemmer

Vi tar først for oss alternativet med personstemmer (tilleggsstemmer) med sperregrense, etter mønster av fylkestingsvalgene. Ordningen er på alle måter enkel å praktisere, og lett å forstå for velgerne. Det eneste velgerne trenger å gjøre er å sette et merke på stemmeseddelen foran kandidater de måtte ønske å gi en personstemme. Ved fylkestingsvalg opereres det som nevnt med en sperregrense på 8 prosent. Hovedproblemet med denne ordningen i forbindelse med sametingsvalg er nettopp sperregrensen: Åtte prosent er helt klart for lavt i et valg som har så få manntallsførte som de minste valgkretsene. Selv om utvalget foreslår en ny kretsinnndeling med større kretser, vil den minste – Sørsameområdet – ha nokså få manntallsførte. Vi vet fra analyser av lokalvalg at omfanget av retteaktivitet har sammenheng med kommunestørrelse, og det er lett å tenke seg en tilsvarende effekt i forbindelse med sametingsvalg. I små kretser vil det også være lettere for misfornøyde velgergrupper å organisere retteaksjoner, og med en lav sperregrense for personstemmene skal det ikke mye til for

---

⁵² Disse punktene har mye til felles med prinsippene som valglovutvalget fremhevet (NOU 2001:3, kapittel 8).

rettingene får effekt. I Sørsameområdet kan en tenke seg at ned mot 100 stemmer er tilstrekkelig for å få et mandat (teoretisk enda færre), og åtte prosent av dette er åtte stemmer. Det kan være færre enn antall deltakere i nominasjonsprosessen.

En ordning med personstemmer ved sametingsvalg krever med andre ord en (mye) høyere sperregrense enn ved fylkestingsvalg. Utvalget vil anta at den bør opp i 30-40 prosent for i rimelig grad å hindre tilfeldige utslag og organiserte retteaksjoner.

4.6.2. Ordning med adgang til endring av kandidatrekkefølgen

Vi har allerede presentert ordningen som ble brukt ved sametingsvalgene 1989-2001. Det som fra velgerens perspektiv skiller denne fremgangsmåten fra ordningen med personstemme, er at velgerne tillates å *rangere* listekandidatene på en annen måte enn det som er gjort på valglisten, ikke bare å gi eller la være å gi en tilleggsstemme. Ordningen med adgang til endring av kandidatrekkefølgen tillater med andre ord velgeren å gi et mer nyansert uttrykk for egne preferanser eller holdninger overfor foreslåtte kandidater.

Den informasjon velgerne tilkjenner ved helt eller delvis å rangere kandidatene på valglistene, kan en ta hensyn til på mange måter. Den tidligere fremgangsmåten som ble illustrert i tabell 4.1 er én av mange. Fordelen er imidlertid at den er enkel, og det er ikke urimelig at ”flest stemmer” – ut fra både rettede og urettede stemmesedler – er beslutningsregelen. Måten andre plass, tredje plass, osv. kåres på, hvor kandidater trekker med seg høyere plasseringer, er heller ikke urimelig.

Det som kan sies å være et problem er imidlertid at det også ved sametingsvalg skal mye til for at rettinger får effekt, selv om manntallstallene er relativt lave. Det viser erfaringene i tiden 1989-2001 med all mulig tydelighet. En hovedgrunn til at rettinger ved bruk av dette systemet ved valg i Norge sjelden har hatt noen effekt, er trolig at rettingene spres på for mange kandidater. Det innebærer imidlertid at retteadgangen kan gjøres mer reell ved å begrense antallet kandidater som velgerne tillates å rangere.

En kan tenke seg ulike begrensingsregler. Et nærliggende alternativ er å si at velgerne kun kan uttale seg om og eventuelt endre rekkefølgen for toppkandidatene, for eksempel det antall kandidater på valglisten som tilsvarer det *totale antall mandater i valgkretsen*. I en krets med tre mandater vil altså velgerne kunne endre rangeringen på de tre øverste på valglistene; i en krets med ni mandater er det rekkefølgen for de ni øverst på valglistene som velgerne kan uttale seg om. En slik praksis kan kanskje gi velgere i små valgkretser en *følelse* av mindre valgfrihet enn det velgere i større valgkretser har. Dette aspektet må imidlertid veies mot muligheten for at rettinger skal ha mer en symbolsk betydning:

Tillates velgerne å rangere flere enn antallet som kan bli valgt fra kretsen, er det i praksis grunn til å anta at sannsynligheten for at endringene får effekt blir redusert tilsvarende.

En svak modifisering av ovennevnte tilnærming er å si at velgerne skal ha anledning til å endre rekkefølgen på så mange kandidater som det samlede mandatantall i valgkretsen, men likevel ikke færre enn fem kandidater.

4.7. Konklusjon: Gjeninnføring av tidligere retteordning

Utvalget mener at det er uheldig at velgerne ved sametingsvalg ikke har noen mulighet for å avgi noe annet enn en ren liste- eller partistemme. En viss adgang til å uttale seg om kandidatene bør finnes ved dette som ved andre valg i Norge. Etter å ha vurdert ulike modeller, har utvalget kommet frem til at det beste vil være å gjeninnføre den ordningen som gjaldt tidligere ved sametingsvalg – men med noen vesentlige modifikasjoner.

Det er i hovedsak to grunner til at tidligere regler foretrekkes fremfor systemet med personstemmer (som brukes ved fylkestingsvalg). For det første gir den gamle ordningen velgerne rikere muligheter for å gi uttrykk for egne preferanser – selv om det selvsagt ikke er alle som vil benytte seg av muligheten; det å ha adgang til å angi en mer eller mindre fullstendig kandidatrekkefølge er bedre enn bare å kunne gi en uprioritert tilleggsstemme. For det andre ville en ordning med personstemme ved sametingsvalg kreve en nokså høy sperregrense, og da blir det ikke lenger nødvendigvis særlig stor forskjell på de to ordningene når det gjelder effekt av rettinger i praksis. Er den sistnevnte forskjellen liten, blir det førstnevnte momentet – forskjellen i velgernes mulighet for å gi dekkende uttrykk for egne preferanser – det som primært må tillegges vekt ved vurderingen.

Utvalget foreslår to modifikasjoner i forhold til tidligere regler. For det første bør det begrenses hvor mange kandidater velgerne skal kunne rangere. Utvalget ønsker at dette skal følge kretsstørrelsen: Velgerne tillater å uttale seg om så mange kandidater på valglisten som det totale antall mandater i valgkretsen, men likevel ikke mindre enn fem kandidater i noen valgkrets. Velgerne gis anledning til å skrive inn kandidatnummer på de øverste kandidatene på stemmeseddelen på en tilsvarende måte som ved stortingsvalg (men altså for færre kandidater enn ved stortingsvalget). Den foreslåtte begrensningen gjør rettemuligheten mer reell enn tidligere, og det er begrunnelsen for begrensningen.

For det andre foreslår utvalget at adgangen til å stryke navn ikke gjeninnføres. Dette har sammenheng med at en etter utvalgets syn bør legge vekt på velgernes positive preferanser. Men realiteten er også at en oppnår mye av det samme ved å endre rekkefølge på stemmeseddelen som å stryke. Adgang til å

stryke kandidater som likevel ikke blir valgt er lite verdt, og det er uproblematisk at en slik strykmulighet ikke finnes. Så godt som alltid vil det være færre fra en valgliste som faktisk blir valgt, enn dem en velger tillates å rangere etter utvalgets forslag. En velger som egentlig ønsker å stryke kandidaten som står øverst på valglisten, kan i praksis oppnå det samme ved å rangere de øvrige kandidatene foran den kandidaten som mislikes. Hvis tilstrekkelig mange andre velgere gjør det samme, vil førstekandidaten ikke bli valgt – forutsatt at samme liste ikke tar alle mandatene i valgkretsen.

5. Valgoppgjøret

5.1. Innledning

Utvalget er godt kjent med kritikken som har komme mot valgoppgjøret. Den lange tida det tar før valgoppgjøret er klart, oppleves som frustrerende og til dels også som ”uverdig”. Utvalgets møter med Sametingets plenum, med Sametingsrådet, med Arbeiderpartiet, med Norske Samers Riksforbund (NSR) og med Sametingets øvrige grupperinger hver for seg, har bare understreket hvor alvorlig mange ser på dette. På disse møtene har utvalget fått flere interessante innspill om hva som kan og bør gjøres. Det samme gjelder for utvalgets møter med de ansvarlige for opptellingen i dagens krets 13, det vil si Oslo kommune, og med Kommunal- og regionaldepartementet.

Utvalget har tatt spørsmålet om problem knyttet til valgoppgjøret på stort alvor da dette har vist seg å være sterkt knyttet til hvordan mange opplever betydningen av sametingsvalget. Det virker som mange er rett ut sagt fortvilet over at det går så lang tid før valgoppgjøret er klart og at dette for noen dels oppleves som et uttrykk for at storsamfunnet ikke tar valget (og samene) på alvor.

Utvalget er enig i at dette er et reelt problem og har gått gjennom de argumenter som har vært framsatt for å sikre et tidligere valgresultat. Samtidig har vi brukt mye tid på å gå inn i eksisterende ordning for å se etter eventuelle innstramminger og endringer som her kan gjøres for å bedre på situasjonen, uten å bryte med den gjeldende hovedmodellen.

En hovedkonklusjon som utvalget trekker fra dette ”dypdykket” er at det er svært vanskelig, for ikke å si umulig, å få til en betydelig forbedring av valgoppgjøret innenfor dagens modell. Med utgangspunkt i de erfaringer som særlig Oslo kommune har gjort med opptelling for krets 13, som omfatter 295 kommuner og dermed tar lengst tid, ser vi et visst forbedringspotensial. Dette vil likevel langt fra være av en slik karakter at valgresultatet kan komme på valgnatten, slik mange etterspør og ønsker. Ved å effektivisere opptellingen innenfor nåværende modell er det utvalgets vurdering at en i

beste fall kan ha valgresultatet på fredag kveld i valguken. Men bare små uforutsette problem, noe som jo lett kan oppstå, vil fort gjøre at en må vente til over helgen.⁵³

Det er utvalgets vurdering at dersom det uansett vil gå lang tid etter valget før resultatet foreligger, er det en grense for hvor mye tid og ressurser en bør sette inn for å forbedre resultatet med en dag eller to. Det vil ikke løse hovedproblemet, men kanskje til og med øke frustrasjonen innenfor det systemet som nå er.

Problemets kjerne er ivaretagelse av de grunnleggende prinsippene for frie og rettferdige valg, spesielt kravet om hemmelige valg. Utvalget er ikke villig til å foreslå ordninger som svekker prinsippet om hemmelig valg i vesentlig grad. Dette innebærer for eksempel at utvalget ikke vil gå inn for at det foretas opptelling i kommuner med få stemmeberettigede.

Utvalget vil legge fram to forslag. Det ene går ut på å foreta visse moderate endringer innenfor dagens modell. Dette forslaget vil bidra til å korte ned tiden for valgoppgjøret i noen grad, men vil ikke løse det som mange ser som hovedutfordringen, nemlig at resultatet for sametingsvalget bør komme samtidig med stortingsvalget. Det andre forslaget er et langt mer vidtgående alternativ som, dersom alt går rett for seg, etter utvalgets mening vil kunne sikre valgresultatet på valgnatten.

Utvalget går samlet inn for det andre alternativet, da vi tror at et betydelig hurtigere valgoppgjør vil styrke betydningen og legitimiteten til sametingsvalget også mer allment. Hovedelementet i forslaget er at det i kommuner med færre enn 30 manntallsførte kun skal være mulig å forhåndsstemme, det vil si at ikke alle vil kunne avgi stemme på valgdagen. Nå gjelder ikke likhetsprinsippet 100 prosent i dag heller da enkelte som er bosatt i utlandet må bruke poststemmegivning. Det er utvalgets syn at å bare tillate forhåndsstemmegivning i utvalgte kommuner er et langt mindre grunnleggende brudd med sentrale prinsipper for frie og rettferdige valg enn om en skulle innføre ordninger som medfører brudd på prinsippet om hemmelig valg.

Utvalget ser det slik at Sametinget her står overfor et reelt valg mellom to alternativer. Det ene alternativet er et forslag om en forsiktig forbedring innenfor den hovedmodellen som gjelder nå, men

---

⁵³ Oslo kommunes evaluering av Sametingsvalget 2005 i krets 13 viser hvilke omfattende problemer en sliter med. Se også brev/rapport, sendt Sametinget 12.01. 2006.

som ikke vil tilfredsstillende mange av dagens kritikere. Det andre alternativet er å gå for et mer vidtrekkende forslag – et forslag som kan sikre valgresultatet på valgnatten. Utvalget vil også understreke at vi ikke kommer med dette forslaget kun for å komme kritikerne i møte. Det er utvalgets syn at dagens system er kraftig overadministrert i kommuner med ingen eller få manntallsførte og at det ikke nødvendigvis er manglende respekt for sametingsvalget som gjør at mange kommuner ikke følger lov og forskrift for sametingsvalg. Det er med andre ord gode grunner til å gjøre noe med dette systemet.

Vi skal i dette kapitlet først gå gjennom valgoppgjøret slik det er i dag og peke på områder der det er mulig å gjøre visse forbedringer for å få ned opptellingstiden noe. Deretter skal vi se på betingelsene for innføring av elektronisk valg og poststemmegivning, før vi utdyper vårt mer vidtrekkende forslag. Vi vil også foreslå lokalisering av opptellingsvalgstyrene i de nye kretsene som foreslås.

5.2. Dagens praksis

Dagens ordning for valg og opptelling av stemmene til sametingsvalget baserer seg på en rekke helt sentrale prinsipper. Valgene skal være frie og rettferdige for å sikre demokratisk legitimitet. Det har vært sett på som viktig for statusen til sametingsvalget at de samme prinsipper i så stor grad som mulig skal gjelde her som ved andre valg i Norge. Dette betyr blant annet vektlegging på hemmelig stemmegivning slik at velgeren ikke blir utsatt for utilbørlig påvirkning. Det har óg betydd vektlegging av likhet; altså at en skal ha rett til å stemme på samme måte uansett hvor en bor i landet og dermed uavhengig av hvor mange som er registrert i manntallet i en kommune. Sametingsvalget som jo er et lite valg om vi ser på antallet stemmeberettigede og som derfor kunne egnet seg godt for eksperimentering, har ikke vært benyttet på denne måten. En har ment at for å sikre legitimitet skal valget gjennomføres så tradisjonelt som mulig; altså i størst mulig grad på samme måte som ved valget som går parallelt, stortingsvalget. En konsekvens av dette er at sametingsvalget i Norge skiller seg i betydelig grad fra det vi finner i nabolandene Finland og Sverige. I Finland er det poststemmegivning, mens det i Sverige er det en kombinasjon av poststemmegivning (med vitne) og oppmøte i valglokale.

Kravet om at sametingsvalget skal likne på stortingsvalget (og fylkes- og kommunevalget) har medført at det i kommuner med få eller ingen manntallsregistrerte er bygd opp en valgadministrasjon som oppleves som en overadministrasjon i mange av kommunene. Utvalget deler som nevnt dette synet. At mange kommuner med ingen eller få manntallsførte ikke alltid har fulgt forskriftene for sametingsvalg springer etter utvalgets syn ikke nødvendigvis først og fremst ut av en motvilje mot,

eller manglende interesse for, sametingsvalget i seg selv. Det har snarere å gjøre med en opplevelse av manglende sammenheng mellom omfattende krav til forberedende innsats og det som kommer ut av det. En trenger ikke så mye fantasi for å se at kravet om eget valgstyre for sametingsvalget i kommuner uten manntallsførte kan oppleves som overadministrering. Utvalget tror ikke sametingsvalget er tjent med å nytte lover og forskrifter i enda sterkere grad for å sikre at kommunene gjør det som etter dagens ordning blir krevd av dem, men som de ikke alltid følger. Utvalget tror heller ikke at kommunene mangler informasjon. Så langt utvalget kan bedømme har de enkelte kommuner fått mer enn nok informasjon om hva de egentlig bør gjøre.

5.2.1 Opptellingen av stemmene

Mange kommuner har få eller ingen registrerte i manntallet. For å sikre at stemmene holdes hemmelig er det gjennom forskriften til sametingsvalget bestemt at forhåndsstemmene og stemmene avgitt i valglokalet på valgdagen (valgtingsstemmene) skal telles samlet for hele kretsen i én av kommunene i valgkretsen (opptellingsvalgstyret). Etter opptellingen rapporterer opptellingsvalgstyret inn resultatet til Kommunal- og regionaldepartementets valgnattsdatabase. Kretsens mandater fordeles på grunnlag av opptellingen. Kommunene har siste frist til kl. 15.00 onsdag etter valget med å sende inn stemmesedlene til opptellingsvalgstyret i kretsen. Det er satt som krav at stemmesedlene skal sendes på ”hurtigst betryggende måte”.

Ordningen medfører at valgresultatet ikke foreligger før lenge etter valget. Opptellingen for sametingsvalget i 2005 var ferdig rapportert torsdag 22. september, altså 10 dager etter valget.⁵⁴ *Innenfor den valgordningen som i dag foreligger, er det ikke realistisk å få til et betydelig raskere valgresultat.* Noen av kretsene omfatter mange kommuner. Oslo kommune som er opptellingsvalgstyre for valgkrets 13 Sør-Norge hadde ved valget i 2005 ansvaret for opptelling i 295 kommuner. 130 av disse kommunene hadde ingen manntallsførte, og i tillegg er her svært mange kommuner med svært få i manntallet. Likevel må alle disse kommunene ha et eget samevalgstyre, underskrive protokoll og sende protokoll/rapport via post eller med bil; og det er altså ingen mulighet for elektronisk rapportering for eksempel fra kommuner der det ikke er manntallsførte.

Sametinget og opptellingsvalgstyrene i enkelte valgkretser (blant annet Sør-Norge) gjorde ved sametingsvalget i 2005 flere henvendelser til kommunene, der man minnet om de frister og krav som

---

⁵⁴ Dette var omtrent den tidsrammen Sametingets administrasjon hadde anslått at opptellingen ville ta.

forelå vedrørende innsending av materiale til opptelling. Opptellingsvalgstyrene rapporterte i hovedsak om at kommunene hadde overholdt fristen for innsending, selv om her har vært visse problemer flere plasser og ikke særlig overraskende, særlig i krets 13.

5.2.2. Erfaringer med dagens ordning

I valgkretser der man kunne ha forventet et raskere valgoppgjør hender det at det skjer uforutsette ting som forsinker prosessen. Ved siste valg var for eksempel fire stemmer kommet på avveie i valgkrets 1 Varanger. Disse ble funnet dagen etter valget, men forsinket opptellingen da det måtte holdes igjen stemmer for å sikre hemmeligholdelse av valget. I valgkrets 12 Sørsameområdet hadde en postpakke blitt sendt via omveier og brukt mye lenger tid enn nødvendig. I valgkrets 13 Sør-Norge rapporterte opptellingsvalgstyret at de aller fleste forsendelsene fra kommuner med manntallsførte samer var poststemplet innen fristen. De ble likevel ikke mottatt til opptelling før mandag og tirsdag uka etter valget. Som det framgår av Oslo kommunes evaluering av valget i 2005 (se nedenfor), var det en rekke kommuner som ikke har fulgt forskriften for sametingsvalg.

Avvikling av sametingsvalget krever at et omfattende apparat settes i gang. Alle kommuner er forpliktet til å tilrettelegge for stemmegivning til sametingsvalget på minst ett stemmested i kommunen. Dette gjelder også de kommuner som ikke har innført i Sametingets valgmannstall. Dette skyldes at det skal være mulig å avlegge forhåndstemme i alle landets kommuner uavhengig av hvor en bor. Forskrift om valg til sametinget pålegger videre alle kommuner i Norge å opprette et særskilt valgstyre for sametingsvalget (samevalgstyret). Dette gjelder selv om kommunen ikke har registrerte i Sametingets valgmannstall. Samevalgstyret har det øverste ansvaret for valgavviklingen i kommunen.

Det er fastsatt bestemte formularer for protokollering av valgresultater ved sametingsvalget. Alle instanser er forpliktet til å benytte disse formularene. Stemmestyret på de stemmestedene i kommunen hvor det avholdes sametingsvalg skal fylle ut en egen møtebok. Samevalgstyret fyller deretter en egen møtebok på grunnlag av stemmestyrenes protokoller. Protokollen må signeres av leder for samevalgstyret. Møtebok fra samevalgstyret sendes deretter til opptellingsvalgstyret i kretsen sammen med stemmesedlene og det øvrige valgmateriellet. De kommunene som ikke har manntallsførte samer er også forpliktet til å fylle ut møtebok for samevalgstyret.

5.3 Muligheter for raskere valgresultat

Ut fra de tilbakemeldinger utvalget har fått, oppleves det altså som et stort problem at det tar så lang tid før valgresultatet foreligger. Her kan det være viktig å minne om at grunnen til at resultatene fra stortingsvalget foreligger tidlig er at opptellingen skjer desentralisert. Samtidig må det poengteres at

det valgresultatet fra stortingsvalget som foreligger på valgnatta er basert på en foreløpig opptelling. Det endelige valgoppgjøret for stortingsvalget er ikke klart før flere dager etter valget. Men i og med at stortingsvalget har langt flere stemmeberettigede enn sametingsvalget, får vanligvis ikke forskjellene mellom det foreløpige resultatet og det endelige valgoppgjøret konsekvenser for mandatfordelingen.

Utvalget har sett på ulike måter å få ned opptellingstiden på. En mulighet er å organisere hurtigere transporter av stemmesedlene. Det kan settes i gang et omfattende apparat som har som oppgave å frakte stemmene hurtig til opptellingsvalgstyret (til og med bruk av helikopter har vært foreslått). Ved tidligere valg har det vært organisert kjøring av stemmesedler i tillegg til bruk av posten. I de kommunene som ligger langt unna opptellingskommunen, vil det likevel måtte ta noe tid før stemmene når fram. Det er også visse forholdsregler som må tas hvis stemmesedler skal fraktes med bil, spesielt siden et lite antall stemmer skal til for å endre valgutfallet.

I forskrift § 63 nr 2 heter det at materialet skal sendes på ”hurtigst betryggende måte”. Det vanlige har vært å bruke Postens A-post, men i en rekke tilfeller har dette vist seg å ta for lang tid (og lengre tid enn posten garanterer for). Utvalget foreslår at en her tydeliggjør overfor kommunene at protokoll skal sendes med ekspresspost.⁵⁵ Hvor mye en vil tjene på dette er likevel ikke klart, særlig siden det forutsetter at alle gjør som de blir bedt om. Som Oslo kommunes evaluering av valget i 2005 i krets 13 Sør Norge viser, er det langt fra alltid tilfelle (se note 51). Her reises også en rekke viktige prinsipielle problem knyttet til dagens ordning.

I forskriftens paragraf § 62 fremkommer det at det er de (i dag) 13 valgstyrene som har ansvar for opptellingen i kretsene – opptellingsvalgstyrene. Oslo kommune mener at lov og forskrift her er uklar med hensyn til ansvarsfordeling. Mye av det materiellet opptellingsvalgstyrene får er ikke i tråd med anvisningene i forskriften. Da er det uklart hvilken kompetanse og beslutningsrett opptellingsstyret har med hensyn til godkjenning og forkasting av stemmer (for seint innkomne stemmer for eksempel). Dette har tidligere vært tatt opp med Kommunal- og regionaldepartementet, men uten endelig avklaring.

---

⁵⁵ Dette vil være i samsvar med Oslo kommunes innspill til Sametinget og utvalget i brev av 10.11.2006. Se også Oslo Kommunes evaluering av Sametingsvalget 2005 – krets 13 Sør-Norge.

Slik utvalget vurderer det vil *enhver frakting av stemmer medføre forsinkelser i opptellingen*. Skal det oppnås reelle gevinster i rapportering av valgresultatet, må alle stemmene telles opp på samme sted som stemmen er avgitt, eller i det minste innenfor den samme kommunen. Dette er i dag umulig på grunn av prinsippet om hemmelige valg. Fristene i seg selv reiser også utfordringer. I forskrift § 63 nr. 2, 2 står det: ”Materiellet skal være sent fra samevalgstyret senest innen onsdag etter valget kl. 15”. Denne fristen – som kanskje bør flyttes fram – har i følge Oslo kommune bare karakter av å være en ordensforskrift og blir således ikke alltid opplevd som et absolutt krav. I praksis betyr dette at opptellingsvalgstyret kan motta materiell i lang tid etter avsendelsesfristens utløp. Utvalget synes godt at kravene til fristen kan styrkes og at Sametinget bør vurdere å kreve mottakertidsfrist heller enn avsendertidsskrift.⁵⁶ Uansett bør en kreve av avsenderfristen blir absolutt. Når det likevel i tillegg står i forskrift § 65 nr 2 at alle stemmesedler må være mottatt av opptellingsvalgstyret før opptelling kan finne sted, bør det ikke komme som noen overraskelse på noen at valgoppgjøret nødvendigvis må ta tid.

Det er i denne forbindelse viktig å understreke at ved stortings-, fylkestings- og kommunevalg er fristene absolutte. Det innebærer at stemmer som kommer inn etter fristen forkastes. Oslo kommune ønsker seg her at de samme regler skal gjelde for sametingsvalg. Utvalget er klar over at det for eksempel ved kommunevalg er så pass få velgere i en del kommuner at det å forkaste for sent innkomne stemmer kan innvirke på valgresultatet. Men her er opptellingssystemene i det store og hele langt enklere, og mulighetene for at noe skal gå galt innenfor tidsfristene er langt mindre. Utvalget tror det ville være svært uheldig om det utviklet seg en praksis ved sametingsvalg, der forkasting av for sent innkomne stemmer skulle bli vanlig. Slik utvalget ser det er det i et så pass lite valgssystem viktigere at alle stemmene blir talt opp og kommer med, enn at det foretas en moderat nedkorting av tidspunktet for valgresultatet. Et system med betydelige innslag av forkastede stemmer - og kanskje forkasting av alle stemmer fra kommuner med få avgitte stemmer – vil være svært uheldig og skape politiske utfordringer.⁵⁷

---

⁵⁶ I vårt møte med Oslo kommune gikk en inn for dette. I møtet med Kommunal- og regionaldepartementet var en ikke like villig til å innføre en slik ordning.

⁵⁷ Oslo kommune understreker også en annen uheldig praksis ved opptellingen. I forskriftens § 63 nr 1 bokstav b heter det at ”alle innkomne valgkort og omslagskonvolutter fra forhåndsstemmegivningen” skal sendes til opptellingsvalgstyret. Opptellingsvalgstyret påpeker at i en del forsendelser er stemmegivninger fra forhåndsstemmegivningen og valgtinget blandet sammen slik at en ikke kan få korrekt oversikt over hva som er

Siden ikke alle kommuner pr. dags dato følger alle retningslinjene er det heller ikke sikkert at strengere regler i seg selv vil hjelpe så mye. Og en utvikling i retning av ”kriminalisering” av kommuner som er sent ute eller ikke følger gitte retningslinjer skal en likevel etter utvalgets syn være forsiktig med. Det er slett ikke sikkert det vil være med på å styrke sametingsvalget rundt om. Tydeligere regler, klarere ansvarsforhold, og i noen grad kortere tidsfrister, vil kunne fremskynde valgresultatet noe, men det sier seg selv at det er mye som kan gå galt, særlig i kretser der mange kommuner inngår.⁵⁸

Fra Oslo kommune kommer det også andre forslag som kan spare tid uavhengig av om Sametinget velger å følge vårt mer vidtfavnende forslag eller går for visse innstramminger innenfor det systemet som er nå. Her er muligheter for en viss effektivisering, men det forutsetter at en i noen grad bryter med formalitetene som nå gjelder ved oppstilling og går inn for å tilpasse regelverket i større grad til det som alt er praksis i en del kommuner.

Det er samevalgstyrene i den enkelte kommune som skal sørge for å sende inn materialet til opptellingsvalgstyrene. I forskriftens § 17 nr 1 heter det at ”i hver kommune skal det være et samevalgstyre som velges av kommunestyret selv”. Problemet er at flere kommuner ikke velger samevalgstyret og dermed bryter med forskriften. Dette gjelder særlig kommuner som ikke har manntallsførte velgere til sametingsvalget (men ikke bare disse). Det er utvalgets syn at uansett om en går for vårt vidtrekkende forslag (se nedenfor) eller velger å beholde stort sett den ordningen som er i dag, så mener utvalget at ordningen med samevalgstyre i kommuner med ingen eller svært få registrerte er en overadministrering som ikke tjener sametingsvalget samlet sett. Det er lite å tjene på en sterk innstramming overfor kommunene her. Utvalget foreslår heller at det skal være opp til de enkelte kommuner hvor vidt de skal opprette eget samevalgstyre eller om valgstyret for stortingsvalget også skal ha ansvaret for sametingsvalget. Et alternativ er at ordføreren eller den han

---

avgitt når. Utvalget støtter kravet om at forhåndsstemmene skal sendes inn uåpnet slik at skillet mellom de to ”valgformene” blir tydelige. Dette er viktig for statistikkføring, men vil likevel ikke være med på å forbedre tidspunktet for offentliggjørelse av samlet resultat.

⁵⁸ Utvalget støtter Oslo kommune i kravet om å få reell refusjon av utgifter av utgifter. Dette er også noe som angår de andre valgkretsene, ikke minst om en går inn for vårt forslag om langt større valgkretser. Oslo fikk for valget i 2005 kr 34 875 for oppgaven som opptellingsvalgstyre, mens en har reknet ut at de faktiske utgiftene for valgkrets 13 Sør – Norge var kr. 230 000.

eller hun gir myndighet, skal ha et slikt ansvar. En slik ordning vil forenkle og skape større fleksibilitet, selv om det er uklart i hvilken grad det vil føre til et tidligere valgoppgjør.

Det er også et annet problem som i større grad innvirker på selve valgoppgjøret. En del kommuner som ikke har manntallsførte velgere til sametingsvalget, eller som har få velgere i manntallet og ikke har mottatt stemmer til valget, forholder seg ikke til bestemmelsene om kravene til protokolleringen, jmf § 67 nr 2. Protokollen kan for eksempel mangle underskrift, være undertegnet av for få personer eller av personer det er tvilsomt har den rette kompetanser. Utvalget ser at det her kan være behov for å stramme inn, men er tvilende til at det vil hjelpe i særlig grad. Det er tvilsomt om det er manglende informasjon som er hovedproblemet (så langt utvalget kan se er kommunene mer enn tilstrekkelig informert om regler og forskrifter). Heller ikke når det gjelder protokollføring tror vi sametingsvalget og sametingssystemet mer allment er tjent med å styrke kravene til kommunene. I stedet vil vi foreslå at kommuner uten manntallsførte rapporterer elektronisk på selve valgnatta om de har avlagt stemmer eller ikke og at endelig protokoll ettersendes.

Dette vil medføre at det umiddelbart kan etableres en oversikt over hvilke kommuner som ikke har noen avgitte stemmer og dermed lette opptellingsvalgstyrenes arbeid. En slik rapportering vil kunne legges inn i Kommunal- og regionaldepartementets elektroniske rapporteringssystem og på en slik måte at kommunene blir ”tvunget” til å foreta denne enkle rapporteringen samtidig med rapporteringen av stortingsvalget.

Det er verdt å merke seg at opptellingsvalgstyret for krets 13, som har særlig mange kommuner med få eller ingen i Sametingets valgmanntall, ikke har lagt seg på en strikt formell linje, men derimot har vært pragmatisk. I forskrift § 62 nr 1 bokstav c heter det at det skal sendes inn til opptellingsvalgstyret ”bekreftet avskrift av samevalgstyrets protokoll”. Dette har manglet for ikke ubetydelige deler av det innsendte materialet og det har ikke blitt forsøkt rettet opp. Strengt tatt blir derfor stemmer godkjent som formelt ikke skulle vært det. Sekretariatet for valgkrets 13 mener en må se på hele opplegget her og på om alt som i dag blir formelt krevd, er nødvendig.

Utvalget vil bort fra dagenes overadministrering i kommuner med ingen eller få manntallsførte. I slike kommuner bør det være tilstrekkelig om kommunen v/ordfører eller andre som er gitt slik myndighet av ordfører eller av valgstyret til Stortingsvalget, sender bekreftelse om dette med gjenpart av protokoll sent per e-post eller telefaks. Dette vil forenkle og kunne gjøre at opptellingen går noe raskere. I dag sitter en nemlig og venter på rapporter fra kommuner med ingen eller få manntallsførte før opptellingen kan begynne.

Selv med endringene som er nevnt så langt, er det ikke snakk om å få valgoppgjøret på valgnatten. Det er utvalgets vurdering at om en gjør alle de tilpasninger vi her foreslår og det meste går etter planen, så er fredag kveld i valguka det absolutt tidligste at resultatene samlet kan foreligge. Dette vil likevel ikke være godt nok til å føle den nærhet mellom valg og resultat som mange etterspør. Det er viktig her å understreke at det er kravet til hemmelig valg som gjør at det er uaktuelt med egen opptelling i kommuner med svært få registrerte i manntallet. Det er et av hovedprinsippene ved valg og utvalget mener som nevnt en ikke skal røre ved dette, til tross for de store praktiske problemer som vi har vært innom.

Kravet om hemmelige valg setter klare grenser for hva som er mulig innenfor dagens system. Men som vi skal se er det et annet hovedprinsipp ved valg utvalget mener en *kan* røre ved fordi vi ikke oppfatter det som like fundamentalt, nemlig likhet i valgsituasjonen. Før vi kommer dit skal vi imidlertid vise til to andre forslag om endring som ville ha kunnet effektivisere valgoppgjøret betraktelig, men som ikke anbefales i denne omgang.

5.3.1. Elektronisk stemmegivning og brevstemmegivning

Elektronisk stemmegivning og brevstemmegivning har enkelte fellestrekk og de reiser noen av de samme prinsipielle utfordringene. Vi behandler derfor begge formene under ett.

Med elektroniske valg siktes det til ordninger der velgeren avgir sin stemme elektronisk. Slik stemmegivning kan foregå *utenfor* tradisjonelle valglokaler, for eksempel over Internett eller via sms, det vil si i *ukontrollerte omgivelser*. Det er selvsagt også mulig å plassere datamaskiner i valglokalene (pc eller valgomat), og en har da å gjøre med elektroniske stemmegivning i *kontrollerte omgivelser*. Et rent elektronisk valg gir mulighet for å få valgresultatet svært raskt – i realiteten kort tid etter at valglokalene stenger.⁵⁹ Det er imidlertid viktig å være oppmerksom på at elektronisk stemmegivning kun kan sikre at valgresultatet fra sametingsvalget er klart valgnatta dersom en tar bort muligheten for ordinær papirstemmegivning på valgdagen.

Med brevstemmegivning menes en ordning der velgerne sender stemmeseddelen i posten. For å godtgjøre at det er rett person som har stemt, må forsendelsen bevitnes på en eller annen måte.

---

⁵⁹ Dette er altså et valg hvor velgerne *utelukkende* kan avgi elektronisk stemme.

Brevstemmegivning benyttes som nevnt ved sametingsvalgene i Finland og Sverige (moderert), og er blitt vanligere også ved andre valg rundt om i verden. Men brevstemmegivning er ikke uten videre et virkemiddel for å få til hurtigere valgoppgjør.⁶⁰

Elektronisk stemmegivning i ukontrollerte omgivelser (internettstemmegivning o.l.) og brevstemmegivning står i et vanskelig forhold til prinsippet om hemmelige valg. Dette prinsippet innebærer som kjent at velgeren skal kunne avgi stemmer usett, uforstyrret og i fortrolighet, og alle spor tilbake til velgeren skal slettes når stemmen er avgitt. Det er myndighetenes ansvar å legge til rette for hemmelighold. Ved hemmelig valg sørger en for at velgeren ikke utsettes for utilbørlig påvirkning under stemmegivningen (jf. bruken av stemmeavlukker i egne valglokaler under oppsyn av valgfunksjonærer), og en hindrer kjøp og salg av stemmer (ingen velger kan bevise sin stemmegivning i etterkant, heller ikke overfor en potensiell ”kjøper”).

Dette fører til at dersom en godtar former for stemmegivning i ukontrollerte omgivelser (eksempelvis over Internett), er det helt avgjørende at velgeren har en reell angremulighet. Det betyr at hvis velgeren har vært utsatt for utilbørlig press, må han eller hun få anledning til å stemme på nytt – enten ved en ny stemme i ukontrollerte omgivelser eller mulighet for å møte opp i et valglokale. Her blir skillet mellom forhåndsstemmegivning (fase 1) og stemmegivning på valgdagen (fase 2) svært viktig. Av hensyn til prinsippet om hemmelig valg, kan stemmegivning i ukontrollerte omgivelser bare være aktuelt i første fase (som forhåndsstemmegivning). Dette gjør at det er begrenset hva en vil kunne oppnå med hensyn til hurtighet i valgoppgjøret ved å tillate internettstemmegivning (eller brevstemmegivning), fordi papirstemmegivning på valgdagen fortsatt må kunne håndteres på vanlig måte.

Muligheter for elektronisk stemmegivning ved norske valg er i dag ikke til stede. Utvalget som evaluerte og kom med endringsforslag når det gjelder reglene for stortingsvalg (valglovutvalget)⁶¹, foreslo ingen grunnleggende endringer på dette feltet. Kommunal- og regionaldepartementet satte

---

⁶⁰ En kan likevel tenke seg et hurtig valgoppgjør dersom velgerne *ute lukkede* har anledning til å avgi brevstemme, og det settes opp en mottaksfrist for at brevstemmen skal telle (f. eks. et bestemt klokkeslett samme dag som stortingsvalget gjennomføres).

⁶¹ NOU 2001:3.

likevel ned en arbeidsgruppe som har utarbeidet en rapport om temaet.⁶² Her åpner en for forsøk og en gradvis åpning for elektronisk stemmegivning etter hvert som det utvikles sikrere tekniske løsninger på området, først i kontrollerte omgivelser og senere ved forhåndsstemmegivning i ukontrollerte omgivelser. Valgdagen skal imidlertid beholdes, og stemmegivningen på valgtinget vil være manuell eller papirbasert i overskuelig fremtid. Rapporten har vært på høring, men det er ikke tatt noen beslutning om i hvilken grad og hvordan elektronisk stemmegivning skal innføres i Norge.

Før det etableres permanente ordninger med elektronisk valg må det gjennomføres prøveordninger.⁶³ Det vil ta tid å innhente tilstrekkelige erfaringer med slike løsninger, og det er utvalgets syn at en ikke bør nytte sametingsvalget til storstilte eksperimenter med elektronisk stemmegivning. Det synes blant annet å være for lite å oppnå i forhold til det som er hovedutfordringen ved valget - et raskere valgoppgjør - til at større forsøk kan anbefales.⁶⁴ I tillegg kan følgene bli svært alvorlige dersom noe går galt ved forsøket.

Selv om elektronisk valg i stor skala ikke vil være et alternativ i 2009, vil ikke utvalget utelukke at sametingsvalget kan basere seg på slike løsninger ved senere valg, ettersom økt bruk av elektronisk stemmegivning er en internasjonal trend. Utvalget mener derfor at Sametinget må se hva som blir resultatet av høringen, og om det kommer nye ordninger alt for valget i 2013. Her er det viktig å holde fast ved det viktige skille mellom elektronisk stemmegivning i kontrollerte (valglokale) og ukontrollerte omgivelser (f. eks. hjemme, på arbeidsplassen, i biblioteket). Det er utvalgets syn at en skal være forsiktig med å åpne for stemmegivning i ukontrollerte omgivelser, men at det samtidig er viktig at sametingsvalget her i størst mulig grad følger de ordninger som gjelder for øvrige norske valg.

---

⁶² *Elektronisk stemmegivning – utfordringer og muligheter* (2006). Rapport. Kommunal- og regionaldepartementet.

⁶³ I forbindelse med kommune- og fylkestingsvalget høsten 2003 ble det gjennomført forsøk med elektronisk stemmegivning i kommunene Larvik, Bykle og Oppdal. I tillegg ble elektronisk stemmegivning utprøvd ved lokalstyrevalget i Longyearbyen senere samme høst. Dette var eksperimenter i kontrollerte omgivelser; altså i valglokale. Evalueringen viser stort tilfredshet med ordningen. Se Dag Arne Christensen, Rune Karlsen og Bernt Aardal (2004a).

⁶⁴ Dette under forutsetning av at en beholder muligheten til å (papir) stemme på selve valgdagen.

Utvalget vil likevel anbefale at muligheten for elektronisk stemmegivning i kontrollerte omgivelser, dvs. ved bruk datamaskin med pekeskjerm eller lignende i sikret nett i godkjent valglokale under oppsyn av valgfunksjonærer, blir vurdert nærmere i forhold til forhåndsstemmegivning i kommuner med få manntallsførte. Her vil det kunne være gevinster å hente ved opptellingen dersom de tekniske løsningene er tilfredsstillende, og brukervennligheten (brukergrensesnittet) så god at forhåndsstemmegivning på papir kan droppes.

Når det gjelder brevstemmegivning kan dette benyttes i dag ved sametingsvalget på samme måte som ved stortingsvalg, dvs. kun for velgere som oppholder seg i utlandet og som ikke har mulighet til å oppsøke en stemmemottaker (for eksempel en norsk ambassade). Utvalget har vurdert en rekke sider ved brevstemmegivning. Siden det dreier seg om stemmegivning i ukontrollerte omgivelser, der den enkelte velger kan bli utsatt for utilbørlig påvirkning, og siden det ikke nødvendigvis ligger klare gevinster her i forhold til valgoppgjørets hurtighet dersom angremulighet med stemmemulighet på valgdagen beholdes, finner utvalget ikke å kunne anbefale brevstemmegivning. Full overgang til brevstemmegivning ville også distansert sametingsvalget fra stortingsvalget, og i avgjørende grad svekket den "høytidelighet" som er knyttet til valg og oppmøte på valgtinget.

Brevstemmegivning ved sametingsvalg for kommuner med få manntallsførte ble vurdert av valgregelutvalget etter valget i 2001, men ble avvist da man var bekymret for statusen til valget. Utvalget har også vurdert om en skal foreslå å innføre poststemmegivning bare i kommuner med få manntallsførte (mindre enn fem for eksempel), men har kommet til at heller ikke det anbefales. Det har sammenheng med at det ikke vil være særlig å oppnå med en slik endring, samtidig som en kan komme på kant med prinsippet om hemmelig valg dersom brevstemmegivning blir de aktuelle velgernes eneste stemmeform. Utvalget er likevel ikke fundamentalt mot brevstemmegivning, og tror at sametingssystemet kunne levd med en slik ordning, i alle fall begrenset til perioden med forhåndsstemmegivning. Vi foreslår som nevnt likevel ikke adgang til å sende stemmen via posten, og tror at på litt lengre sikt at det er spørsmålet om elektronisk stemmegivning som vil komme inn som et alternativ både til dagens ordning og til den ordning utvalget nå vil foreslå.

5.3.2. En løsning for et vesentlig raskere valgresultat

Skal valgoppgjøret foreligge betydelig raskere enn ved valget i 2005 – og det er mer enn gode nok grunner til det – må det tas radikale grep. En måte å få dette til på er ved at betydelig flere kommuner teller selv og rapporterer videre på selve valgkvelden. For å sikre hemmelig valg finnes det en tommelfingerregel som sier at det krever omtrent 20 avgitte stemmer. Dette er en regel som praktiseres ved kommunevalg. Ved en normal valgoppslutning ved sametingsvalg skulle det tilsi at en kommune bør ha minimum 30 manntallsregistrerte før den kan telle stemmene selv. I praksis er det

antall manntallsregistrerte den dagen manntallet lukkes foran kommende valg som må legges til grunn. Endringer i manntallet mellom denne datoen og valgdagen vil ikke gjelde.

Utvalget foreslår å innføre et skille mellom kommuner på grunnlag av antall manntallsførte. Vårt utgangspunkt er tallene fra sametingsvalget i 2005. Grovfordelingen av manntallsregistrerte i kommunene ved dette valget kan framstilles som i tabell 5.1.

Tabell 5.1. Manntallets størrelse. Kommuner og manntallsførte.

Antall manntallsførte i den enkelte kommune	Antall kommuner med et gitt antall personer i manntallet	Samlet antall personer i manntallet for de gitte kommunene
0	147	0
1-4	138	261
5-29	101	1 166
30 eller flere	47	11.111
SUM	433	12.538

Utvalget går inn for at alle kommuner med 30 eller flere manntallsførte skal telle selv og rapportere resultatet elektronisk på valgkvelden. I tillegg må selvsagt stemmene sendes opptellingsvalgstyret, med signert protokoll, for endelig opptelling og godkjenning. Utvalget har også vurdert andre tall enn 30, for eksempel å gå opp til 50, men har kommet fram til at å bygge på tommelfingerregelen nevnt ovenfor vil være en god ordning. Det er dessuten ikke så mange kommuner som har mellom 30 og 50 manntallsførte. Det er således i praksis lite å tjene på å gå for 50, samtidig som det er viktig at relativt mange kommuner teller selv (se også diskusjonen nedenfor).

Som det framgår av tabell 5.1 ville en ordning der alle kommuner med 30 eller flere manntallsførte talte selv, ved valget i 2005 betydd at 47 kommuner foretok en slik telling. Det høres kanskje ikke ut som så mange, men i disse kommunene finner vi 11.111 av de totalt 12.538 manntallsregistrerte. Det er altså snakk om det store flertall av manntallsførte, selv om det utgjør en liten andel av kommunene. Rapporteringen skal dessuten foregå elektronisk og valgprotokoll blir ettersendt. En konsekvens av en slik omlegging vil være at valgresultatet for disse kommunene vil foreligge *valgnatten*.

Hva så med kommuners om har færre enn 30 manntallsregistrerte? Her kunne en i prinsippet gjøre som i dag ved å sende stemmene til opptellingsvalgtinget i kretsen. Slik utvalget vurderer det vil ikke en slik ordning føre til noe særlig raskere valgresultat, selv om det kan være noe å tjene på at kommuner uten manntallsregistrerte eller der ingen avgir stemme, skulle kunne rapportere elektronisk på valgkvelden (se ovenfor). Ved valget i 2005 var det 239 kommuner med til sammen 1427

manntallsførte som hadde mellom 1 og 29 personer i Sametingets valgmanntall. Det vil derfor fremdeles være snakk om et ikke helt ubetydelig antall stemmer fra svært mange kommuner, og som må sendes over lange strekninger, med de problemer det kan medføre. Dette vil dermed ikke sikre et betydelig tidligere valgoppgjør.

For de kommunene som har færre enn 30 i manntallet går utvalget inn for at muligheten for å stemme på valgdagen tas bort. Det vil dermed gjelde 386 av landets 433 kommuner, men der likevel bare 1427 av de 12.538 manntallsregistrerte inngår. For de manntallsført i disse kommunene foreslår utvalget at det kun skal være mulig å forhåndsstemme. Forhåndsstemmene sendes til den kommunen i valgkretsen som har ansvaret for opptellingen. Alle forhåndsstemmene må være opptellingsvalgstyret i valgkretsen i hende innen kl. 20.00 på valgdagen.⁶⁵ Sametinget bør her vurdere om det er noe å tjene på å gå inn for *mottakelsesfrist* heller en avsendelsesfrist. Det er også viktig å understreke det ansvar den enkelte velger også har, jo tidligere avgitt forhåndsstemme, jo større sjanse for at den er opptellingsvalgstyret i hende innen fristen. Opptellingen av alle stemmene kan derfor skje med en gang valglokalene stenger og resultatet kan foreligge valgkvelden. Rapportering foretas gjennom samme elektroniske system som ved stortingsvalget. Siden de kommunene med 30 eller mer i manntallet også rapporterer valgkvelden vil – om en går inn for denne ordningen – valgresultatet for hele sametingsvalget dermed kunne være klart på valgnatten.

Utvalget vet at det er under vurdering om siste tidspunktet for forhåndsstemmeavgivning til stortingsvalget skal flyttes fra fredag før valget til torsdag før valget. Om det skjer vil det øke muligheten for at alle forhåndsstemmene er opptellingsvalgstyret i hende på valgkvelden, og at valgresultatet dermed med enda større sikkerhet vil bli klart på valgdagen. Dette vil først og fremst være en forbedring for kommuner der en bare kan forhåndsstemme. Utvalget vil likevel av praktiske hensyn ikke foreslå andre ordninger for sametingsvalget enn for stortingsvalget. Den enkelte kommune (valgting) bør her ikke ha flere frister å forholde seg til. De løsningene for hurtigere opptelling som utvalget har skissert ovenfor forutsetter ellers at telling til sametingsvalget får like høy prioritering som telling til stortingsvalget.

---

⁶⁵ Også her vil utvalget foreslå at det tydeliggjøres overfor kommunene at forhåndsstemmer med protokoll skal sendes med ekspresspost.

Utvalget har også vurdert en mellomløsning der det i kommuner med mellom 1 og 4 i manntallet kun gis mulighet for forhåndsstemmegivning (138 kommuner med 261 i manntallet). Kommuner med mellom 5 og 29 manntallsregistrerte sender stemmene til opptellingsvalgstyret (101 kommuner med 1166 i manntallet), mens de med over 30 i manntallet teller selv. Utvalget vil likevel ikke anbefale denne løsningen da det fortsatt vil være svært mange kommuner som må sende inn resultatet per post (eller liknende). Samtidig vil det være komplisert å kommunisere tre ulike løsninger til kommunene, noe som kan lett kan bidra til misforståelser. Siden det har vært størst problem med kommuner med ingen eller få manntallsførte, ville dette kunne sikre et noe tidligere valgresultat, men trolig ikke tidligere enn fredag etter valget. Det er tross alt fremdeles mange kommuner som må sende stemmene til opptellingsvalgstyret i kretsen. Utvalget ser dermed ikke at sametingsvalget er godt nok tjent med et slikt system. Det vil fremdeles ta lang tid før valgresultatet foreligger, samtidig som også denne ordningen ville bryte med et viktig prinsipp for valg, nemlig at en skal kunne stemme på valgdagen og at det er likhet mellom de stemmeberettigede.

Utvalget har også vurdert om det bare skal være mulig å forhåndsstemme ved sametingsvalget i sin alminnelighet, helt uavhengig av antall manntallsførte. Utvalget går imidlertid heller for den løsningen som er skissert ovenfor, fordi den i mindre grad bryter med ideelle prinsipper for valg, samtidig som den også sikrer valgresultatet på valgnatten.

For å oppnå målet om at valgresultatet skal foreligge valgnatten, fremlegger altså utvalget et forslag bestående av to hovedelementer: 1) I kommuner med under 30 registrerte i manntallet skal det bare være anledning til å forhåndstemme. 2) I kommuner med 30 eller flere i manntallet kan velgerne stemme på valgting, samt at kommunene skal telle selv og rapportere resultatet elektronisk på valgkvelden. Denne løsningen vil bryte med et prinsipp om at velgere skal kunne stemme i hjemkommunen på valgdagen. Men så lenge elektronisk valg i dag ikke er mulig og heller ikke gjennomførbart for alle, er dette den beste løsningen utvalget kan se som vil sikre valgresultatet på valgnatten.

Når utvalget går for denne løsningen er det ut fra et ønske om å finne en god balanse mellom mer prinsipielle forhold knyttet til ideen om frie og rettferdig valg og mer pragmatiske hensyn. For det første vil et slikt system få bort det som utvalget ser som tendenser til overorganisering ved avvikling av sametingsvalg i dag, bl.a. knyttet til det at kommuner uten - eller med svært få - manntallsførte må sette opp et formelt apparat som ikke står i rimelig forhold til den konkrete jobben som må gjøres. Utvalget tror sametingsvalgets legitimitet i landet som helhet vil tjene på dette. For det andre gir utvalgets forslag en enkel struktur: Når det er 30 eller flere manntallsregistrerte skal kommunen telle selv og resultatet skal på samme måte som ved stortingsvalg rapporteres inn. I kommuner med færre

enn 30 i manntallet, og hvor det altså kun kan forhåndsstemmes, gjelder det å få sendt inn til opptellingsvalgstyret på raskest mulig måte de forhåndsstemmer som er kommet innen tidsfristens utløp. Dette skulle være et enkelt og oversiktlig system som ville imøtekomme mye av den sterke kritikken mot valgoppgjøret som finnes i det samiske sivilsamfunn. Det ville sikre at valgoppgjøret kommer valgnatten på samme måte som for stortingsvalget, noe som burde bidra til å styrke statusen til sametingsvalget ikke bare i det samiske sivilsamfunn, men også mer allment.

Utvalget vil understreke at det er viktige valg Sametinget her må ta. Utvalget mener at å forbedre dagens ordning gjennom forsøk på effektivisering bare kan føre et lite stykke på vei. Dagens system er tungvint, men det har sikret stor grad av likhet i valgsituasjonen uavhengig av hvor i landet en bor, samt ivaretatt prinsippet om hemmelig valg. Kostnaden har vært at det har tatt svært lang tid før valgresultatet foreligger, faktisk så lang tid at mange føler at det ikke er til å leve med.

Det forslaget utvalget går inn for vil svekke prinsippet om at alle velgere skal ha like muligheter på valgdagen; det blir ikke lenger en absolutt likhet mellom de stemmeberettigede når de som bor i kommuner med svært få manntallsførte kan ikke lenger stemme på valgdagen. Utvalget vurderer dette som et mindre omfattende brudd med ideelle krav til valgsituasjonen enn om en brøt med prinsippet om hemmelige valg. Vårt forslag innebærer også at velgerne fortsatt må møte opp i et valglokale for å avgi stemme, enten velgeren skal forhåndsstemme eller stemme på valgtinget. Utvalget vil også understreke at forhåndsstemmegivning i de senere år *generelt* er blitt mer og mer vanlig. Ved siste stortingsvalg var hele 20 prosent av stemmene forhåndsstemmer. Ved sametingsvalget var tallene enda høyere med over 25 prosent forhåndsstemmer. Høyest andel hadde sørsameområdet med hele 37.8 prosent, men også i kretsene Kautokeino, Midtre Nordland og Sør Norge var det godt over 30 prosent som forhåndsstemte. Omfattende bruk av forhåndstemmegivning er med andre ord allerede svært vanlig ved sametingsvalg. Det er således utvalgets vurdering at vårt forslag ikke kan ses på som en vesentlig inngripen i den enkeltes demokratiske rettigheter.

5.4. Lokalisering av opptellingsvalgstyret etter den nye valgkretsinnndelingen

Utvalget forslår følgende lokalisering av opptellingsvalgstyret etter den nye valgkretsinnndelingen:

Valgkrets	Opptellingskommune	Begrunnelse
1 Øst-Finmark	Tana	Ligger geografisk i sentrum av valgkretsen. Har opptellingsvalgstyret for dagens valgkrets 2.
2 Midt-Finmark	Karasjok	Hvis dagens ordning med telling videreføres, vil Karasjok være det naturlige alternativet. Kommunen ligger geografisk i sentrum av valgkretsen. Om en går for vårt vidtfavnende forslag har alle kommunene i kretsen langt over 30 i manntallet, og hver av kommunene i kretsen skal derfor telle stemmene selv. Kretsen trenger likevel et opptellingsvalgstyret (Karasjok) for endelig fintelling og godkjenning av stemmer og valg.
3 Nordvestområdet	Alta	Ligger geografisk i sentrum av valgkretsen. Har opptellingsvalgstyret for dagens valgkrets 6.
4 Troms	Tromsø	Ligger geografisk i sentrum av valgkretsen. Har opptellingsvalgstyret for dagens valgkrets 8.
5 Midt-Norge	Narvik	Ligger relativt geografisk i sentrum av valgkretsen og er opptellingsvalgstyret for dagens valgkrets 11.
6 Sørsameområdet	Steinkjer	Har opptellingsvalgstyret i dag for valgkrets 12. Har erfaring med opptelling av sametingsvalget.
7 Sør-Norge	Oslo	Har opptellingsvalgstyret i dag for valgkrets 13. Har et stort apparat til å gjennomføre opptelling.

5.5. Avslutning

Utvalget har vurdert en rekke måter for hvordan dagens system kan forbedres, men har kommet til at en uansett ikke vil få valgresultatet før tidligst fredag i valguken. Utvalget ønsker derfor at dagens hovedmodell for opptelling opphører og går i stedet samlet inn for endringer i valgoppgjøret som sikrer at valgresultatet kan foreligge på valgnatten. Forslaget går ut på at i kommuner med 30 eller flere i manntallet skal kommunene telle selv og rapportere resultatet elektronisk på valgkvelden. I kommuner med under 30 registrerte i manntallet skal det bare være anledning til å forhåndstemme. Siden forhåndstemmer skal være opptellingsvalgstyret i hende valgdagen, vil dette sikre at valgresultatet også for disse kommunene vil foreligge valgnatten. Dermed vil et samlet resultat for sametingsvalget kunne foreligge på valgnatten.

Litteratur

Agenda Utredning & Utvikling AS 2002: *De nye samene. Kvalitative intervju i to målgrupper*, Sametinget, Statskonsult og KRD.

Balinski, Michel L. og H. Peyton Young 1982. *Fair Representation. Meeting the Ideal of One Man, One Vote* New Haven: Yale University Press.

Benoit, Kenneth 2000. "Which Electoral Formula Is the Most Proportional? A New Look with New Evidence", *Political Analysis* 8: 381-388.

Bjerkli, Bjørn og Selle, Per (2003). "Samisk offentlighet og makt", i Bjørn Bjerkli og Per Selle (red.): *Samer, makt og demokrati*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Bjørklund, Tor 1999. *Et lokalvalg i perspektiv*. Oslo: Tano

Bowler, Shaun, David M. Farrell og R.T. Pettitt 2005. "Expert Opinion on Electoral Systems: So Which Electoral System is 'Best'?" *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 15: 3-19.

Christensen, Dag Arne, Rune Karlsen og Bernt Aardal 2004. *På vei til e-demokratiet? Forsøkene med elektronisk stemmegivning ved kommune- og fylkestingsvalget 2003*. Rapport 2004: 6. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.

Christensen, Dag Arne, Tor Midtbø, Hans-Erik Ringkjøb, Lars Svåsand og Jacob Aars 2004a. *Ny personvalgordning og hva så? En analyse av kommune- og fylkestingsvalget i 2003*. Rapport 8-04. Bergen: Rokkansenteret.

Colomer, Josep red. 2004. *Handbook of Electoral System Choice*. Basingstoke: Palgrave.

Hylland, Aanund 2001. "Personvalg – ved forholdstallsvalg basert på partilister", Vedlegg 8 i NOU 2001:3. *Velgere, valgordning, valgte*.

Elektronisk stemmegivning – utfordringer og muligheter. Rapport. Kommunal- og regionaldepartementet.

Innst. O. nr. 55 (2004-2005) Innstilling fra kommunalkomiteen om lov om endring i lov 12. juni 1987 nr. 56 om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven).

Innst. O.nr.102 (2002-2003) Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om lov om endringer i lov 28. juni 2002 nr. 57 om valg til fylkesting og kommunestyre (valgloven).

Innst. S. nr. 110 (2002-2003) Innstilling fra kommunalkomiteen om samepolitikken.

Karvonen, Lauri 2001. "Partival och personval", i Dag Anckar, Lauri Karvonen og Guy-Erik Isaksson, red. *Vägar förbi och igenom partier*. Stockholm: SNS Förlag.

Kostadinova, Tatiana 2007. "Ethnic and women's representation under mixed election systems", *Electoral Studies* (under trykking).

Lijphart, Arend 1994. *Electoral Systems and Party Systems. A Study of Twenty-Seven Democracies, 1945-1990*. Oxford: Oxford University Press.

Matland, Richard 1998. "Women's representation in national legislatures: developed and developing countries", *Legislative Studies Quarterly* 23: 109-125.

Narud, Hanne Marthe og Henry Valen 2007. *Demokrati og ansvar. Politisk representasjon i et flerpartisystem*. Oslo: Damm.

Norris, Pippa 2004. *Electoral Engineering. Voting Rules and Political Behavior*. Cambridge: Cambridge University Press.

NOU 1984: 18 Om samenes rettstilling.

NOU 2001:3 Velgere, valgordning, valgte.

Ot.prp. nr. 21 (2004-2005) Om lov om endring i lov 12. juni 1987 nr. 56 om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven).

Ot.prp. nr. 33 (1986-87) Om lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven).

Ot.prp. nr. 45 (2001-2002) Om lov om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre (valgloven).

Pettersen, Torunn (2006): "Etnisk identitet i offisiell statistikk – noen variasjoner og utfordringer generelt og i en samisk kontekst spesielt", i Vigdis Stordahl, red. *Samisk identitet: Kontinuitet og endring*. Dieđut (3) 2006. Guovdageaidnu/Kautokeino: Sámi Instituhtta.

Rasch, Bjørn Erik 2004. "Valg og demokrati", i Knut Midgaard og Bjørn Erik Rasch, red. *Demokrati – vilkår og virkninger*. Bergen: Fagbokforlaget.

Shugart, Matthew Soberg og Martin P. Wattenberg red. 2001. *Mixed-Member Electoral Systems. The Best of Both Worlds?* Oxford: Oxford University Press.

Taagepera, Rein og Matthew Soberg Shugart 1989. *Seats and Votes. The Effects and Determinants of Electoral Systems* New Haven: Yale University Press.

Aardal, Bernt 2002. "Electoral Systems in Norway", i Bernhard Grofman og Arend Lijphart, red. *The Evolution of Electoral and Party Systems in the Nordic Countries*. New York: Agathon Press.

Appendiks

Lov og forskrift med endringsforslag i uthevet skrift.

LOV 1987-06-12 nr 56: Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven)

Kapittel 1. Allmenne bestemmelser.

§ 1-1. Lovens formål.

Lovens formål er å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe i Norge kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

§ 1-2. Sametinget.

Den samiske folkegruppe skal ha et eget landsomfattende sameting valgt av og blant samene.

§ 1-3. Sametingets årsmelding.

Sametingets årsmelding sendes til Kongen.

§ 1-4. Statens økonomiske ansvar.

De særlige utgifter som påføres fylkeskommuner og kommuner ved valg til Sametinget dekkes av staten.

Kongen gir forskrift om gjennomføring av første ledd.

§ 1-5. Samisk språk

Samisk og norsk er likeverdige språk. De skal være likestilte språk etter bestemmelsene i kapittel 3. Tilføyd ved lov 21 des 1990 nr. 78.

§ 1-6. Det samiske flagget

Det samiske flagget er flagget godkjent av den 13. nordiske samekonferansen 15. august 1986.

Sametinget kan ved forskrift gi nærmere bestemmelser om bruken av det samiske flagget.
Tilføyd ved lov 11 april 2003 nr. 22.

Kapittel 2. Sametinget.

§ 2-1. Sametingets arbeidsområde og myndighet.

Sametingets arbeidsområde er alle saker som etter tingets oppfatning særlig berører den samiske folkegruppe.

Sametinget kan av eget tiltak reise og avgi uttalelse om alle saker innenfor sitt arbeidsområde. Det kan av eget tiltak også legge fram saker for offentlige myndigheter og private institusjoner m.v.

Sametinget kan delegeres myndighet til å forvalte de bevilgninger som bevilges til samiske formål over det årlige statsbudsjett. Departementet fastsetter reglement for Sametingets økonomiforvaltning.

Sametinget har beslutningsmyndighet når dette følger av andre bestemmelser i loven eller fastsatt på annen måte.

Endret ved lov 28 feb 1997 nr. 18.

§ 2-2. Innhenting av uttalelse fra Sametinget.

Andre offentlige organer bør gi Sametinget anledning til å uttale seg før de treffer avgjørelse i saker på Sametingets arbeidsområde.

§ 2-3. Valgmåte, valgtidspunkt og valgperiode.

Valg til Sametinget holdes som direkte valg.

Valget holdes som forholdsvalg når mer enn ett forslag til valgliste blir godkjent i en valgkrets. I andre tilfelle holdes valget som flertallsvalg.

Valget holdes på samme dag som *ordinære* stortingsvalg. ***For samer bosatt i kommuner med mindre enn 30 manntallsførte er det kun mulig å forhåndsstemme.***

Sametinget velges for et tidsrom av fire år. Valgperioden reknes fra første oktober i valgåret.

§ 2-4. Valgkretser og mandatfordeling.

Sametinget har 39 medlemmer. Ved valg til Sametinget velges **medlemmer** med varamedlemmer fra hver av de følgende valgkretser:

- Øst-Finnmark (Sør-Varanger, Nesseby, Vadsø, Vardø, Båtsfjord Tana, Berlevåg, Lebesby og Gamvik kommuner),**

2. Midt-Finnmark (Karasjok, Kautokeino og Porsanger kommuner),
3. Nordvestområdet (Nordkapp, Måsøy, Kvalsund, Hammerfest, Alta, Hasvik, Loppa, Skjervøy, Kvænangen og Nordreisa kommuner),
4. Troms (Kåfjord, Storfjord, Lyngen, Karlsøy, Tromsø, Balsfjord, Målselv, Bardu, Lenvik, Berg, Torsken, Tranøy og Sørreisa kommune),
5. Midt-Norge (Dyrøy, Salangen, Lavangen, Gratangen, Skånland, Ibestad, Harstad, Bjarkøy, Kvæfjord, Andøy, Øksnes, Bø, Sortland, Hadsel, Vågan, Vestvågøy, Flakstad, Moskenes, Værøy, Røst, Lødingen, Tjeldsund, Evenes, Narvik, Ballangen, Tysfjord, Hamarøy, Steigen, Sørfold, Bodø, Fauske, Saltdal, Gildeskål, Beiarn, og Meløy kommuner),
6. Sørsameområdet (kommunene i Nordland fylke fra og med Rana og Rødøy og sørover, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag fylker og Engerdal kommune i Hedmark fylke),
7. Sør-Norge (fylkene Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane, Hordaland, Rogaland, Vest-Agder, Aust-Agder, Telemark, Buskerud, Vestfold, Akershus, Østfold, Oppland, Hedmark (unntatt Engerdal kommune) og Oslo,

Valgkretsene tildeles først to mandater hver. Deretter fordeles de øvrige 25 mandatene forholdsmessig mellom kretsene på grunnlag av antall manntallsførte i kretsen. Krets 7 tildeles ikke flere mandater enn den forholdsmessige andel av det samlede antall mandater, uansett kretsens manntallsstørrelse. Kongen gir utfyllende bestemmelser om fordelingen av mandater på valgkretsene.

Endret ved lover 1 juni 2001 nr. 29 (i kraft 1 juni 2001 iflg. res. 1 juni 2001 nr. 625), 15 april 2005 nr. 19.

§ 2-5. Stemmerett.

Stemmerett ved valg til Sametinget har alle som har stemmerett ved kommunestyrevalg i kretsen, og som på valgdagen står innført i *Sametingets valgmanntall* i kretsen (jf. § 2-6).

§ 2-6. *Sametingets valgmanntall.*

Alle som avgir erklæring om at de oppfatter seg selv som same, og som enten

- a) har *hatt samisk som hjemmespråk under oppveksten*, eller
- b) har eller har hatt forelder, besteforelder eller oldeforelder med samisk som hjemmespråk, eller
- c) er barn av person som står eller har stått i manntallet

kan kreve seg innført i *Sametingets valgmanntall*.

Begjæring om innføring i *valgmanntallet* rettes til Sametinget.

Sametingets valgmanntall utarbeides av Sametinget på grunnlag av folkeregisteret, **valgmanntallet** ved siste valg og de krav om innføring eller strykning som er kommet i løpet av valgperioden. **Sametingets valgmanntall** skal føres kommunevis.

Når en person er innført i **valgmanntallet**, kan dette registreres i folkeregisteret. Denne registrering skal være tilgjengelig kun for den myndighet som har ansvaret for gjennomføring av valg til Sameting, eller etter samtykke fra Sametinget.

Sametingets valgmanntall kan føres ved hjelp av EDB.

Endret ved lover 28 feb 1997 nr. 18, 14 mai 2004 nr. 26.

§ 2-7. Valgbarhet og forslagsrett.

Valgbar til Sametinget er alle som er innført i **Sametingets valgmanntall** i kretsen. De som skal velges, må dessuten være innført i folkeregisteret som bosatt i kretsen på valgdagen. Personale ved Sametingets administrasjon er likevel ikke valgbare.

Forslagsrett i valgkretsene har alle som er innført i **Sametingets valgmanntall** i kretsen. Et forslag til valgliste må være underskrevet av minst **30** samer med forslagsrett.

En gruppe, parti eller liknende sammenslutning kan søke Sametinget om å bli registrert med et bestemt partinavn. Begjæring om registrering skal være ledsaget av underskrifter fra minst 200 personer som har stemme- og forslagsrett ved valg til Sametinget. Vedtak om registrering kan ikke påklages. Kongen kan gi nærmere bestemmelser om vilkårene og framgangsmåten ved registrering. Endret ved lov 28 feb 1997 nr. 18.

§ 2-8. Plikt til å motta valg, fritaksgrunner og møteplikt.

Alle som har rett til å stille til valg til Sametinget, har plikt til å motta valget med mindre de blir fritatt etter reglene i andre ledd.

Rett til å kreve seg fritatt for valg har alle som

- a. har fylt seksti år innen valgårets utløp, eller
- b. har gjort tjeneste som medlem av Sametinget de siste fire år, eller
- c. overfor Sametingets valgnevnd godtgjør at de ikke vil kunne skjøtte sine plikter som medlem av Sametinget uten uforholdsmessig vanskelighet.

Person som er valgt som medlem av Sametinget eller organ nedsatt av Sametinget, plikter å delta i Sametingets eller respektive organs møter med mindre det foreligger gyldig forfall.

Arbeidstaker har krav på fri fra arbeid i det omfang det er nødvendig på grunn av pliktene i Sametinget eller i det organ vedkommende er oppnevnt medlem i.

Endret ved lover 28 feb 1997 nr. 18, 1 juni 2001 nr. 29 (i kraft 1 juni 2001 iflg. res. 1 juni 2001 nr. 625).

§ 2-9. Fritak og uttreden i valgperioden.

Medlemmer av Sametinget som ikke kan skjømte sine plikter i vervet uten uforholdsmessig vanskelighet, kan av Sametinget etter søknad fritas fra vervet for en bestemt tid eller for resten av valgperioden.

Medlemmer som mister stemmeretten etter grunnloven § 53, eller som blir ansatt i Sametingets administrasjon, trer ut av Sametinget for resten av valgperioden.

§ 2-10. Valgmyndighet.

Sametinget er øverste valgmyndighet ved valg til Sametinget.

§ 2-11. Utfyllende bestemmelser om valget.

Kongen gir utfyllende bestemmelser om valg til Sametinget.

§ 2-12. Sametingets administrasjon, organisering og saksbehandling.

Sametinget skal ha en egen administrasjon. Personalet ved administrasjonen ansettes av Sametinget.

Sametingets ansatte personell skal være underlagt den lovgivning som gjelder for statens tjenestemenn så langt det passer.

Sametinget kan opprette de styrer, råd eller utvalg som Sametinget finner hensiktsmessig og, såfremt ikke annet fremgår, delegere myndighet til disse.

Beslutningsmyndighet i henhold til §§ 2-9, 2-10 og 2-14 kan ikke delegeres.

Enkeltvedtak fattet av styre, råd eller utvalg oppnevnt av Sametinget, kan i samsvar med forvaltningslovens bestemmelser påklages til Sametinget eller særskilt klagenemnd oppnevnt av Sametinget.

Endret ved lov 28 feb 1997 nr. 18.

§ 2-13. Forhandlingsspråk.

Under møter i Sametinget har alle rett til å tale samisk eller norsk etter eget ønske.

§ 2-14. Forretningsorden.

Sametinget gir bestemmelser om sammenkalling og arbeidsordningen i Sametinget.

§ 2-15. Medlemmer av Sametinget som utøver sitt verv på fulltid, har rett til pensjon etter en egen pensjonsordning. Kongen kan i forskrift bestemme at også andre medlemmer av Sametinget skal ha rett til pensjon.

Kongen gir nærmere forskrift om beregningen av pensjonsrettighetene og om gjennomføringen av pensjonsordningen.

Tilføyd ved lov 15 juni 2001 nr. 69.

Kapittel 3. Samisk språk.

§ 3-1. Definisjoner

I dette kapitlet menes med:

1. forvaltningsområdet for samisk språk: de kommunene som Kongen i forskrift har fastsatt at skal inngå i forvaltningsområdet for samisk språk,
2. offentlige organ: ethvert organ for stat og kommune,
3. lokalt offentlig organ i forvaltningsområdet: ethvert kommunalt, fylkeskommunalt og statlig organ som har en tjenestekrets som omfatter en kommune eller en del av en kommune i forvaltningsområdet for samisk språk,
4. regionalt offentlig organ i forvaltningsområdet: ethvert fylkeskommunalt og statlig organ som har en tjenestekrets som helt eller delvis omfatter flere av kommunene i forvaltningsområdet for samisk språk, men som likevel ikke er landsomfattende.

Tilføyd ved lov 21 des 1990 nr. 78, endret ved lov 17 juni 2005 nr. 99 (i kraft 1 jan 2006 iflg. res. 17 juni 2005 nr. 656).

§ 3-2. Oversettelse av regler. Kunngjøringer og skjema

Lover og forskrifter av særlig interesse for hele eller deler av den samiske befolkning, skal oversettes til samisk.

Kunngjøringer fra offentlige organ som særlig retter seg mot hele eller deler av befolkningen i forvaltningsområdet, skal skje både på samisk og norsk.

Skjema til bruk overfor et lokalt eller regionalt offentlig organ i forvaltningsområdet skal foreligge både på samisk og norsk. Kongen gir nærmere regler om iverksetting av denne bestemmelsen.

Tilføyd ved lov 21 des 1990 nr. 78.

§ 3-3. Rett til svar på samisk

Den som henvender seg på samisk til et lokalt offentlig organ i forvaltningsområdet, har rett til svar på samisk. Dette gjelder likevel ikke ved muntlige henvendelser til tjenestemenn som utfører oppdrag utenfor organets kontor.

Den som henvender seg skriftlig på samisk til et regionalt offentlig organ i forvaltningsområdet, har rett til skriftlig svar på samisk. Kongen kan i særlige tilfeller gjøre unntak for bestemte regionale offentlige organ.

Tilføyd ved lov 21 des 1990 nr. 78 (i kraft 1 jan 1993).

§ 3-4. Utvidet rett til bruk av samisk i rettsvesenet

For domstoler med embetskrets som helt eller delvis omfatter forvaltningsområdet, gjelder i tillegg følgende regler om bruk av samisk:

1. Enhver har rett til å inngi prosesskrifter med bilag, skriftlige bevis eller andre skriftlige henvendelser på samisk. Skal domstolen formidle henvendelsen til en motpart, sørger den for oversettelse til norsk. Oversettelse kan unnlates dersom motparten samtykker.
2. Enhver har rett til å henvende seg muntlig til domstolen på samisk dersom rettergangslovgivningen gir adgang til muntlig istedenfor skriftlig henvendelse. Har domstolen plikt til å nedtegne henvendelsen, kan den som fremmer henvendelsen, kreve at nedtegnelsen skjer på samisk. Et slikt krav bryter ingen frist. Nr. 1 andre og tredje punktum gjelder tilsvarende.
3. Enhver har rett til å tale samisk i rettsmøter. Skal noen som ikke kan samisk delta i forhandlingene, brukes en tolk som retten har oppnevnt eller godkjent.
4. Når en part begjærer det, kan rettens formann bestemme at forhandlingsspråket skal være samisk. Nr. 3 andre punktum gjelder tilsvarende.
5. Er forhandlingsspråket samisk, kan rettens formann bestemme at også rettsboken skal føres på samisk. Domstolen sørger for oversettelse til norsk.
6. Domstolen sørger for at rettsbøker som er skrevet på norsk, oversettes til samisk når en part krever det. Et slikt krav bryter ingen frist.

For politi og påtalemyndighet med tjenestekrets som helt eller delvis omfatter forvaltningsområdet, gjelder i tillegg følgende regler om bruk av samisk:

1. Enhver har rett til å tale samisk i avhør på organets kontor.
2. Enhver har rett til å bruke samisk ved muntlig anmeldelse og rettsmiddelerklæring.

For kriminalomsorgens anstalter i Troms og Finnmark gjelder i tillegg følgende regler om bruk av samisk:

1. § 3-5 gjelder tilsvarende for innsatte.
2. Innsatte har rett til å bruke samisk overfor hverandre og overfor sine pårørende.
3. Innsatte har rett til å bruke samisk ved muntlig rettsmiddelerklæring til fengselsmyndigheten.

Tilføyd ved lov 21 des 1990 nr. 78, endret ved lov 20 juni 2003 nr. 45 (i kraft 1 juli 2003 iflg. res. 20 juni 2003 nr. 712).

§ 3-5. Utvidet rett til bruk av samisk i helse- og sosialsektoren

Den som ønsker å bruke samisk for å ivareta egne interesser overfor lokale og regionale offentlige helse- og sosialinstitusjoner i forvaltningsområdet, har rett til å bli betjent på samisk.

Tilføyd ved lov 21 des 1990 nr. 78.

§ 3-6. Individuelle kirkelige tjenester

Enhver har rett til individuelle kirkelige tjenester på samisk i Den norske kirkes menigheter i forvaltningsområdet.

Tilføyd ved lov 21 des 1990 nr. 78.

§ 3-7. Rett til utdanningspermisjon

Tilsatte i et lokalt eller regionalt offentlig organ i forvaltningsområdet har rett til permisjon med lønn for å skaffe seg kunnskap i samisk når organet har behov for slik kunnskap. Retten kan gjøres avhengig av at den tilsatte forplikter seg til å arbeide for organet en viss tid etter utdanningen. Kongen gir nærmere regler om gjennomføringen av disse bestemmelsene.

Tilføyd ved lov 21 des 1990 nr. 78.

§ 3-8. Rett til opplæring i samisk

Enhver har rett til opplæring i samisk. Kongen kan gi nærmere regler om gjennomføringen av denne bestemmelsen.

For opplæring i og på samisk gjelder reglene i og i medhold av lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova).

Tilføyd ved lov 21 des 1990 nr. 78. Endret ved lov 17 juli 1998 nr. 61 (i kraft 1 aug 1999 iflg. res. 27 nov 1998 nr. 1096).

§ 3-9. Samisk i den kommunale forvaltning

Kommunestyret kan bestemme at samisk skal være likestilt med norsk i hele eller deler av den kommunale forvaltning.

Tilføyd ved lov 21 des 1990 nr. 78.

§ 3-10. Utvidelse av bestemmelsenenes virkeområde

Kongen kan fastsette at bestemmelsene i dette kapitlet som er begrenset til lokale eller regionale offentlige organ i forvaltningsområdet, helt eller delvis også skal gjelde for andre offentlige organ eller for private rettssubjekt når de treffer vedtak på vegne av stat eller kommune.

Tilføyd ved lov 21 des 1990 nr. 78.

§ 3-11. Klage

Dersom et offentlig organ ikke følger bestemmelsene i dette kapitlet, kan den som saken direkte gjelder, klage til det organet som er nærmest overordnet det organet klagen angår. Fylkesmannen er klageinstans når klagen angår kommunale eller fylkeskommunale organ.

Også landsomfattende samiske organisasjoner og landsomfattende offentlige organer med oppgaver av særlig betydning for hele eller deler av den samiske befolkningen, har klagerett i slike saker. Det samme gjelder i saker hvor ingen enkeltperson er særskilt berørt.

Tilføyd ved lov 21 des 1990 nr. 78.

§ 3-12. Organisering av samisk språkarbeid

Sametinget skal arbeide for vern og videre utvikling av samiske språk i Norge.

Sametinget utarbeider hvert fjerde år en rapport til Kongen om situasjonen for samiske språk i Norge.

Tilføyd ved lov 21 des 1990 nr. 78, endret ved lov 13 des 2002 nr. 81 (i kraft 1 jan 2003 iflg. res. 13 des 2002 nr. 1394).

Kapittel 4. Overgangsregler og ikrafttredelse.

Tidligere kapittel 3, endret til 4 ved lov 21 des 1990 nr. 78.

§ 4-1. Overgangsregler.

Sametinget er en videreføring av Norsk sameråd. Sametinget trer inn i alle funksjoner, rettigheter og plikter til Norsk sameråd.

Kongen gir regler om sammenkalling av og arbeidsordningen i Sametinget. Disse regler gjelder inntil Sametinget fastsetter forretningsorden i medhold av § 2-14.

Endret ved lov 21 des 1990 nr. 78 (tidligere § 3-1).

§ 4-2. Ikrafttredelse.

Loven trer i kraft fra det tidspunkt¹ Kongen bestemmer.

Endret ved lov 21 des 1990 nr. 78 (tidligere § 3-2).

¹ Med res. 24 feb 1989 nr. 101 ble loven satt i kraft straks.

Forskrift om valg til Sametinget

Kapittel 1. Forskriftens formål og virkeområde

§ 1. Forskriftens formål

Formålet med forskriften er å legge forholdene til rette slik at den samiske befolkningen ved frie, direkte og hemmelige valg skal kunne velge sine representanter til Sametinget.

§ 2. Forskriftens virkeområde

Denne forskriften gjelder ved valg av representanter til Sametinget.

Kapittel 2. Stemmerett og manntall

§ 3. Stemmerett

Stemmerett ved valg til Sametinget har alle som har stemmerett ved kommunestyrevalg i kretsen, og som på valgdagen står innført i **Sametingets valgmanntall** i kretsen.

§ 4. Sametingets valgmanntall

(1) Sametingets valgmanntall, heretter kalt valgmanntallet, skal føres kommunevis.

(2) **Valgmanntallet** utarbeides i de år det er sametingsvalg. Til grunn legges folkeregisteret i kommunen, **valgmanntallet** ved siste valg og de begjæringer om innføring eller strykning som er kommet inn senest 31. mai i valgåret. Folkeregistermyndigheten har ansvar for at Sametinget får de folkeregisteropplysninger som er nødvendige for utarbeidelse av **valgmanntallet**.

(3) Stemmeberettigede samer som er registrert med bostedsadresse i Norge, skal føres inn i **valgmanntallet** i den kommunen der de var folkeregisterført som bosatt den 31. mai i valgåret.

(4) Stemmeberettigede samer på Svalbard og Jan Mayen skal føres inn i **valgmanntallet** i den kommunen der de sist var folkeregisterført som bosatt.

(5) Stemmeberettigede norske samer som er bosatt utenfor Norge, skal føres inn i **valgmanntallet** i den kommunen der de sist var folkeregisterført som bosatt. Dette gjelder bare dersom de ved valget i 1997 eller 2001 stod innført i samemanntallet. Utenlandsboende norske samer som ikke oppfyller disse vilkårene, må søke om å bli innført i **valgmanntallet**. Søknaden må inneholde forsikring om at søkeren fortsatt er norsk statsborger dersom vedkommende ikke har vært registrert som bosatt i riket noen gang i løpet av de siste ti år før valgdagen.

(6) Samer som er ansatt i diplomatiet eller konsulatvesenet og deres husstand skal føres inn i **valgmanntallet** i den kommunen der de sist var registrert som bosatt. Dersom de ikke noen gang har vært folkeregisterført som bosatt i Norge, skal de føres inn i valgmanntallet i Oslo.

§ 5. Innføring i Sametingets valgmanntall

(1) Innføring i **valgmanntallet** skjer i henhold til same-loven § 2-6. Begjæring om innføring i **valgmanntallet** må ha blitt mottatt av Sametinget senest 31. mai i valgåret for at begjæringen skal få virkning ved valget, med mindre vedkommende kan bli innført i medhold av § 10 bokstav c) eller d).

(2) Sametinget kan fastsette skjema som kan benyttes ved begjæring om innføring i **valgmanntallet**.

§ 6. Sametingets ansvar for å føre **valgmanntall**

Sametinget lar utarbeide **valgmanntall** for den enkelte kommune og sender det til vedkommende samevalgstyre så snart det lar seg gjøre.

§ 7. Kunngjøring om manntallsføringen

Senest 30. april i valgåret skal Sametinget kunngjøre opplysning om at de som anser seg stemmeberettigede etter § 3, innen 31. mai kan sende melding til Sametinget med begjæring om å bli innført i **valgmanntallet**. Velger som var innført i **valgmanntallet** i 1997 eller 2001 trenger ikke søke om innføring. Kunngjøringen skal også inneholde opplysning om at den som oversitter fristen ikke kan delta ved valget, med mindre vedkommende kan bli manntallsført i medhold av § 10 bokstav c) eller d). I kunngjøringen skal det også opplyses at de som ønsker seg innført i **valgmanntallet**, kan få skjema for begjæring om slik innføring ved henvendelse til Sametinget.

§ 8. Utlegging av **Sametingets valgmanntall**

(1) Samevalgstyret skal legge **valgmanntallet** ut til offentlig ettersyn så snart det lar seg gjøre. Manntallet skal ligge ute til valgdagen.

(2) Samevalgstyret kunngjør tid og sted for utleggingen og opplyser også om adgangen til og fremgangsmåten for å kreve feil rettet. Kunngjøring kan unnlates dersom det ikke er registrert noen personer i **Sametingets valgmanntall** i kommunen. I kommuner der lokale forhold tilsier det, kan kunngjøring skje i form av direkte meddelelse til hver enkelt som er innført i manntallet.

§ 9. Krav om retting og oppdatering av **Sametingets valgmanntall**

(1) Den som mener at vedkommende selv eller noen annen uriktig er blitt innført i eller utelatt fra **Sametingets valgmanntall** i kommunen, kan kreve at Sametinget retter opp feilen. Kravet skal være skriftlig og begrunnet.

(2) Sametinget kan oppdatere **valgmanntallet** så lenge det er praktisk mulig.

(3) Sametinget skal ikke føre noen inn i eller ut av **valgmanntallet** hvis vedkommende derved blir manntallsført i mer enn en kommune, eller ikke blir innført i noen kommune. I slike tilfeller skal Sametinget ikke oppdatere **valgmanntallet** uten å forsikre seg om at **valgmanntallet** i den andre kommunen blir oppdatert tilsvarende.

(4) Sametinget skal ikke føre en velger inn i manntallet i en kommune dersom vedkommende allerede er manntallsført i en annen kommune og har avgitt forhåndsstemme til denne kommunen.

§ 10. Grunnlag for oppdatering av **Sametingets valgmanntall** etter 31. mai

Oppdatering i samemanntallet etter 31. mai kan bare skje på bakgrunn av følgende forhold:

- a) Krav om retting av feil, oppdaget feil eller klage.
- b) Flyttemelding som ikke ble registrert før **valgmanntallet** ble skrevet ut, men som er mottatt av folkeregistermyndigheten innen skjæringsdatoen 31. mai. Vedkommende skal føres inn i **valgmanntallet** i tilflyttingskommunen og strykes fra **valgmanntallet** i fraflyttingskommunen.
- c) Søknad om innføring i **valgmanntallet** fra samer bosatt i utlandet.
- d) Søknad om innføring i **valgmanntallet** fra samer som har flyttet tilbake til Norge. Vedkommende skal føres inn i **valgmanntallet** i tilflyttingskommunen. Dersom tilflyttingskommunen er en annen kommune enn den vedkommende var registrert som bosatt i på utflyttingstidspunktet, skal melding også sendes tidligere bostedskommune. Dersom vedkommende allerede er innført i **valgmanntallet** i denne kommunen, skal vedkommende strykes på grunnlag av meldingen.
- e) Søknad om innføring i **valgmanntallet** mottatt av Sametinget innen skjæringsdatoen 31. mai, men som ikke ble registrert før utkastet til valgmanntall ble skrevet ut.
- f) Melding om dødsfall. Vedkommende skal strykes fra **valgmanntallet**, **men har vedkommende avgitt gyldig forhåndsstemme skal den godkjennes. (???)**
- g) Melding om at utenlandske statsborgere som ellers ville fylt stemmerettsvilkårene på valgdagen, har flyttet ut av landet etter 31. mai. Vedkommende skal strykes fra **valgmanntallet**.

§ 11. Underretninger om endringer i **Sametingets valgmanntall**

Sametinget skal snarest sende melding til den som blir berørt av oppdateringer i **valgmanntallet** foretatt på grunnlag av søknad om innføring, krav om retting eller oppdaget feil. Står den som blir innført allerede i **valgmanntallet** i en annen kommune, skal underretning om innføringen straks

sendes til samevalgstyret der, i tillegg til samevalgstyret i den kommunen der velgeren blir innført i manntallet.

§ 12. Tilgang til manntallseksemplar

(1) Alle som stiller liste ved valget har uten omkostninger rett til ett eksemplar av **valgmanntallet**. Krav om manntallseksemplarer må fremsettes for Sametinget innen den frist Sametinget har satt.

(2) Forslagstillerne kan få tilgang til flere manntalleksemplarer og også oppgaver over bestemte grupper av velgere, dersom de selv bærer de ekstra omkostningene knyttet til dette.

(3) Manntallsavskrifter og eventuelt annet materiell som bygger på **valgmanntallet**, kan bare brukes til politiske formål og skal ikke overlates utenforstående med mindre formålet er politisk bearbeiding. Det er ikke adgang til å koble **Sametingets valgmanntall** til andre offentlige registre.

(4) Sametinget skal holde oversikt over utleverte manntallseksemplarer og se til at alle blir levert tilbake til Sametinget innen to år.

§ 13. Valgkort

Sametinget utsteder valgkort til alle stemmeberettigede som er innført i **valgmanntallet** og som har bostedsadresse innenriks (unntatt Svalbard og Jan Mayen).

Kapittel 3. Valgbarhet og plikt til å ta imot valg

§ 14. Valgbarhet

Valgbar til Sametinget og pliktig til å ta imot valget er enhver som er innført i **Sametingets valgmanntall** i valgkretsen og som står innført i folkeregisteret som bosatt i en av kommunene i valgkretsen på valgdagen, og som ikke er utelukket eller fritatt.

§ 15. Utelukkelse fra valg

(1) Personalet ved Sametingets administrasjon er utelukket fra valg til Sametinget.

(2) Om en person er utelukket fra valg til Sametinget, avhenger av om vedkommende innehar stillingen på valgdagen.

§ 16. Rett til å kreve fritak

(1) Rett til å kreve seg fritatt for valg til Sametinget har

- a) den som har fylt 60 år innen valgårets utløp,
- b) den som har gjort tjeneste som medlem av Sametinget de siste fire år,
- c) den som overfor Sametingets valgnemnd godtgjør at han/hun ikke vil kunne skjøtte sine plikter som medlem av Sametinget uten uforholdsmessig vanskelighet, og
- d) den som er medlem av en organisasjon (en gruppe, et parti eller en liknende sammenslutning) som er registrert etter § 19, når vedkommende er ført opp som kandidat på et listeforslag som ikke er fremsatt av denne organisasjonen.

(2) Kandidater som er satt opp på listeforslag må søke om fritak innen den frist Sametingets valgnemnd setter, ellers tapes retten til å strykes av listeforslaget.

(3) En valgt representant eller vararepresentant som ikke plikter å motta valget, må sende skriftlig melding om valget mottas eller ikke, innen tre dager etter å ha mottatt melding fra Sametingets valgnemnd. Ellers anses valget mottatt.

Kapittel 4. Valgorganene

§ 17. Samevalgstyre. Stemmestyre

(1) *I hver kommune skal det være et samevalgstyre som velges av kommunestyret selv. De valgstyrene som er oppnevnt i medhold av valgloven § 4-1, kan også fungere som kommunens samevalgstyre. Kommunestyret avgjør selv om det skal opprettes særskilt samevalgstyre i tillegg til valgstyret.*

(2) De stemmestyre som er oppnevnt i medhold av valgloven § 4-2, skal også fungere ved stemmegivningen til sametingsvalget.

§ 18. Sametingets valgnemnd

(1) Sametingets valgnemnd har ansvar for forberedelse og avvikling av valget. Sametingets valgnemnd skal bestå av minimum fem medlemmer med varamedlemmer og oppnevnes av Sametinget.

Medlemmene og varamedlemmene skal være samer med stemmerett ved sametingsvalget.

(2) Valgnemndas leder fastsetter møtested for og innkaller til det første møtet i valgnemnda.

(3) Sametingets valgnemnd er kun pålagt å utføre de gjøremål som følger av reglene i sameloven og denne forskriften. Sametingets administrasjon fungerer som nemndas sekretariat.

Kapittel 5. Registrering av samepolitiske organisasjoner

§ 19. Registreringsmyndigheten. Virkninger av registreringen

- (1) En organisasjon (en gruppe, et parti eller en liknende sammenslutning) som oppfyller vilkårene i § 20, kan søke Sametinget om å bli registrert med et bestemt navn.
- (2) Registrering hos Sametinget innebærer at organisasjonen får enerett til å stille valglister til sametingsvalget under det registrerte navnet.
- (3) Sametinget skal føre register over de navn som blir registrert i medhold av reglene i denne forskriften.
- (4) Sametingets avgjørelser i saker om registrering av navn kan ikke påklages.

§ 20. Vilkår for registrering hos Sametinget

- (1) For at et navn skal kunne bli registrert hos Sametinget, må navnet ikke kunne forveksles med navnet på
  - a) annen samepolitisk organisasjon registrert hos Sametinget eller
  - b) annet parti registrert i Partiregisteret, jf. valgloven kapittel 5.
- (2) Når særlige grunner foreligger, kan Sametinget også ellers nekte å registrere navn.
- (3) Sammen med søknaden skal organisasjonen legge ved følgende dokumentasjon:
  - a) stiftelsesprotokoll for organisasjonen,
  - b) opplysning om hvem som er valgt til medlemmer i organisasjonens utøvende organ, og som har fullmakt til å representere organisasjonen i saker etter denne forskriften,
  - c) vedtekt som fastsetter hvilket organ i organisasjonen som velger organisasjonens utøvende organ, og
  - d) underskrift fra minst 200 personer med stemmerett ved sametingsvalg om at de ønsker navnet registrert. Den som avgir erklæring, må ha nådd stemmerettsalderen innen utløpet av det kalenderår søknaden fremsettes. Settes søknaden frem mindre enn ett år før et valg, er det tilstrekkelig at stemmerettsalderen er nådd innen utløpet av valgåret. Av erklæringen skal fremgå navnet, fødselsdatoen og adressen til den som har avgitt den. Erklæringen skal være egenhendig

underskrevet og være datert av den som har avgitt den. Ingen erklæring skal være mer enn ett år eldre enn søknaden.

(4) Søknaden må ha blitt journalført hos Sametinget innen 2. januar i valgåret for at registreringen skal kunne få virkning ved valget.

Endret ved forskrift 27 april 2005 nr. 364.

§ 21. Om fremsetting av søknaden. Krav til underskrift

(1) Sametinget er registerfører.

(2) Søknad om registrering av navn skjer på skjema utferdiget av Sametinget.

(3) Sametinget utferdiger skjema til bruk for innsamling av erklæringer til støtte for registrering av navn. Navnet skal fremgå av det skjema der støtteerklæringer gis. Skjemaet skal i tillegg ha rubrikk for navn, fødselsdato, postadresse, signatur og dato. Signaturene skal være skrift på papir. Før innsending av søknaden bør erklæringene nummereres fortløpende. Skjema med støtteerklæringer er unntatt offentlighet, jf. offentlighetsloven § 5a og forvaltningsloven § 13 første ledd nr. 1.

(4) Ved søknader eller meldinger til Sametinget kreves skriftlig erklæring fra en kontaktperson om at de opplysninger som meldes, er riktige.

§ 22. Endring av registrert navn. Sammenslåing av registrerte organisasjoner under nytt navn

(1) En registrert organisasjon kan søke om å få endre det registrerte navnet. Bestemmelsene i § 20 gjelder tilsvarende. Til erstatning for stiftelsesprotokoll skal det legges ved protokoll fra det møtet hvor det ble vedtatt å endre navnet. Hvis organisasjonen fikk minst **60** stemmer i en valgkrets eller minst **200** stemmer i hele landet ved siste sametingsvalg, gjelder ikke bestemmelsene i § 20 tredje ledd bokstav d.

(2) Hvis to eller flere registrerte organisasjoner slår seg sammen og søker registrering under nytt navn, anses det som søknad om navneendring. Til erstatning for stiftelsesprotokoll skal det legges ved protokoll fra det møtet hvor det ble vedtatt å slå organisasjonene sammen og å søke registrering under et nytt navn. Hvis en av organisasjonene fikk minst **60** stemmer i en valgkrets eller minst **300** stemmer i hele landet ved siste sametingsvalg, gjelder ikke bestemmelsene i § 20 tredje ledd bokstav d.

§ 23. Avregistrering. Når et registrert navn blir fritt

(1) Virkningen av registreringen opphører og det registrerte navnet blir fritt når organisasjonen ikke har stilt liste i noen valgkrets ved to følgende sametingsvalg. Navnet skal da strykes fra Sametingets register.

(2) Det samme gjelder fire år etter at organisasjonen er oppløst eller har skiftet navn.

§ 24. Opplysninger om hvem som sitter i organisasjonens utøvende organ

(1) Registrerte organisasjoner skal ved endring av tidligere registrerte opplysninger, sende melding til Sametinget om hvem som er medlemmer av organisasjonens utøvende organ. Som dokumentasjon skal det legges ved protokoll fra det møtet der valg av nytt utøvende organ ble avholdt.

(2) Innen 15. oktober i året før valgåret skal Sametinget sende melding til organisasjonene og informere om hvilke opplysninger som er registrert om organisasjonen. Organisasjonene skal samtidig underrettes om at fristen for å melde inn nye opplysninger eller bekreftelse på de registrerte opplysninger om sammensetningen av organisasjonens utøvende organ med virkning for valget er 2. januar i valgåret. Melding om endringer i organisasjonens utøvende organ som mottas etter 2. januar, men før 31. mars i valgåret, kan legges til grunn for oppdatering av Sametingets register.

(3) Ved forberedelsene av sametingsvalget skal valgmyndighetene legge til grunn de opplysninger som er registrert hos Sametinget per 31. mars i valgåret.

Endret ved forskrift 27 april 2005 nr. 364.

§ 25. Opplysninger som skal registreres. Offentlighet. Underretning

(1) Dersom det foreligger motstridende opplysninger i en sak om registrering, avgjør Sametinget hvilke opplysninger som skal legges til grunn for registreringen. Sametinget skal påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes.

(2) Sametingets register skal inneholde opplysninger om organisasjonens navn, adresse, kontaktperson og hvem som er medlemmer av organisasjonens utøvende organ. For personer som registreres som kontaktperson og medlem av det utøvende organ, skal registeret inneholde opplysning om navn, bostedsadresse og fødselsnummer eller D-nummer. Alle opplysninger i registeret er offentlige med unntak av opplysninger om fødselsnummer og D-nummer og bostedsadressene til medlemmene av organisasjonens utøvende organ.

(3) Innsender skal ha underretning om opplysninger som registreres på organisasjonen hos Sametinget. Underretning om vedtak knyttet til organisasjonens navn eller sammensetning av organisasjonens utøvende organ skal også sendes til dem som var registrert som medlemmer av organisasjonens utøvende organ på det tidspunkt søknad eller melding om endring ble journalført hos Sametinget.

Endret ved forskrift 27 april 2005 nr. 364.

§ 26. Kunngjøring av vedtak

(1) Sametinget skal kunngjøre vedtak om registrering av nye navn, om sammenslåing av organisasjoner og om sletting av navn. Kunngjøring skjer på Sametingets sider på Internett.

(2) De andre registrerte organisasjonene skal varsles særskilt om registrering av nye navn.

Kapittel 6. Listeforslagene og behandlingen av disse

§ 27. Kunngjøring

Sametingets valgmennd skal senest den 28. februar i valgåret kunngjøre en oppfordring til de stemmeberettigede om å sende inn forslag til valgliste. Kravene til valgliste skal fremgå av kunngjøringen.

§ 28. Krav til listeforslaget

(1) Fristen for innlevering av listeforslag er 31. mars i valgåret. Listeforslaget anses for innlevert når det er kommet inn til Sametinget. Samme parti eller gruppe kan bare stille én liste i hver valgkrets.

(2) Listeforslaget må oppfylle følgende vilkår:

- a) Det må angi at det gjelder sametingsvalget.
- b) Det må ha en overskrift som angir det parti eller den gruppe som har fremsatt forslaget, og hvilken valgkrets det gjelder. Hvis listeforslaget er satt frem av en organisasjon som er registrert hos Sametinget, skal overskriften være enslydende med det registrerte navnet. Overskriften må ellers ikke kunne forveksles med navnet på et registrert politisk parti, registrert samepolitisk organisasjon eller med overskriften på andre listeforslag i valgkretsen.
- c) Det må være utfylt i rekkefølge med navnene på *minst* ni kandidater som er valgbare i kretsen, *men ikke flere en dobbelt så mange som det samlede antall mandater i den aktuelle valgkretsen ved neste sametingsvalg*. Sametinget kan bestemme at hvert kjønn skal være representert med minst 40 prosent blant de foreslåtte kandidatene på hver liste. Slikt vedtak må

være truffet senest 15. desember året før valgåret. Kandidatene må ikke være felles med kandidater på andre listeforslag som gjelder sametingsvalget. Kandidatene skal være oppført med fornavn, etternavn, og fødselsår. Opplysning om kandidatenes stilling eller bosted kan påføres. Dette skal gjøres hvis det er nødvendig for å unngå forveksling av kandidatene på listen. Dersom opplysning om kandidatenes stilling og/eller bosted påføres listeforslaget, skal dette gjøres for alle kandidatene på listen. På felleslister kan forslagstillerne opplyse om de enkelte kandidatenes tilhørighet i forhold til de ulike gruppene som står bak forslaget.

- d) Det må være underskrevet av minst **30** samer som er innført i samemanntall i kretsen. Utgår listeforslaget fra en organisasjon som er registrert hos Sametinget, og som ved forrige sametingsvalg fikk en oppslutning på minst **60** stemmer i en valgkrets eller minst **300** stemmer i hele landet, er det tilstrekkelig at listeforslaget er underskrevet av minst to av styremedlemmene i organisasjonens lokalavdeling i valgkretsen. Det samme gjelder for organisasjoner som er blitt registrert hos Sametinget etter forrige sametingsvalg. Hvis en registrert organisasjon stiller listeforslag sammen med en uregistrert gruppe, gjelder likevel første punktum. Underskriftene på andre listeforslag enn de som går inn under annet og tredje punktum skal være skrift på papir.
- e) Det må inneholde navn på en tillitsvalgt og en vararepresentant blant dem som har skrevet under på listeforslaget. Disse skal ha myndighet til å forhandle med Sametingets valgnemnd om endringer på listeforslaget. Når et listeforslag fra en registrert organisasjon er underskrevet av to av lokalavdelingens styremedlemmer, anses disse å være tillitsvalgt og vararepresentant. Når et listeforslag som ikke omfattes av forrige punktum ikke angir hvem som er tillitsvalgte, anses de to øverste underskriverne å være tillitsvalgt og vararepresentant.
- f) Listeforslaget bør inneholde navn på et visst antall personer blant dem som har underskrevet på listeforslaget, som skal fungere som tillitsutvalg med myndighet til å trekke listeforslaget tilbake. Når et listeforslag utgår fra en registrert organisasjon, anses lokalavdelingens styre å utgjøre tillitsutvalget. På andre listeforslag anses de fem øverste underskriverne å utgjøre tillitsutvalget og de tre neste vararepresentanter.

(3) Listeforslaget skal ikke inneholde annen type informasjon til velgerne enn det som fremgår av denne paragrafen.

§ 29. Vedlegg til listeforslaget

Listeforslaget skal ha følgende vedlegg:

- a) En oversikt over kandidatenes fødselsdato.
- b) En oversikt over fødselsdato og bostedsadresse til dem som har skrevet under på listeforslaget.

- c) Dersom en kandidat ikke er innført i folkeregisteret som bosatt i valgkretsen når listeforslaget innleveres, må det ligge ved en erklæring fra kandidaten om at vedkommende vil være valgbar på valgdagen.
- d) Dersom en kandidat ikke er valgbar på grunn av sin stilling, må det ligge ved en erklæring fra kandidaten om at vedkommende vil ha fratrudd stillingen på valgdagen.

§ 30. Underskrifter på listeforslag. Taushetsplikt

Opplysning om hvem som har underskrevet på et listeforslag etter § 28 annet ledd bokstav d første punktum er underlagt taushetsplikt og skal ikke gis ut, jf. forvaltningsloven § 13 første ledd nr. 1 og § 21 tredje ledd i denne forskriften. Opplysning om hvem som er tillitsvalgte for listeforslaget er offentlig.

§ 31. Tilbakekalling av listeforslag

Et innlevert listeforslag kan kalles tilbake av tillitsutvalget. Erklæring om tilbakekalling må være innlevert senest 20. april i valgåret.

§ 32. Behandling av listeforslagene. Godkjenning av valglistene

- (1) Listeforslagene skal legges ut til ettersyn etter hvert som de kommer inn.
- (2) Sametingets valgnemnd avgjør innen 1. juni i valgåret om forslag til valglistene og tilbakekallinger av listeforslag kan godkjennes.
- (3) Dersom et listeforslag ved innleveringen ikke oppfyller forskriftens krav, skal valgnemnda gjennom forhandlinger med listeforslagets tillitsvalgte forsøke å bringe forslaget i forskriftsmessig stand. Det samme gjelder erklæring om tilbakekalling av listeforslag.
- (4) Valgnemnda skal underrette samtlige kandidater på listeforslagene om at de er satt opp på listeforslag og opplyse om adgangen til å søke om fritak. En underskriver eller en kandidat som står på flere listeforslag, skal gis pålegg om å melde fra innen en bestemt frist hvilket forslag vedkommende vil stå på. Ellers settes vedkommende opp på det listeforslaget som ble innlevert først.
- (5) Etter at fristen for innlevering av listeforslag er utløpt, kan forslagstillerne kun gjøre endringer på listeforslaget som er nødvendige for å bringe det i samsvar med kravene i forskriften.

(6) Hvis en kandidat strykes fra listeforslaget, avgjør den tillitsvalgte om det skal settes inn et nytt navn på den tomme plassen, eller om de etterfølgende kandidatene skal rykke opp i uforandret rekkefølge og listen suppleres med et nytt navn nederst. Andre omrokkinger er ikke tillatt. Dersom fristen for å innlevere listeforslag er utløpt, skal den tillitsvalgte legge ved en erklæring fra den nye kandidaten om at vedkommende er villig til å stå som kandidat på listen.

(7) Dersom det er uklart hvem som har rett til å representere en registrert organisasjon på valgkrets nivå og til å stille liste, skal valg nemnda innhente og legge til grunn uttalelse fra organisasjonens hovedstyre.

§ 33. Underretning til forslagstillerne. Offentliggjøring av godkjente valglister

(1) Så snart listene er godkjent, skal de tillitsvalgte underrettes om dette og få tilsendt en kopi av den godkjente listen.

(2) Dersom et listeforslag ikke godkjennes, skal de tillitsvalgte for listeforslaget snarest underrettes om dette og opplyses om adgangen til og vilkårene for klage.

(3) Når listeforslagene er godkjent, skal de offisielle valglisterne legges ut til gjennomsyn. Sametingets valg nemnd kunngjør overskriftene på de godkjente valglisterne og opplyser hvor de er lagt ut.

§ 34. Klage

Klage med krav om endring av valg nemndas vedtak om å godkjenne eller forkaste et listeforslag, må fremsettes innen sju dager etter offentliggjøringen av overskriftene på de godkjente valglisterne. Dersom klagen er begrunnet i at enerett til registrert navn etter kapittel 5 i denne forskriften er krenket, har også en registrert organisasjon klagerett. For øvrig gjelder bestemmelsene om klage i kapittel 13.

Kapittel 7. Utføring og trykking av stemmesedler

§ 35. Trykking av stemmesedler

Sametingets valg nemnd sørger for at det blir trykt stemmesedler for alle godkjente valglister i alle valgkretsene før forhåndsstemmegivningen starter innenriks.

§ 36. Krav til stemmesedler med kandidatnavn

(1) Ved utformingen av stemmesedlene skal det legges vekt på at stemmesedlene skal være lesevennlige.

(2) Stemmesedlene skal være i størrelse A5 eller være falset til A5.

(3) Stemmesedlene skal være blå.

(4) Stemmeseddelen skal inneholde:

- a) opplysning om hvilket valg den gjelder for.
- b) en overskrift som viser hvilket parti eller gruppe listen utgår fra. Overskriften skal trykkes i skriftstørrelse minimum 20 punkt.
- c) fornavn, etternavn og fødselsår på kandidatene på listen. Opplysning om kandidatenes stilling og/eller bosted kan påføres stemmeseddelen. Dette skal gjøres hvis det er nødvendig for å unngå forveksling av kandidatene på listen. Dersom slike opplysninger påføres stemmeseddelen, skal dette gjøres for alle kandidatene på listen. Stemmesedler som gjelder en fellesliste kan også påføres opplysning om de enkelte kandidatenes tilknytning til de gruppene som står bak felleslisten.
- d) Opplysning om at **velgeren har adgang til å endre rekkefølgen på de øverste kandidatene på listen** Dersom denne opplysningen trykkes på baksiden av stemmesedlene, skal det opplyses om dette på forsiden.

§ 37. Plikt til å produsere blanke stemmesedler

Sametingets valgnemnd sørger for at det blir produsert blanke blå stemmesedler. Blanke stemmesedler skal ha samme utførelse som de ordinære stemmesedlene.

§ 38. Rett til å få stemmesedler

Den tillitsvalgte for den enkelte valgliste kan for egen regning kreve å få det antall stemmesedler vedkommende ønsker. Krav om dette må fremsettes innen den frist valgnemnda fastsetter.

§ 39. Velgernes adgang til å endre på stemmesedlene

(1) Velgeren har adgang til å endre rekkefølgen på et begrenset antall kandidater på valglisten. Dette antallet tilsvarer det samlede antallet mandater i valgkretsen ved det kommende sametingsvalget, men likevel slik at retteadgangen minst omfatter de fem første kandidatene på valglisten.

(2) Velgeren foretar eventuelle endringer av rekkefølgen ved å skrive inn ønsket kandidatnummer i et åpent felt foran kandidatens navn. Velgeren har ikke adgang til å stryke kandidater. Andre markeringer på stemmeseddelen enn endring av rekkefølgen på de øverste kandidatene settes ut av betraktning.

Kapittel 8. Forhåndsstemmegivningen

§ 40. Perioden for forhåndsstemmegivningen. Kunngjøring

(1) Velgere som ønsker det, kan avgi forhåndsstemme fra 10. august i valgåret innenriks og fra 1. juli i valgåret utenriks og på Svalbard og Jan Mayen.

(2) Forhåndsstemmegivningen må ikke foregå senere enn siste fredag før valgdagen.

(3) Velgeren er selv ansvarlig for å avgi forhåndsstemme på et tidspunkt som gjør at den kommer inn til **opptellingsvalgstyret i kretsen** innen valgdagen kl. 20.

(4) Samevalgstyret kunngjør tid og sted for forhåndsstemmegivningen.

§ 41. Hvem kan motta forhåndsstemmer

(1) Som stemmemottaker innenriks fungerer

- a) stemmemottakere oppnevnt av valgstyret i medhold av valgloven § 8-2.
- b) sysselmannen på Svalbard. Sysselmannen kan oppnevne andre stemmemottakere.
- c) på Jan Mayen den departementet bestemmer.

(2) Som stemmemottaker utenriks fungerer

- a) utenriktjenestemann ved lønnet norsk utenriksstasjon. Etter særskilt bemyndigelse fra Utenriksdepartementet kan stemmegivning også foregå hos utenriktjenestemann ved ulønnet norsk utenriksstasjon. Stasjonssjefen kan når det finnes påkrevd, oppnevne en eller flere av stasjonens funksjonærer til å motta forhåndsstemmer.
- b) stemmemottakere oppnevnt av departementet dersom stemmegivningen foregår andre steder enn det som fremgår av bokstav a.

(3) Dersom en velger som oppholder seg utenfor riket ikke har mulighet til å oppsøke en stemmemottaker, kan vedkommende avgi stemme ved brevpost uten at en stemmemottaker er til stede ved stemmegivningen.

§ 42. På hvilke steder kan det mottas forhåndsstemmer

(1) Stemmegivningen skal foregå i de lokaler der det foregår forhåndsstemmegivning til stortingsvalget. Valgforskriften § 25 og § 26 annet ledd gjelder tilsvarende.

(2) Hos stemmemottaker oppnevnt av valgstyret foregår stemmegivning

- a) på helse- og sosialinstitusjoner, og
- b) der valgstyret ellers beslutter at det skal mottas forhåndsstemmer.

(3) Hos stemmemottaker på Svalbard foregår stemmegivning der sysselmannen bestemmer.

(4) Hos utenrikstjenestemann ved norsk utenriksstasjon foregår stemmegivning på stasjonen. Stasjonssjefen kan bestemme at stemmemottak kan foregå utenfor stasjonens område.

(5) Hos oppnevnt stemmemottaker på Jan Mayen og utenfor riket foregår stemmegivning der departementet bestemmer.

(6) Velgere som oppholder seg innenriks, unntatt på Svalbard og Jan Mayen, og som på grunn av sykdom eller uførhet ikke kan avgi stemme etter annet ledd, kan etter søknad til samevalgstyret avgi forhåndsstemme der de oppholder seg. Samevalgstyret fastsetter selv fristen for når søknaden må være kommet inn til kommunen. Fristen fastsettes til et tidspunkt innenfor perioden mellom tirsdag og fredag siste uke før valget. Søknadsfristen skal kunngjøres. Velgere som har søkt om å få avgi forhåndsstemme til stortingsvalget etter § 8-3 (6) i valgloven, trenger ikke sende særskilt søknad for å kunne forhåndsstemme til sametingsvalget. Valgstyrets leder sørger for at samevalgstyrets leder får kopi av de innkomne søknader.

§ 43. Fremgangsmåten ved stemmegivningen

(1) Stemmegivningen skal foregå i enerom og usett. Stemmemottakeren skal gi velgeren en stemmeseddelkonvolutt og vise vedkommende til det sted der stemmesedlene er utlagt. Velger som har behov for det, kan selv be stemmemottaker om å få hjelp ved stemmegivningen. Velger med alvorlig psykisk eller fysisk funksjonshemming kan selv peke ut en ekstra hjelper blant de personer som er til stede. Stemmemottaker skal gjøre hjelperen oppmerksom på at vedkommende har taushetsplikt.

(2) Ved ambulerende stemmegivning, stemmegivning på pasientrom og i trygde- og omsorgsboliger, skal velgeren få utlevert en stemmeseddel for hver gruppe som stiller liste ved valget. Stemmemottakeren må ikke ta tilbake noen av de utleverte stemmesedlene.

(3) Velgere som ikke har stemmerett i valgkretsen, skal få utlevert en blank, blå stemmeseddel. Velgeren må selv påføre stemmeseddelen navnet på den valglisten han/hun ønsker å stemme på.

(4) Velgeren skal legge stemmeseddelen i en egen stemmeseddelkonvolutt for sametingsvalget.

(5) Stemmemottaker skal påse at det fremgår av stemmegivningen hvem velgeren er, slik at det er mulig for samevalgstyret å identifisere vedkommende og krysse av ved rett navn i *valgmanntallet*.

(6) Stemmemottaker kan forlange at velgeren legitimerer seg.

(7) Ved ambulerende stemmegivning og stemmegivning på institusjon skal det være minst to stemmemottakere til stede.

(8) Avgis stemmen innenriks, skal stemmemottakeren skrive ut valgkort til velgeren med mindre velgeren har med seg valgkort. Valgkortet skal fylles ut slik at det er mulig entydig å identifisere velgeren ut fra opplysningene på kortet. Opplysningene som identifiserer velgeren skal være synlige i vinduet på omslagskonvolutten, med unntak av velgerens fødselsnummer. Valgkortet skal også inneholde et felt hvor stemmemottakeren skal påføre tid og sted for stemmegivningen samt signere for stemmemottaket. I tillegg skal det fremgå av valgkortet hvilket valg det gjelder. Deretter skal stemmemottakeren legge stemmeseddelkonvolutten og valgkortet ned i en omslagskonvolutt, lime den igjen og legge den i en forseglet urne i velgerens påsyn.

(9) Avgis stemmen utenriks, på Svalbard eller Jan Mayen skal stemmemottakeren legge stemmeseddelkonvolutten i en omslagskonvolutt og lime denne igjen i velgerens påsyn. Stemmemottakeren skal deretter påføre omslagskonvolutten følgende opplysninger:

- a) samevalgstyrets navn og adresse,
- b) velgerens navn og fødselsdato,
- c) velgerens adresse på hjemstedet 31. mai i valgåret, eventuelt siste adresse i Norge dersom velgeren har meldt flytting til utlandet, og
- d) tid og sted for stemmegivningen.

Stemmemottakeren og velgeren skriver deretter under på omslagskonvolutten.

Endret ved forskrift 27 april 2005 nr. 364.

§ 44. Fremgangsmåten ved brevstemmegivning utenriks

(1) Velgeren skal legge stemmeseddelen i en stemmeseddelkonvolutt.

(2) Stemmeseddelkonvoluttene skal legges i en omslagskonvolutt som limes igjen.

(3) Velgeren påfører omslagskonvoluttene følgende opplysninger:

- a) samevalgstyrets navn og adresse
- b) velgerens navn og fødselsdato,
- c) adresse på hjemstedet 31. mai i valgåret, eventuelt siste adresse i Norge dersom velgeren har meldt flytting til utlandet, og
- d) tid og sted for stemmegivningen.

(4) Velgeren skriver under på omslagskonvoluttene.

(5) Om mulig bør et vitne bekrefte riktigheten av det som er påført omslagskonvoluttene. Vitnets adresse og fødselsdato skal påføres omslagskonvoluttene.

(6) Velgeren sørger for å sende stemmegivningen til samevalgstyret i den kommunen hvor vedkommende er innført i **valgmannallet**.

§ 45. Valgagitasjon m.m.

(1) Valgagitasjon er ikke tillatt i det rommet der forhåndsstemmegivningen foregår.

(2) Uvedkommende må ikke få kunnskap om forbruket av de forskjellige valglistenes stemmesedler.

§ 46. Tømming av urner. Oppbevaring av valgmateriell mv.

§ 53 - § 54 gjelder tilsvarende.

Kapittel 9. Stemmegivning på valgtinget

§ 47. Tid og sted for stemmegivningen

(1) Stemmegivningen til sametingsvalget **i kommuner med 30 eller flere i valgmannallet 31. mai i valgåret** holdes på samme sted og til samme tid som stemmegivningen til stortingsvalget. De to valgene skal holdes klart atskilt.

(2) For manntalsførte bosatt i kommuner med mindre enn 30 i valgmannallet 31. mai i valgåret er det kun mulig å forhåndsstemme.

(3) Dersom lokale forhold tilsier det, kan valgstyret i samråd med samevalgstyret bestemme at stemmegivning til sametingsvalget skal foregå ved et begrenset antall stemmesteder i kommunen.

(4) Valgforskriften § 30 gjelder tilsvarende.

(5) Stemmelokalet stenges på det tidspunkt som er fastsatt. Velgere som på dette tidspunkt har møtt frem ved valglokalet, skal gis anledning til å avgi stemme.

§ 48. Kunngjøring om stemmegivningen

Samevalgstyret kunngjør tid og sted for stemmegivningen. I kommuner der lokale forhold tilsier det, kan kunngjøring i stedet skje i form av direkte meddelelse til hver enkelt stemmeberettiget.

§ 49. Ordensregler

(1) I valglokalet og i de rom som velgeren passerer for å komme frem til valglokalet, er det ikke tillatt å drive valgagitasjon eller å utføre handlinger som kan forstyrre eller hindre en normal gjennomføring av valghandlingen. Det er ikke tillatt for uvedkommende å føre kontroll med hvem som møter frem og avgir stemme, eller å foreta velgerundersøkelser eller liknende utspørring av velgerne.

(2) Uvedkommende må ikke få kunnskap om forbruket av de forskjellige valglistenes stemmesedler.

(3) Stemmestyrets leder eller nestleder kan om nødvendig bortvise den som opptrer i strid med reglene i denne paragrafen.

§ 50. Stemmegivningen i valglokalet

(1) Når valgtinget åpner skal velgere som er innført i **valgmanntallet** i kommunen få adgang til å avgi stemme etter hvert som de møter frem.

(2) Stemmestyret setter et kryss i **valgmanntallet** ved velgerens navn. Stemmestyret kan kreve at en ukjent velger legitimerer seg. Velgeren får deretter utlevert en stemmeseddelkonvolutt og blir vist til et stemmeavlukke.

(3) Velgeren skal i enerom og usett legge stemmeseddelen ned i konvolutten. Velgeren legger selv stemmeseddelkonvolutten ned i en urne.

(4) Velger som har behov for det, kan selv be stemmestyret om å få nødvendig hjelp ved stemmegivningen. Velger med alvorlig psykisk eller fysisk funksjonshemming kan selv peke ut en

ekstra hjelper blant de personer som er til stede i valglokalet. Stemmestyret skal gjøre hjelperen oppmerksom på at vedkommende har taushetsplikt.

(5) Foregår det ikke stemmegivning til sametingsvalget i lokalet, skal velgeren vises til et stemmelokale der det mottas stemmer til sametingsvalget.

§ 51. Bruk av særskilt omslag

Velgere som ikke er innført i vedkommende del av **valgmannallet** eller som allerede er krysset av i **valgmannallet**, skal ikke legge stemmeseddelkonvolutt i urnen, men gi den til stemmestyret. Stemmestyret skal legge stemmegivningen i et særskilt omslag, klebe det igjen og skrive velgerens navn, adresse og fødselsdato utenpå.

Endret ved forskrift 27 april 2005 nr. 364.

§ 52. Stemmegivning umiddelbart utenfor valglokalet

(1) Er velgeren ikke i stand til å bevege seg inn i valglokalet, kan vedkommende avgi stemme til to stemmemottakere umiddelbart utenfor valglokalet.

(2) Dersom velgeren er manntallsført i vedkommende del av **valgmannallet**, skal avkryssing skje før velgeren får utlevert stemmesedler.

(3) To stemmemottakere bringer med seg et sett med stemmesedler - en stemmeseddel for hver gruppe som stiller liste ved valget - en stemmeseddelkonvolutt og en urne ut til velgeren.

(4) Velgeren legger selv stemmeseddelen i konvolutt, eventuelt med hjelp av en person utpekt etter reglene i § 50, og legger den i urnen. Stemmемottakerne bringer deretter urnen inn i valglokalet. Stemmемottakerne må ikke ta tilbake noen av de utleverte stemmesedlene.

(5) Dersom velgeren ikke står innført i vedkommende del av **valgmannallet** eller vedkommende allerede er krysset av i **valgmannallet**, skal stemmeseddelkonvolutt ikke legges i urnen, men behandles i henhold til § 51.

(6) Dersom velgeren åpenbart lider av alvorlig sjelelig svekkelse eller nedsatt bevissthet, skal en forholde seg som beskrevet i forrige ledd.

§ 53. Tømming av urner i løpet av valgdagen

Dersom det er nødvendig å tømme valgurner i løpet av valgdagen, skal samevalgstyret sørge for at stemmestyrene etablerer betryggende rutiner for oppbevaring av innholdet. Avgitte stemmer skal oppbevares atskilt fra øvrig valgmateriell.

§ 54. Oppbevaring av valgmateriell. Forsegling. Transport

(1) Alt valgmateriell skal oppbevares og transporteres på betryggende måte.

(2) Dersom stemmegivningen foregår over to dager, skal stemmestyret etter endt stemmegivning søndag, forsegle urner og steder der stemmesedler oppbevares, samt øvrig valgmateriell, på en slik måte at ingen får adgang til det forseglede materialet uten at dette etterlater seg tydelige merker.

(3) Samevalgstyret bestemmer hvordan de forseglede urnene og øvrig materiell skal oppbevares natten mellom de to valgdagene. Uvedkommende må ikke få tilgang til det forseglede materialet.

(4) All transport av valgmateriell skal foregå på hurtigst betryggende måte og av andre enn dem som oppbevarer forseglingsutstyret.

§ 55. Offentliggjøring av valgresultater og prognoser

Valgresultater og prognoser som er laget på grunnlag av undersøkelser foretatt den dag eller de dager valget foregår, kan ikke offentliggjøres før tidligst kl. 20 på valgdagen mandag.

Kapittel 10. Prøving av stemmegivninger og stemmesedler, opptelling, protokollering m.m.

§ 56. Godkjenning av stemmegivning avgitt på forhånd

(1) En forhåndsstemmegivning skal godkjennes dersom

- a) velgeren er innført i **valgmanntallet** i kommunen,
- b) stemmegivningen inneholder tilstrekkelige opplysninger til å fastslå hvem velgeren er,
- c) stemmegivningen er avgitt til rett tid,
- d) stemmegivningen er avgitt til rett stemmemottaker, med mindre den er avgitt som brevstemme,
- e) omslagskonvolutten ikke er åpnet eller forsøkt åpnet,
- f) velgeren ikke har avgitt godkjent stemmegivning, og
- g) stemmegivningen er kommet inn til samevalgstyret innen kl. 20 på valgdagen. **For velgere bosatt i kommuner med mindre enn 30 i valgmanntallet 31. mai i valgåret må stemmen være samevalgstyret i hende innen forhåndsstemmegivningen er avsluttet.**

(2) Velgerens stemmegivning er godkjent når vedkommende er krysset av i **valgmanntallet**.

(3) Forhåndsstemmegivningene skal godkjennes før valgdagen i den utstrekning det er mulig.

(4) Forhåndsstemmer i kommuner med mindre enn 30 i valgmanntallet 31. mai i valgåret skal prøves og sendes fortløpende til opptellingsvalgstyret i valgkretsen.

Endret ved forskrift 27 april 2005 nr. 364.

§ 57. Godkjenning av stemmegivning avgitt på valgtinget

(1) En stemmegivning avgitt på valgtinget skal godkjennes dersom

- a) velgeren er innført i **valgmanntallet** i kommunen,
- b) velgeren har fått anledning til å avgi stemme, og
- c) velgeren ikke allerede har avgitt godkjent stemmegivning.

(2) Velgerens stemmegivning er godkjent når vedkommende er krysset av i **valgmanntallet**.

Endret ved forskrift 27 april 2005 nr. 364.

§ 58. Åpning av omslags- og stemmeseddelkonvolutter

Samevalgstyret skal påse at åpning av omslags- og stemmeseddelkonvolutter ikke foretas av de samme personene, dersom dette foregår samtidig. Det skal være to personer til stede ved åpning av stemmegivninger.

§ 59. Flere stemmeseddelkonvolutter eller stemmesedler fra samme velger

Dersom en stemmegivning inneholder flere stemmeseddelkonvolutter eller stemmesedler uten konvolutt, skal stemmeseddelen eller -sedlene legges ulest ned i én stemmeseddelkonvolutt.

§ 60. Godkjenning av stemmesedler

(1) En stemmeseddel skal godkjennes dersom

- a) det fremgår at den gjelder sametingsvalget,
- b) det fremgår hvilket parti eller gruppe velgeren har stemt på, og
- c) partiet eller gruppen stiller liste i valgkretsen. Stemmeseddel beregnet på en annen valgkrets kan bare godkjennes dersom den gjelder en organisasjon som er registrert i medhold av kapittel 5 i denne forskriften.

(2) En avgitt stemmeseddel anses å være enslydende med den offisielle valglisten.

(3) En stemmeseddel som lyder på en av gruppene som inngår i en fellesliste, skal regnes som avgitt til felleslisten.

(4) Dersom velgeren har benyttet en trykt stemmeseddel som ikke er enslydende med den offisielle valglisten, skal det ses bort fra eventuelle rettinger foretatt av velgeren.

§ 61. Velgeren har levert flere stemmesedler til samme parti eller gruppe

Dersom velgeren har levert flere stemmesedler til samme parti eller gruppe, skal en av sedlene godkjennes.

§ 62. Ansvar for opptelling og valgoppgjør i kretsene

Samevalgstyret er ansvarlig for opptelling av stemmesedler i kommuner med 30 eller flere i valgmannallet 31. mai i valgåret. I kommuner med mindre enn 30 i valgmannallet 31. mai i valgåret skjer opptelling av forhåndsstemmer og valgtingsstemmer hos ett av samevalgstyrene i kretsen (opptellingsvalgstyret).

Opptellingsvalgstyret foretar valgoppgjøret for kretsen.

Følgende samevalgstyret fungerer også som opptellingsvalgstyret:

<i>Valgkrets</i>	<i>Opptellingsvalgstyret</i>
<i>Valgkrets 1</i>	<i>Deatnu-Tana kommune</i>
<i>Valgkrets 2</i>	<i>Karásjohka-Karasjok kommune</i>
<i>Valgkrets 3</i>	<i>Alta kommune</i>
<i>Valgkrets 4</i>	<i>Tromsø</i>
<i>Valgkrets 5</i>	<i>Narvik kommune</i>
<i>Valgkrets 6</i>	<i>Steinkjer kommune</i>
<i>Valgkrets 7</i>	<i>Oslo kommune</i>

§ 63. Forsendelse av valgmateriell til opptellingsvalgstyret

(1) Samevalgstyret i den enkelte kommune skal så snart som mulig sende følgende materiell til opptellingsvalgstyret:

- a) alle innkomne stemmegivninger, både forhånds- og valgtingsstemmegivninger. Stemmeseddelkonvolutter skal sendes uåpnet,
- b) alle innkomne valgkort og omslagskonvolutter fra forhåndsstemmegivningene,
- c) bekreftet avskrift av samevalgstyrets protokoll og
- d) kopi av innkomne klager.

(2) Materiellet skal pakkes i god orden i forsvarlig forseglet emballasje og sendes på hurtigst betryggende måte.

§ 64. Opptellingsvalgstyrets kontroll ved sametingsvalg

Opptellingsvalgstyret skal kontrollere gjennomføringen av sametingsvalg i kommunene med grunnlag i det materiell det får tilsendt etter § 63. Dersom opptellingsvalgstyret finner feil ved samevalgstyrets avgjørelser om å godkjenne eller forkaste stemmegivninger eller stemmesedler, eller feil i samevalgstyrets opptelling, skal feilene rettes.

§ 65. Prinsipper for opptellingen

- (1) Stemmesedlene skal telles opp i to omganger, ved en foreløpig og en endelig opptelling.
- (2) All opptelling skal skje under **samevalg**styrets tilsyn.

§ 66. Foreløpig opptelling

- (1) Foreløpig opptelling av stemmesedler avgitt på forhånd skal starte senest fire timer før stemmegivningen er avsluttet ved samtlige stemmesteder i valgkretsen, dersom dette kan skje uten å stride mot prinsippet om hemmelig valg. I motsatt fall skal den skje så snart samtlige forhåndsstemmegivninger er mottatt hos **samevalg**styret. **Samevalg**styret skal holde et visst antall stemmegivninger utenfor den foreløpige opptellingen og blande disse sammen med forhåndsstemmegivninger som kommer inn etter at den foreløpige opptellingen er begynt.
- (2) Foreløpig opptelling av stemmesedler avgitt på valgtinget skal starte så snart som mulig etter at alle stemmegivningene er mottatt hos **samevalg**styret.
- (3) Stemmesedler det er tvil om kan godkjennes, legges til side og holdes utenfor opptellingen.
- (4) Hver listes foreløpige stemmetall finnes ved å telle hvor mange stemmesedler som er avgitt til hver liste.

§ 67. Endelig opptelling

- (1) Endelig opptelling tar til umiddelbart etter at foreløpig opptelling er avsluttet.
- (2) Stemmesedlene fra den foreløpige opptellingen skal telles på nytt. **Same**valgstyret avgjør om stemmesedler som ikke ble tatt med i den foreløpige opptellingen, skal godkjennes. Godkjente stemmesedler blant disse skal telles sammen med de øvrige stemmesedlene.
- (3) Hver listes stemmetall finnes ved å telle hvor mange stemmesedler som er avgitt til hver liste.

§ 68. Protokollering. Fastsetting av formular

- (1) Stemmestyret skal føre protokoll i forbindelse med gjennomføringen av valgtinget.
- (2) Samevalgstyret skal føre protokoll i forbindelse med forberedelser og gjennomføring av valg.

(3) Opptellingsvalgstyret skal føre protokoll i forbindelse med kontrollen med samevalgstyrets gjennomføring av sametingsvalg, samt valgoppgjøret. Bekreftet kopi av opptellingsvalgstyrets protokoll skal sendes Sametinget.

(4) Departementet fastsetter formularer etter første og annet ledd der administrative forhold, mottak og behandling av stemmegivninger og stemmesedler, opptelling, valgoppgjør og kontroll skal protokolleres.

(5) Sametinget fastsetter formular etter tredje ledd.

(6) Valgmyndighetene er forpliktet til å bruke fastsatte formular.

Kapittel 11. Mandatfordelingen og kandidatkåringen

§ 68. Valgkretsenes størrelse. Valgoppgjøret. Fordeling av mandatene

(1) Sametinget har 39 medlemmer. Medlemmer med varamedlemmer velges fra i alt syv valgkretser. Valgkretsene tildeles først to mandater hver. De øvrige 25 mandatene fordeles mellom kretsene etter Sainte-Laguës metode på grunnlag av antall manntallsførte i hver krets. Antall manntallsførte i hver valgkrets divideres med 1 – 3 – 5 – 7 – osv. Hvert mandattall skal divideres så mange ganger som nødvendig for å finne det antall mandater som hver valgkrets skal ha. Kvotientene som fremkommer, nummereres fortløpende. De 25 mandatene fordeles på valgdistriktene ut fra størrelsen på de fremkomne kvotientene. Krets 7 Sør-Norge skal likevel ikke tildeles flere mandater samlet enn det valgkretsen ville fått

dersom alle 39 mandatene ble fordelt etter samme prosedyre som beskrevet ovenfor (deletallene 1 – 3 – 5 – 7 – osv.), dvs. valgkretsen Sør-Norge blir uansett manntallsstørrelse ikke å overrepresentere. Dersom flere valgkretser har lik manntallsstørrelse, og ikke alle kan få like mange mandater, foretas loddtrekning.

(2) Valgkretsenes størrelse justeres med sikte på neste valg av det nyvalgte Sametinget etter hvert valg, og da med utgangspunkt i det manntallet som gjaldt ved valget.

(3) Opptellingsvalgstyret i **valgkretsen** skal uten opphold foreta valgoppgjør for kretsen og fordele kretsens mandater mellom listene. Mandatfordelingen skjer i henhold til **Sainte-Laguës** modifiserte metode, *der 1,4 er første deletall.*

(4) **Sainte-Laguës** modifiserte metode innebærer at hver listes stemmetall divideres med **1,4 – 3 – 5 – 7 – osv.** Hvert stemmetall skal divideres så mange ganger som det er nødvendig for å finne det antall mandater listen skal ha. Det første mandatet tilfaller den listen som har den største kvotienten. Det andre mandatet tilfaller den listen som har den nest største kvotienten. Det tredje mandatet tilfaller den listen som har den tredje største kvotienten, **osv.** Hvis flere lister har samme kvotient, tilfaller mandatet den listen som har størst stemmetall. Har de samme stemmetall, avgjøres det ved loddtrekning hvilken liste mandatet skal tilfalle.

§ 70. Kandidatkåringen

(1) Når det er avgjort hvor mange mandater en valgliste skal ha, fordeler opptellingsvalgstyret disse til kandidatene på listen. Kandidater som ikke er valgbare settes ut av betraktning.

(2) Kandidatkåringen foregår på følgende måte:

Først telles de navn som er oppført som nr. 1 på stemmesedlene. Den kandidaten som har flest oppføringer blir valgt. Deretter telles de navn som er oppført som nr. 2 på stemmesedlene. Den kandidaten som har flest oppføringer når man legger sammen resultatene fra første og andre opptelling, når en ser bort fra den allerede valgte, blir valgt. Opptellingen fortsetter på samme måte inntil alle de representantplassene listen skal ha, er besatt. Oppnår flere kandidater samme resultat, er den opprinnelige rekkefølgen på listen avgjørende. Navn på personer som ikke er valgbare, settes ut av betraktning ved opptellingen, og de etterfølgende kandidatene rykker opp.

(3) Hver liste skal så vidt mulig tildeles så mange vararepresentanter som den får representanter, med tillegg av tre. Vararepresentantplassene fordeles på samme måte som representantene.

§ 71. Bokføring av valgresultatet. Innsending til Sametingets valgnevnd

(1) Når opptellingen av stemmene og valgoppgjøret er avsluttet, skal lederen av opptellingsvalgstyret sørge for at følgende blir protokollert:

- a) stemmetallene for hver valgliste,
- b) opplysninger om hvordan stemmene for kretsen fordeler seg på forhåndsstemmer og stemmer avgitt på valgtinget,
- c) beregning av det antall representanter som tilfaller hver liste, og
- d) opplysning om hvem som er valgt til representanter og vararepresentanter.

(2) Medlemmene av opptellingsvalgstyret underskriver boken.

(3) Deretter skal en omgående sende til Sametingets valgnevnd:

- a) bekreftet avskrift av det som er bokført i anledning valget, og
- b) innkomne klager og anmerkninger til gjennomføringen av valget.

(Tidligere § 71. bortfaller)

§ 72. Fullmakt for de valgte representantene

(1) Sametingets valgnevnd utferdiger fullmakt for samtlige valgte representanter og vararepresentanter. Representantene nevnes i den rekkefølge som fremgår av § 68 og § 69. For vararepresentantene angis hvilke representanter de i tilfelle skal erstatte, samtidig som det angis i hvilken rekkefølge de er valgt.

(2) Fullmakten underskrives av medlemmene av valgnevnda og sendes til Sametinget. Sametingets valgnevnd underretter opptellingsvalgstyrene og de valgte representanter og vararepresentanter om valgfallet og opplyser samtidig om retten til å søke fritak fra valg.

(3) Fullmaktene legges frem for Sametinget til godkjenning.

Kapittel 12. Flertallsvalg

§ 73. Vilkårene for flertallsvalg

(1) Valget holdes som flertallsvalg dersom det i en valgkrets ikke foreligger mer enn ett godkjent listeforslag.

(2) Sametingets valgnemnd kunngjør at valget holdes som flertallsvalg og informerer om hvilke regler som gjelder for valget.

§ 74. Fremgangsmåten ved flertallsvalg

(1) Velgerne stemmer med samme stemmeseddel på representanter og vararepresentanter.

(2) Stemmesedlene kan inneholde høyst seks navn på personer som er innført i samemanntallet i valgkretsen (tre representanter og tre vararepresentanter).

§ 75. Valgoppgjør ved flertallsvalg

(1) Ved valgoppgjøret teller en først de stemmer som er avgitt på representanter. Er det på stemmeseddelen ikke skilt mellom representanter og vararepresentanter, anses de tre først oppførte som representanter, og de tre følgende som vararepresentanter. Inneholder stemmeseddelen flere enn tre navn som representanter eller vararepresentanter, settes de overskytende navnene som står sist i rekkefølgen ut av betraktning.

(2) Et navn kan bare føres opp én gang på hver stemmeseddel.

(3) De tre kandidatene som har fått flest stemmer som representanter er valgt som representanter i rekkefølge etter stemmetall. De tre som deretter har fått flest stemmer når en teller representantstemmer og vararepresentantstemmer under ett, er valgt til vararepresentanter i rekkefølge etter stemmetall.

(4) Hvis flere kandidater får like mange stemmer, avgjøres utfallet ved loddtrekning.

Kapittel 13. Prøving av valgets gyldighet. Klage

§ 76. Klage

(1) Alle som har stemmerett, kan klage over forhold i forbindelse med forberedelsen og gjennomføringen av valget i den valgkretsen der vedkommende er innført i samemanntallet. Gjelder klagen spørsmål om stemmerett eller om adgangen til å avgi stemme, har også den som ikke er blitt innført i samemanntallet, klagerett.

(2) Klage må fremmes innen sju dager etter valgdagen. Klage over opptellingsvalgstyrets valgoppgjør må fremmes innen sju dager etter at valgoppgjøret foreligger.

(3) Sametinget er klageinstans.

(4) Klagen skal være skriftlig og skal fremsettes for samevalgstyret i kommunen, opptellingsvalgstyret i kretsen eller Sametingets administrasjon.

§ 77. Kontroll av valget. Ugyldig valg - omvalg

(1) Det nyvalgte Sametinget treffer vedtak om valget er gyldig.

(2) Sametinget skal sørge for at feil blir rettet i den utstrekning det er mulig.

(3) Sametinget skal kjenne valget i en kommune eller i en valgkrets ugyldig hvis det er begått feil som antas å ha hatt innflytelse på utfallet av valget, og som det ikke er mulig å rette.

(4) Når valget i en kommune eller i en valgkrets er kjent ugyldig, påbyr Sametinget omvalg. Sametinget kan i særlige tilfelle påby omvalg i hele valgkretsen selv om feilen ikke gjelder alle kommunene i kretsen.

§ 78. Gjennomføring av omvalg

(1) Ved omvalg benyttes samemantallet fra det opprinnelige valget. Samemantallet skal oppdateres og feil rettes.

(2) Dersom det er nødvendig av hensyn til en hensiktsmessig gjennomføring av omvalget, kan departementet gjøre unntak fra bestemmelsene i denne forskriften.

Kapittel 14. Nytt valgoppgjør i valgperioden

§ 79. Nytt valgoppgjør

(1) Opptellingsvalgstyret skal, etter pålegg fra Sametinget, foreta nytt valgoppgjør hvis en representantplass i Sametinget blir stående ubesatt.

(2) Opptellingsvalgstyret utferdiger fullmakt for den som er valgt til representant eller vararepresentant etter første ledd. I fullmakten angis hvilket nummer i rekkefølgen den valgte

representanten skal ha. For vararepresentant angis hvilken eller hvilke representanter vedkommende skal erstatte, og nummeret i vararepresentantrekken. Fullmakten sendes til Sametinget. Samtidig underrettes den valgte representanten eller vararepresentanten om valget og om retten til å søke fritak fra valg.

Kapittel 15. Forskjellige bestemmelser

§ 80. Oppbevaring, avhending og tilintetgjøring av valgmateriell

Oppbevaring, avhending og tilintetgjøring av valgmateriell etter at valget er over, skal skje i henhold til arkivlovens bestemmelser og forskrift gitt i medhold av denne.

§ 81. Tilgang til samemanttallet og det øvrige materiellet - offentlighet

(1) Om ikke annet følger av bestemmelser i lov eller forskrift, kan adgang til eller avskrift av eksemplarer av samemanttallet - herunder det som er brukt til avkryssing - bare gis eller utleveres

- a) til offentlig ansatte når det er nødvendig av hensyn til tjenesten eller
- b) til andre når det foreligger samtykke fra Sametinget.

(2) Tilgang til det øvrige valgmateriellet kan bare gis til forskere i vitenskaplig øyemed når det foreligger samtykke fra vedkommende myndighet.

§ 82. Taushetsplikt

(1) Forvaltingslovens bestemmelser om taushetsplikt gjelder tilsvarende ved sametingsvalget.

(2) En person som assisterer en velger ved stemmegivningen og får kjennskap til hvordan vedkommende har stemt, har taushetsplikt om dette.

§ 83. Beregning av frister. Oppreisning for oversittet frist

(1) Hvis en dato som er utgangspunktet for en frist faller på en helligdag, begynner fristen å løpe nærmest påfølgende hverdag.

(2) Hvis en dato for avslutningen av en frist faller på en helligdag, løper fristen ut den nærmest påfølgende hverdag.

(3) Bestemmelsene i første og annet ledd gjelder tilsvarende i de tilfellene hvor en dato som er det tidligste eller seneste tidspunkt for noen handling etter denne forskriften, faller på en helligdag.

(4) Oppreisning for oversitting av frister etter denne forskriften kan bare gis hvis fristoversittingen skyldes forhold den som plikter å overholde fristen ikke hadde herredømme over, og heller ikke kunne forutse.

§ 84. Opplysningsplikt

Alle offentlig ansatte plikter så langt det er mulig å gi valgmyndighetene de opplysninger de måtte kreve til bruk ved forberedelse og gjennomføring av valget.

§ 85. Oppgaver til valgstatistikk

Opptellingsvalgstyrene og Sametingets valgnemnd plikter å gi de oppgaver departementet eller Statistisk Sentralbyrå finner er nødvendige for å publisere valgresultater eller utarbeide offisiell valgstatistikk.

§ 86. Utgiftene ved sametingsvalget

(1) Statskassen dekker utgiftene til opptellingsvalgstyrene med kr 25 per registrert i samemantallene i valgkretsen.

(2) Statskassen dekker utgiftene til Sametingets valgnemnds virksomhet for så vidt gjelder gjøremål fastsatt i sameloven og denne forskriften. Departementet kan - i samråd med Sametinget - sette en ramme for de utgifter som skal dekkes i medhold av første punktum, og kan stille et tilsvarende beløp til disposisjon for Sametinget til dekning av utgiftene.

Kapittel 16. Ikrafttredelses- og overgangsregler

§ 87. Ikrafttredelse

(1) Denne forskriften trer i kraft straks, med unntak av § 43 tiende ledd, § 51 annet ledd, § 56 første ledd bokstav h, § 57 første ledd bokstav d og § 71, som trer i kraft fra det tidspunkt departementet bestemmer.¹

(2) Forskrift 16. februar 2001 nr. 165 om valg av Sameting oppheves.

1 Paragraf 71 i kraft 27 april 2005, øvrige bestemmelser opphevet, jf. forskrift 27 april 2005 nr. 364.

§ 88. Overgangsregler

(1) § 20 tredje ledd bokstav d gjelder ikke for organisasjoner som var registrert hos Sametinget etter § 17 i forskrift 16. februar 2001 nr. 165, dersom disse søker om registrering innen 2. januar 2007.

Organisasjoner som ikke har søkt om registrering innen denne fristen, mister eneretten til navnet etter dette tidspunkt.

(2) For å kunne stille listeforslag under det navn organisasjonen var registrert med etter § 17 i forskrift 16. februar 2001 nr. 165, må organisasjonen være registrert hos Sametinget etter § 19 i denne forskriften.

